

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filosofická fakulta
Ústav českých dějin

Jan Bouček

Pavel Michna z Vacínova
(Pavel Michna of Vacínov)

diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

2011

Děkuji prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc. za vedení diplomové práce, za jeho rady a připomínky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Praze 1. července 2011

OBSAH

I.	Úvod.....	5
II.	Pavel Michna z Vacínova pohledem pramenů a literatury.....	8
III.	Předehra.....	13
IV.	Kterýž pošed z nízkého řádu.....	14
V.	Skrze své chytrosti a obmysly mnoho zlého tropil.....	17
VI.	Zanechav rád té cti a skoku křepkého.....	27
VII.	Na dnes do ležení se vypravuji.....	31
VIII.	Za krále a pána svého žádného jiného nemají.....	39
IX.	Co se činiti má a co se činiti může.....	42
X.	Vaší milosti poslušný služebník.....	49
XI.	Všichni pod jednou býti musí.....	55
XII.	Tovaryšstvu našemu vždy nakloněn byl radou, ochranou a pomocí.....	63
XIII.	Aby Akademie buď pikala nebo se očistila.....	68
XIV.	Kteří více hřešili, arremem se opatřují.....	74
XV.	Musí se vyčkati, až ty osoby budou odsouzeny.....	76
XVI.	Račte mi zde něco poručiti.....	83
XVII.	Co se tý mince dotejče.....	85
XVIII.	Ty peníze je ještě dostanou do nesnází.....	91
XIX.	Pro svý partikulární interese.....	94
XX.	V brzkém čase tak vysoce se vyzdvihl.....	98
XXI.	Lid vojenských chlebem a pivem opatřen bude.....	103
XXII.	Závěr.....	111
XXIII.	Seznam zkratek.....	113
XXIV.	Prameny a literatura.....	114
XXV.	Resumé.....	123
XXVI.	Abstract.....	124

I. Úvod

Otevřeme-li takřka jakoukoliv monografii či studii zabývající se problematikou stavovského povstání a jeho potrestáním, dříve či později narazíme na jméno Pavla Michny z Vacínova. Syn někdejšího budyňského řezníka, jenž na sebe v počátku své kariéry strhl pozornost podepsáním Rudolfova Majestátu na náboženské svobody, se posléze stal nedostižným vzorem pro mnohé další jemu podobné parvenu, jež zrodila třicetiletá válka. Marně Skála ze Zhoře v osamění svého nedobrovolného exilu dštil síru na zpronevřilého syna vlasti, nadarmo Komenský psal o kořenu všeho zla a rozličných protivenstvích země české, marně protestantští emigranti zatínali pěst při vyslovení jeho jména, v pobělohorských Čechách už zněl tou dobou jiný hlas: „*Qui Michnam laudat, divina charismata laudat, non habet huic similem Caesaris aula virum!*“¹ Kdo tedy byla ona šedá eminence pobělohorských Čech? Odkud plyne všechna ta nesmiřitelná zášť? Čím se Michna tak negativně zapsal do našich dějin? Při listování historickými pracemi od 19. století až do současnosti s překvapením zjistíme, jak mlhavý, nezřetelný a rozporuplný obraz o tomto na první pohled všeobecně známém muži před námi vyvstane. Ať už se zabýváme dějinami politickými, hospodářskými, kulturními či sociálními, ve všech případech záhy narazíme na sekretáře z Vacínova. Vtírá se nutkavý pocit, jako by byl Michna u všeho a všude. Stačí si jen vybrat místo a čas. Michnu vždy bezesporu najdeme. Ať už je to v přímém světle na jevišti dějin nebo nenápadně postávajícího ve zšeřelém pozadí. Asistuje při podepisování Majestátu, je svědkem pádu Rudolfa II., nebohý Filip Fabricius místo něj musel nastoupit defenestrační cestu do hradního příkopu, nacházíme jej na bojištích Bílé hory, při krvavém divadle na Staroměstském náměstí, u velkého výprodeje konfiskátů zabavených povstalcům, v rekatolizačních komisích, při státním bankrotu, podílí se na uvedení jezuitského řádu zpět do Čech, je terčem poddanských bouří, osou politických jednání, rozhoduje o pohybech armád, pro mnohé se stává poslední nadějí, pro druhé vtěleným d'áblem. Podobná, nepřeborná mozaika se před námi rozehrává z nesčíslného množství drobných zmínek a ohlasů, které můžeme v literatuře i pramenech najít. Chybí však odpověď na jedině. Kdo vlastně byl Pavel Michna. Otázka, na niž hledáme odpověď marně.

Při hlubší analýze totiž zjistíme, že pohled generací historiků na postavu Pavla Michny byl takřka kanonicky určen už za jeho života. Přes všechna faktografická zjištění moderního dějepiscectví v pozadí většiny interpretací Michnových osudů převážně stojí monumentální

práce Pavla Skály ze Zhoře. Ten ve svém pohledu na děje stavovského povstání a na jeho následky přirozeně vycházel ze své osobní situace muže, jenž pro své postoje a víru musel odejít ze své vlasti do exilu. Byl to právě Skála, který položil nejen interpretační základ, ale i faktografické penzum poznatků o životě Pavla Michny. Pro českou nebo chceme-li rakouskou historiografii 19. století pak bylo, až na některé výjimky, z nejrozličnějších důvodů velmi problematické vymanit se z tohoto diskurzu chápání českých dějin, a tedy i hodnotových soudů o strújících „temného“ 17. století. I 20. století jen s neshodami překračovalo v českém dějepisectví determinaci svojí vlastní dobou, a proto po léta opakovaná, takřka už literární topoi, byla povětšinou stále znovu a znovu historiky přebírána a rozměňována. Podobně i nezáměr nebo alespoň velmi vlažný vztah ke straně tehdejších vítězů, kteří stáli v přímé opozici k většinově přijímanému názoru o „ideji českého státu,“ vykonal své. Jedním z těch, kteří na vývoj českého dějepisectví zabývající se 16. a 17. stoletím doplatili nejvíc, je právě Pavel Michna. S trochou nadsázky můžeme říct, že Michnu znají takřka všichni, ale víme o něm jen velmi málo.

Zaposloucháme-li se však do vyprávění pramenů, můžeme z drobných střípků poskládat mozaiku Michnova života, která k nám začne promlouvat v mnohých okamžicích jiným hlasem než ten, na nějž jsme byli zvyklí. Onen nechvalně proslulý, všeobecně známý, pověstný dobrodruh, pijavice a bezskrupulózní kariérista sestoupí ze svého negativního piedestalu a vyjeví se před námi v mnohem střízlivější podobě. Není však a ani nesmí být naším účelem pouze změnit Michnovo tradičně záporné hodnocení na kladné. Hodnocení jeho postojů a činů vůbec není oním cílem. Snahou je Michnův život pochopit, pochopit v kontextu dějů, jejichž účastníkem byl. Rázem pak uvidíme, že jeho osudy nebyly ve své době nijak výjimečné, jeho postoje a názory nijak osamocené, že se z oné „bestie,“ jež s hrstkou jiných přivedila „zkázu“ českému státu, stává loajální císařský úředník. Muž, který měl dostatek schopností a velkou míru štěstí, postavil se na onu „správnou“ stranu v klotu dějin, na stranu vítězů. Není proto divu, že synek, narodivší se do řeznického krámu, rozhodl se příležitost, jež se mu nečekaně nabídla, beze zbytku využít a povznést tak sebe i svůj rod. Jeho případ nebyl rozhodně ojedinělý, a doba třicetileté války k podobným společenským kotrmelcům byla více než příznivá. Je proto logické, že postoj nejen k Pavlu Michnovi, ale i dalším exponentům „císařského tábora“ byl už ve své době a vždycky i bude přinejmenším ambivaletní, podle toho, v jaké pozici se nachází ten, kdo hodnotí. Pokusme se proto oprostít se od naneseného balastu všech soudů a z útržkovitých zpráv odpovědět na onu otázku

¹ Jedná se o část oslavného distichonu, který na Michnu složil lékař Matyáš Borbonius. F. GELLNER, Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků, Praha 1938, s. 114.

proplétající se jako přízračný had českým dějepiscetvím. Kdo vlastně byl Pavel Michna a jaké měl motivace ke svým činům a postojům v kontextu doby, v níž žil. Zdali jeho postoje jsou nebo nejsou v rozporu se svědomím člověka následujících staletí, musí už každý posoudit sám.

Předkládaná práce si však neklade za cíl postihnout ve vyčerpávající biografii život Pavla Michny z Vacínova. Hlavní osou práce je snaha upozornit na klíčové okamžiky v Michnově kariéře, které se jeví jako konstitutivní pro jeho celkovou kariérní strategii a v hrubých rysech tyto momenty zmapovat. Vyjma událostí před stavovským povstáním, kdy Michna působí jako sekretář České kanceláře a spolu s nejvyšším kancléřem Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic podniká první kroky k posílení katolicismu v království, se zejména jedná o období krátce po bitvě na Bílé hoře. Jsou to právě první měsíce po bělohorské porážce, kdy se Michnovi naskytá příležitost zúročit své kontakty, jak na Lobkovicze, tak na Valdštejna, Lichtensteina a především pak na císařský dvůr Ferdinanda II., které nabyl v předcházejícím období, a právě po Lichtensteinově boku se postavit do čela obnovujících se českých zemských úřadů. Michnovi se tak otevřela cesta k samostatné politice, ovšem v součinnosti s knížetem z Lichtensteina a zejména k společenskému povznesení sebe a svého rodu. Michnova kariéra je v jistém smyslu chápána jako modelová, přes určité svébytné momenty, pro celou řadu jemu podobných homines novi. Atmosféra měnících se sociálních, majetkových a zejména politicko-právních poměrů ve 20. letech 17. století stala se plodným podhoubím pro všechny ty, kteří by jinak nemohli pomýšlet na překonání stavovských přehrad. Struktura české šlechtické společnosti tak není proměňována jen cizí šlechtou přicházející do království v souvislosti s pobělohorskými konfiskacemi, ale je obohacována i touto šlechtou novou, vojenskou a v jistém smyslu úřednickou. Nové právní a politické poměry zakotvené v Obnoveném zřízení zemském pak definitivně otvírají této skupině cestu na výsluní v charakterově již zcela odlišných podmínkách, než tomu bylo v období předcházejícím. Nová šlechta takto povstává z víru třicetileté války již nechápe své postavení na ose dualistického napětí stavy-panovník, ale stává se pro panovníka loajálním nástrojem v prosazování jeho centralizační politiky na bázi oboustranného prospěchu. Kořeny tohoto fenoménu můžeme v celé šíři zachytit právě na příkladu Pavla Michny ve sledovaných 20. letech 17. století. Primárně nám tedy půjde o podobu klientského systému, jehož struktur se Michnovi podařilo využít, o způsob sebeprezentace v rámci politické komunikace a v neposlední řadě o analýzu procesů a jevů, jež byly příčinnou a hybnou silou jeho kariérního a nakonec i společenského postupu. Následující řádky se proto nebudou, a vzhledem k tématickému zaměření ani nemohou, držet chronologické linie vyprávění. Jistá

časová následnost bude sice zachována, ale protože nás primárně zajímají hlavní kontextuální uzly Michnova života, tam kde to bude nutné, zvrátíme běh času.

II. Pavel Michna z Vacínova pohledem pramenů a literatury

Studium životních osudů Pavla Michny z Vacínova skýtá už na první pohled nejedno obtížně překonatelné úskalí. Prvním kamenem úrazu, na nějž badatel zákonitě narazí, je stav dochovaných archiválií, které se Pavla Michny týkají. Do dnešních dnů se bohužel nezachoval kompaktní rodinný archiv Michnů z Vacínova. Jisté tématicky ucelené fragmenty můžeme sice najít ve fondu Stará manipulace uloženém v Národního archivu, tamní materiály se však v drtivé většině vztahují až k synům Pavla Michny, zejména k jejich finanční situaci.² „Michnovské archiválie“ se ve větším či menším rozsahu nacházejí roztroušené v řadě fondů několika archivů na našem území. Tato, poněkud nešťastná, situace však v sobě skrývá naději, že do budoucna mohou být objeveny další a nové prameny, které nám pomohou korigovat naše představy o Pavlu Michnovi. Dosavadní materiál můžeme rozdělit do dvou hlavních skupin. První skupinu tvoří „ego-dokumenty,“ které můžeme dále rozdělit na prameny, jejichž původcem či adresátem byl přímo Michna a na ty, ve kterých je „michnovská tematika“ zmiňována. Zcela klíčovým pramenem tohoto okruhu dokumentů tvoří osobní korespondence Pavla Michny adresovaná nejvyššímu kancléři Zdeňku Popelovi z Lobkowicz.³ Korespondence je sice fragmentálně zpřístupněna v edici Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia, jedná se však o pouhý zlomek z původního množství foliantů.⁴ Další z nevydaných ego-dokumentů mají už převážně doplňující charakter.⁵ Pro období stavovského povstání musí být věnována pozornost Michnově korespondenci s Františkem z Ditrichsteina.⁶ Několik Michnových listů, převážně z konce dvacátých let, nacházíme i v rodinném archivu Valdštejnů.⁷ Zbylé relevantní archiválie této skupiny byly částečně zpřístupněny edičně, a bude jim proto věnována pozornost později. Druhý, velký soubor pramenů tvoří dokumenty vzniklé činností některého ze správních úřadů. Jedná se především

² NA, SM, sign. M13/1-19, Michnové z Vacínova.

³ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, sign. B/217. V průběhu vzniku této práce byl celý fond LRRRA přesunut jeho majiteli ze SAO Litoměřice, pobočka Žitenice na zámek Nelahozeves. Je-li fond v této práci citován, citace z technických důvodů odkazuje na staré uložení fondu v Žitenicích.

⁴ M. TOEGEL (ed.), Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia I-V, Praha 1972-1977.

⁵ Fond LRRRA obsahuje celou řadu dalších signatur, pod kterými můžeme předpokládat existenci dokumentů vztahujících se k Pavlu Michnovi. Z důvodů opakovaného a dlouhodobého uzavření celého fondu ze strany jeho majitelů však nemohly být v této práci zohledněny.

⁶ MZA, RDA, sign. 199.

⁷ SOA Praha, Rodinný archiv Valdštejnů, sign. AII/263.

o Českou kancelář a Českou komoru (případně Komoru dvorskou). Fondy obou institucí, v nichž Pavel Michna působil, obsahují četné doklady jak pro jeho rozmanité aktivity na půdě těchto úřadů, tak pro Michnovo zařazení do širšího politicko-správního kontextu.⁸ Situaci poněkud komplikuje skutečnost, že materiály obou institucí byly zmanipulovány i do dalších fondů. Nalézáme je zejména ve zmiňované Staré manipulaci a především ve fondu Komorní knihy.⁹ Komorní knihy jsou nepostradatelným zdrojem poznání pro Michnovu činnost při pražském místodržitelství v prvních měsících po porážce povstání. Při studiu otázek spojených s rekatolizací země a s rolí, kterou v ní Michna sehrál, se neobejdeme bez Archivu pražského arcibiskupství, kde jsou mimo jiné uloženy vizitační spisy, korespondence a dobrozdání reformačních komisařů, mezi něž Michna patřil. Zároveň tu nacházíme četné doklady k počátkům rekatolizace na našem území, tedy k období, ve kterém Michna do náboženských záležitostí aktivně zasahoval.¹⁰ Nesníme ani zapomenout na nepostradatelný fond Desky zemské, na jehož základě je možno rekonstruovat Michnovy pozemkové državy.¹¹ Z dalších dílčích pramenů nutno zmínit pozůstalost archiváře J. Jandy, který shromáždil řadu podkladů k počátkům rodu Michnů.¹²

Z pramenů vydaných je třeba vyzdvihnout zejména edici korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkowicz s jeho manželkou Polyxenou, která odráží vzájemnou interakci kancléře a Pavla Michny. Mezi další, neopomenutelné edice patří už zmiňované *Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia*, *Lívova Regesta fondu militare* a pro církevní dějiny *Acta sacrae congregationis de propaganda fide*.¹³ Michnovo působení v České kanceláři je pak bezprostředně rozebíráno ve stavovských apologiích.¹⁴ Práce zabývající se obdobím stavovského povstání se nemůže obejít bez nahlédnutí do *Historie české Pavla Skály ze Zhoře*, která je na „michnovská témata“ více než bohatá.¹⁵ Jak k apologiím, tak ke Skálovi musíme ovšem přistupovat s jistou dávkou obezřetnosti a nezapomínat na dobový kontext, v němž tyto spisy vznikaly, a jsou proto líčeny silně subjektivně. Některým vybraným tématům, jako je dlouhá mince nebo saský vpád, věnuje v souvislosti s Michnou dílčí

⁸ NA, ČDK, sign. IVD1, inv.č. 752, sign. IIIA4, inv. č. 648; NA, ČDKM, sign. IV. Čechy 7/12, 13/3, 14/1, sign. IV M 3, sign. IV D 7 Památná kniha č. 79.

⁹ NA, KK, č. 73, 74, 79, 346, 1173.

¹⁰ NA, APA, sign. B41/2, inv. č. 1726, inv. č. 5360, Emanata 1616-1632.

¹¹ NA, DZV, sign. 27, 141-144, 193, 292-298, 393.

¹² SOA, Litoměřice, pobočka Lovosice, A. Janda 1866-1932. Pozůstalost.

¹³ V. LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, III-IV, Praha 1951-1955; I. KOLLMANN (ed.), *Acta sacrae congregationis de propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia*, Tomus 1. pars 1. 1622-1623, Praha 1923.

¹⁴ V. ŠUBRT (ed.), *Apologie druhá stavův království Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí spůsobou přijímajících.*, Praha 1862.

¹⁵ K. TRIEFUNK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká od r. 1602 do r. 1623*, I-V, Praha 1865-1870.

pozornost Mikuláš Dačický a Beckovského kronika.¹⁶ Překvapivě málo zpráv o Pavlu Michnovi nám poskytuje dějepisné spisování Viléma Slavaty.¹⁷ To platí i o deníku Adama mladšího z Valdštejna.¹⁸ Pozoruhodně živě však vystupuje Pavel Michna v deníkových zápisech lékaře Matyáše Borbonia. Zejména Borboniova anamnéza Michnova zdravotního stavu a nejrůznějších podnětných detailů z jeho soukromého života nemůže být opominuta.¹⁹

Jen těžko uvěřitelné šíři Michnových aktivit odpovídá i širší tématické literatury, v níž můžeme najít informace k jednotlivým vybraným otázkám. Základní práce syntetizujícího charakteru přinesl Antonín Gindely a Ernst Denis.²⁰ Práce posledně jmenovaného se ve vztahu k Michnovi výrazně opírá o Skálu ze Zhoře a vzhledem k dobovému kontextu, v němž Denisova práce vznikala, je tak i příliš tendenčně zatížena. Budeme-li nyní postupovat tématicky, musíme se jako první zastavit u otázek, které jsou spojeny s pobělohorskými konfiskacemi. Žádný z badatelů nemůže v této souvislosti minout monumentální dílo Tomáše Bílka.²¹ Některé Bílkovy vývody, zejména v celkových sumách placených za konfiskáty, je však třeba užívat jen velmi opatrně (alespoň v souvislosti s Pavlem Michnou). Z nedávné produkce na téma konfiskací jsou pak pro svůj abstrahující nadhled nepostradatelné Knozovy Dějiny moravských konfiskací, které se sice primárně zabývají moravským materiálem, ovšem Knozovy teze mohou být v celé řadě případů vztaženy i na české prostředí.²² S pobělohorskými konfiskacemi úzce souvisí tematika mincovního konsorcia. Zde můžeme na základě interpretačního přístupu rozlišit dvě skupiny studií. První soubor, který je zastoupen převážně starší literaturou, se drží tradičního schématu, jež konsorcistům přikládá hlavní vinu za mohutnou vlnu inflace počátku dvacátých let a zároveň vyčísluje astronomické zisky jednotlivých podílníků.²³ Olivova studie o dlouhé minci je nadto výrazně zatížena četnými analogiemi s autorovou dobou. Druhá skupina prací se snaží podobné zažité názory kriticky revidovat a začlenit celý fenomén do dlouhodobého kontextu finančního vývoje

¹⁶ J. MIKULEC (ed.), Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti, Praha 1996; A. REZEK (ed.), Jan Beckovský. Poselkyně starých příběhův českých, díl II, svazek 1-3, Praha 1878.

¹⁷ J. JIREČEK (ed.), Paměti Viléma hraběte Slavaty, nejvyššího kancléře království českého I-II, Praha 1866-1868.

¹⁸ M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA (edd.), Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1603-1633, Praha 1997.

¹⁹ G. GELLNER, Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků, Praha 1938.

²⁰ A. GINDELY, Dějiny českého povstání léta 1618 I-III, Praha 1870-1878; A. GINDELY, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen, Leipzig 1894; E. DENIS, Čechy po Bílé hoře, I., II., Praha 1911; E. DENIS, Konec samostatnosti české, II., Praha 1909.

²¹ T. BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I,II, Praha 1882-1883.

²² T. KNOZ, Pobělohorské konfiskace, Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty, Brno 2006 Brno 2006.

²³ E. NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Dlouhá mince v Čechách v letech 1621-1623, Numismatické listy I, 1945-1946; O. OLIVA, Finanční politika v Čechách po Bílé hoře do kalády r. 1623, Praha 1925.

střední Evropy.²⁴ Dlužno podotknout, že tento druhý přístup lépe odpovídá poznatkům o životě Pavla Michny, a proto na něj ve větší míře navazuje i tato předkládaná práce. Další významný soubor, který v souvislosti s Michnou musíme zmínit, tvoří literatura „valdštejská.“ Patrně již není v lidských silách vyčerpávajícím způsobem zhlédnout veškerou produkci, která na téma Albrechta z Valdštejna vznikla. Omezíme se proto jen na nejvýznamnější základní studie, které se zároveň nějak vymezují vůči postavě Pavla Michny. Z českého prostředí jsou to předně monografie Josefa Janáčka a autorské dvojice Polišínský, Kollmann.²⁵ Zejména Janáčková práce je ve vztahu k Michnovi zatížena četnými nepřesnostmi, což jí však nikterak neupírá roli jednoho z hlavních zdrojů poznatků o Pavlu Michnovi. Stále podnětná je i valdštejská práce Kalistova, která v mnoha případech nabízí alternativní a často i velmi inspirativní pohledy na některé segmenty Valdštejnova a tím pádem i Michnova života.²⁶ Ze starších prací je pro témata spojená hlavně se závěrem Michnovi kariéry stále velmi inspirativní Josef Pekař a František Dvorský.²⁷ Nejnověji je nutné brát v úvahu nedávný sborník a katalog vydaný u příležitosti valdštejské výstavy v Praze. Zejména studie Antonína Kostlána o kariérním Valdštejnově vzestupu a jednotlivých ekonomicko-sociálních aspektech tohoto procesu je klíčová pro pochopení Michnovy činnosti ve stejném období.²⁸ Podobně významná, hlavně pro české badatele, je ve vzpomínaném sborníku studie Stögmanna o Karlovi z Lichtensteina, pro kterou Stögmann sbíral podklady ve vaduzském Lichtensteinském archivu.²⁹ Zmiňujeme-li Lichtensteina, musíme se dotknout i dvou starých edic Christiana d'Elverta obsahujících korespondenci knížete a Ferdinanda II. a zároveň některé prameny pro poznání fungování pražského místodržitelství.³⁰ Dalším tématem, které nás bude zajímat, je problematika katolické reformy v pobělohorských Čechách. Mechanismy rekatolizace v obecné sociálně-právní rovině

²⁴ A. ERNSTBERGER, Hans Witte. Finanzmann Wallensteins, Wiesbaden 1954; A. KOSTLÁN, Dlouhá mince v Čechách, AUC. Philosophica et Historica I-Studia Historica 34, 1989, s. 101-127; A. KOSTLÁN, Finanční zhroutil ve střední Evropě na počátku třicetileté války, FHB 8, Praha 1985, s. 265-316.

²⁵ J. JANÁČEK, Valdštejn a jeho doba, Praha 1978, J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMAN, Valdštejn. Ani císař ani král, Praha 1995.

²⁶ Z. KALISTA, Valdštejn. Historie odcizení a snu, Praha 2002.

²⁷ J. PEKAŘ, Valdštejn 1630-1634 (Dějiny valdštejského spiknutí) I-II, Praha 1933-1934; F. DVORSKÝ, Albrecht z Valdštejna až na konec roku 1621. In: Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, třída I., ročník 1., Praha 1982, s. 368-584.

²⁸ A. KOSTLÁN, Albrecht z Valdštejna jako investor do svého vlastního osudu. In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?, Praha 2007, s. 38-61.

²⁹ A. STÖGMANN, Karel z Lichtenštejna, Albrecht z Valdštejna a převratné změny v Čechách po bitvě na Bílé hoře (1620-1627). In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?, Praha 2007, s. 295-311.

³⁰ CH. d'ELVERT, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation des dreisigjährigen Krieges und der Neugestaltung Mährens in siebzehnten Jahrhundert, Brünn 1867; CH. d'ELVERT, Die Bestrafung der böhmischen Rebellion, Brünn 1867.

rozpracoval Jiří Mikulec.³¹ Praktickým otázkám obnovení katolické církevní správy se pak v poslední době zabývala Eliška Čáňová.³² Její studie jsou klíčovým rámcem pro pochopení Michnova postavení při rekatolizačních komisí. Pro otázky spjaté s katolickou obnovou Čech v kontextu životního zápasu kardinála, arcibiskupa Arnošta Vojtěcha z Harrachu s Tovaryšstvem Ježíšovým, je nutno vyzdvihnout monografii Alessandra Catalana založenou na Harrachových denících a dopisech.³³ Pro naši potřebu spočívá význam práce především v novém zhodnocení role skupiny „politiků“ při pražském místodržitelství, jehož součástí Michna byl. Harrachovi se věnuje i starší práce Františka Krásla, jež obsahuje četné konkrétní doklady o Michnových zásazích do věcí víry.³⁴ Obdobné téma je rozpracováno v dnes už klasických studiích Václava Lívy, které otázce „politiků“ i Pavla Michny věnují významnou pozornost.³⁵ Upozadit nemůžeme ani literaturu zabývající se Tovaryšstvem Ježíšovým, s nímž byl Michna po celý život v úzkém kontaktu. Obecnou monografií k dějinám řádu je dnes všeobecně známé Tovaryšstvo Ježíšovo Ivany Čornejové.³⁶ Zcela základním je však zpracování jezuitských dějin v Čechách řádovým historiografem Schmidlem.³⁷ Zde nacházíme asi neobsaženější charakteristiku Michnova přístupu k Tovaryšstvu. Práce však opět obsahuje mnohé nepřesnosti i zavádějící údaje, které vyplývají i z „životního zakotvení“ autora. O Schmidla se velmi výrazně opírá ve svých řádových dějinách Kroess.³⁸ Oba autoři pak tvoří faktografický základ pracím Tywoniakovým o náboženských poměrech na Michnových panstvích.³⁹ V tomto směru je však velmi přínosná studie Kajetána Turka.⁴⁰ S náboženskými otázkami souvisí i osud Karlovy univerzity v prvních letech po bitvě na Bílé hoře. Pavel Michna měl s Karlovým učením co do činění, zejména krátce před jejím vtělením do jezuitské akademie. Poslední marný boj karolínských mistrů za zachování jejich školy v několika studiích podrobně rozpracoval Zikmund Winter.⁴¹ Winterovou předlohou je

³¹ J. MIKULEC, *Rekatolizace šlechty v Čechách*, Praha 2005.

³² E. ČAŇOVÁ, *Počátky rekatolizace ve Středočeském kraji*, SSH 7, Praha 1972, s. 61-75; E. ČAŇOVÁ, *Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilní rekatolizace Čech (1620-1671)*, SAP 35, 1985, s. 486-557.

³³ A. CATALANO, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008.

³⁴ F. KRÁSL, *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský*, Praha 1886.

³⁵ V. LÍVA, *Jan Arnošt Platejs z Platenštejna. Příspěvek k dějinám pobělohorské protireformace*, ČMM 54, 1930, s. 15-78; V. LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské II. Rekatolizace*, SPDMP 7, Praha 1933, s. 1-120.

³⁶ I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995.

³⁷ J. SCHMIDL, *Historiae societatis Jesu provinciae Bohemiae, pars III., liber II-VI*, Praga 1749.

³⁸ A. KROESS, *Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu, II Abteilung I., II.*, Wien 1927.

³⁹ J. TYWONIAK, *Benešov a Konopiště v minulosti*, Benešov 1992; J. TYWONIAK, *Panství Konopiště v 17. století*, SSH 15, 1980, 197-244.

⁴⁰ K. TUREK, *Náboženské poměry na Benešovsku*, Benešov 1923.

⁴¹ Z. WINTER, *Děje vysokých škol Pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy Bělohorské*, Praha 1897; Z. WINTER, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvojce. Kulturní obraz XV. a XVI. Století*, Praha 1899; Z. WINTER, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století II.*, Praha 1896.

v mnoha případech starší zpracování stejné tematiky Václavem Vladivojem Tomkem.⁴² V obecné rovině pak tomuto výseku dějin Univerzity Karlovy věnuje pozornost kapitola souborných univerzitních dějin.⁴³ Na samý závěr se musíme zastavit u otázek spojených s Michnovým působením v zemských správních institucích. Organizaci a vnitřní provoz předbělohorské České kanceláře v mnohém dosud nepřekonaným způsobem analyzoval Stloukal.⁴⁴ Pro pochopení obnovování správních úřadů po Bílé hoře, a tedy i role kterou v nich Michna sehrál, je nutno věnovat pozornost studiím Roubíkovým a Volfovým.⁴⁵ Kvalitu obou Volfových prací však poněkud narušují některé faktografické omyly, jichž se nebyl s to vyvarovat.

Výběrový přehled nejvýznamnějších titulů, které se nějakým způsobem dotýkají osoby Pavla Michny, musíme zakončit prací, jež je pro „michnovské téma“ nesporně obohacující, a to Staroměstskou exekucí Josefa Petráně.⁴⁶ Těžko překonatelným problémem Petráňovy monografie je však absence poznámkového aparátu, čímž se mnohé autorovy postuláty stávají jen obtížně použitelné či verifikovatelné.

III. Předehra

Podzimního listopadového dopoledne projel Strahovskou branou v Praze slavnostní průvod, v jehož čele stanul bavorský vévoda Maxmilián v doprovodu vojenských velitelů a důstojníků. Průvod projel přes Pohořelec, minul Strahovský klášter a zamířil k prostě vypadajícím budovám kapucínského konventu, aby za účasti nemnoha tamních řádových bratů vzdal dík Bohu za vyhranou bitvu.⁴⁷ Bylo pondělí 9. listopadu roku 1620 a zatímco bavorský vévoda se svým doprovodem odříkával v přítmi kapucínského kostela modlitby a chvály, nedlouho před tím se na opačné straně města zavřela brána za prchajícím králem, kterému již nebylo dáno strávit ve svém sídelním městě druhou zimu. Pro mnohé obyvatele království přicházely do Prahy s novým dnem i nové pořádky. Pro jiné se ono listopadové ráno stávalo zadostiučiněním. Ať už byly listopadové události roku 1620 více či méně

⁴² V. V. TOMEK, *Geschichte der Prager Universität*, Prag, 1849.

⁴³ I. ČORNEJOVÁ, *Správní a institucionální vývoj pražské univerzity*. In: F. KAVKA, J. PETRÁŇ (edd.) *Dějiny Univerzity Karlovy II*, s. 23-56.

⁴⁴ K. STLOUKAL, *Česká dvorská kancelář 1599-1608*, Praha 1931.

⁴⁵ F. ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749*, SAP 17, 1967, s. 539-603; M. VOLF, *Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640)*, SAP 30, 1980, s. 62-109, M. VOLF, *Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře*, SAP 27, 1977, s. 3-52.

⁴⁶ J. PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, Praha 2004.

⁴⁷ A. REZEK (ed.), *Jan Beckovský. Poselkyně starých příběhův českých*, Praha 1879, díl 2., svazek 2., s. 300.

zlomovým okamžikem, mnohé, co po tomto datu následovalo, se mělo podepsat do tváře království na další dlouhá léta.

S vítěznými vojáky a jejich veliteli se však vévoda Maxmilián nevracel sám. Posvátným slovům mše svaté u hradčanských kapucínů spolu s ním naslouchal i muž, který podobně jako mnozí jiní viděl v ten den pražské věže po více jak dvou dlouhých letech. Muž, jehož jméno budou už záhy jedni vyslovovat se zařatou pěstí a častovat jej přídomky oulisný sekretář, pijavice a šelma, aby byl jejich příkrý odsudek vzápětí přehlušen druhými, jež v předklonu kanceláře místodržících, držíce v rukou poníženou supliku, volají: „*Quod sit os et lingua et dextera Ferdinandi Caesaris.*“⁴⁸ Onoho podzimního dopoledne se do Prahy navrátil i bývalý sekretář České kanceláře Pavel Vojtěch Michna z Vacínova.

IV. Kterýž pošed z nízkého řádu

Kdo byl tedy onen muž „*přemnohých aktivit*“, jež se spolu s bělohorskými vítězi objevil před pražskými branami?⁴⁹ Dříve než se rozezvučí zvuky polnic, než sešikované pluky žoldáků zaplaví českou kotlinu a vládu po rudolfinských múzách převezmou Martovy válečné fúrie, musíme se vrátit do prvních let vlády Ferdinanda I.

Tehdy překročil zemskou hranici nenápadný, prostý řemeslník. Ani jej nenapadlo, že jeho potomek bude po dvanáct let ovlivňovat chod celého království, které teď před ním otvíralo svoji náruč. Povoláním byl koželuh, jménem Pavel, řečený Michna.⁵⁰ Stejně jméno po něm bude jednou nosit i jeho vnuk. Jeho původ sahal někam na území Lužice, odkud někdy kolem roku 1530 přišel do Budyně nad Ohří, aby se v poklidném městečku usadil, založil rodinu a věnoval se zde svému řemeslu.⁵¹ Pavlovi se tu narodili dva synové Martin a

⁴⁸ J. STEINMETZIUS, Melos trochaicum illustri et generoso domino D. Paulo Michnae in Wazinhoffen libero baroni in Tloskov et Marschowitz etc. Sacrae Caesar majestati a consiliis camera bohemicae etc. Domino suo multum gratoso, Praga 1623.

⁴⁹ C. STRAKA, Albrecht z Valdštejna a jeho doba. Na základě korespondence opata strahovského kláštera Kašpara z Questenberka, Praha 1911, s. 99.

⁵⁰ Jedná se o dědečka Pavla Michny z Vacínova. Orientační datum 1530 uvádí pouze budyňský kronikář a archivář A. Janda ve své pozůstalosti. První nalezená zmínka o Pavlu Michnovi je v gruntovní knize házmburského panství při vsi Sedlci k roku 1562, dochované v opisu v Jandově pozůstalosti. SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton 1.

⁵¹ Z gruntovní knihy házmburského panství pro léta 1560-1582 zároveň vyplývá, že se Pavel Michna začal věnovat na házmburském panství i nejrůznějším finančním operacím. A. Janda o tom ve své pozůstalosti píše: „*Dělali tehdy Michnové peněžní obchody, okupující na vsích podíly na statcích za hotové, vyplácejíce za ně polovinu i třetinu hodnoty, načez si dávali ročně spláceti, až celý obnos byl splacen.*“ SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton 1 (Kartotéka osob Budyně nad Ohří, Michna Pavel).

Šebestián⁵². Martin, kterého dal otec vyučit řezníkem, se na konci 16. století stává váženým měšťanem, úředníkem tamního panství, majitelem měšťanského domu a dvorce v Budyni.⁵³ Až do roku 1566, kdy se Martin poprvé objevuje v pramenech, není o jeho životě nic známo. Tehdy, jak uvádí házmburská gruntovní kniha, vybírá za svého otce splátky z podílů na okolních statcích.⁵⁴

Poklidný Martinův život se zásadně proměňuje v roce 1583, kdy se mu naskytla velká příležitost prosadit se a výrazně zlepšit své společenské postavení. Tehdy umírá pán na Budyni, majitel panství Mikuláš Zajíc z Házmburka a zanechává po sobě dvě nezletilé děti, svého syna a dědice Jana Zbyňka a dceru Hedviku. Mikuláš ještě za svého života ustanovil jejich poručníkem Jiřího staršího z Lobkowicz. Správou hospodářských statků pak byli pověřeni měšťané Budyně. Ti si k tomuto účelu měli ze svých řad zvolit dva až tři měšťany, kteří by vykonávali faktickou úřednickou správu nad chodem házmburských statků za nezletilého Jana Zbyňka. Z nich za hlavního správce byl určen Martin Michna. Martin svěřené statky spravoval k takové spokojenosti svého budoucího pána, že když Jan Zbyněk dosáhl roku 1596 plnoletosti a mohl se tak správou svých věcí ujmout sám, jmenoval Michnu hejtmanem svého panství. Jen u toho však nezůstalo a mladý Házmburk doporučil Martina Michnu za věrné služby císaři Rudolfovi II. na povýšení do vladyckého stavu. Císař přání vyhověl a 14. srpna 1598 byl Martinu Michnovi a jeho potomkům udělen predikát z Vacínova (podle lesa nedaleko Budyně u vesnice Kostelec) a erb (půl zlatého zajíce na modrém štítě jako odkaz na jeho služby Házmburkům).⁵⁵

Michna pak setrval ve vrchnostenských službách až do své smrti, která je ale stejně zahalena nejasnostmi jako jeho narození a mládí. Naposledy Martina Michnu uvádí August Sedláček k 8. lednu 1602 jako úředníka na Budyni.⁵⁶ Martin tedy umírá někdy po tomto datu,

⁵² Později krejčí v Lounech. Zakladatel nikdy nenobilitované větve Michnů, která je jako žijící A. Jandou připomínána ještě na počátku 30. let 20. století. A. JANDA, Výňatek z dějin města Budyně nad Ohří, Budyně n. O. 1930, s. 24.

⁵³ O povolání Martina Michny a jeho otce Pavla nepanuje shoda. E. Denis označuje za řezníka Martina Michnu E. DENIS, Čechy, I., s. 61 a po něm i další autoři. Oproti tomu A. Janda považuje za řezníka Martina otce Pavla a o Martinovi samotném mluví jako o koželuhovi. Michnovský dům v Budyni někdy v pramenech vystupuje pod označením „koželuhský“ (patřila k němu i louka Koželuhovka), což A. Janda zmiňuje ve svém rukopise Dějiny města Budyně nad Ohří uloženém SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda, karton 1. Přestože otázka který z Michnů byl koželuh a který řezník zůstává nejasná, drží se tato práce první, rozšířenější varianty.

⁵⁴ SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton 2.

⁵⁵ OSN XVII, Praha 1999, Michnové z Vacínova.

⁵⁶ „Ten [Martin Michna] byl ještě r. 1602 na Budyni úředníkem, také přitiskl pečeť svou k listině, již Jan Zbyněk Budynským obdarování předkův svých stvrdil (8. ledna).“ A. SEDLÁČEK, Hrady zámky a tvrze Království českého, XIV, Praha 1927, s. 22.

pravděpodobně roku 1610 a zanechává po sobě tři syny, nejstaršího Pavla, Jiřího Viléma a nejmladšího Martina Jaroslava.⁵⁷

Doba Pavlova dětství a mládí zůstává pro nedostatek zpráv zahalena tmou. Narodil se někdy roku 1589 jako nejstarší Martinův syn a byl tedy jako devítiletý společně se svým otcem nobilitován⁵⁸ Rudolfem II. O Pavlově matce z pramenů vyvstává jen to, že pocházela z klatovského měšťanského rodu Pachtů.⁵⁹ Osud ale Martinu Michnovi nedopřál radovat se z politických úspěchů svých dvou mladších synů. Prostřední Jiří Vilém v době předpokládané otcovy smrti sotva překročil práh dospělosti a nejmladší Martin Jaroslav teprve odrůstal dětským hrám.⁶⁰ Záruku dalšího společenského vzestupu svého rodu tak mohl Martin spatřovat hlavně ve svém nejstarším synovi Pavlovi, před kterým se na počátku 17. století začala otvírat slibná kariéra.

Novopečený vladyka Martin Michna toužil, aby se jeho synové povznesli z provinčních budyňských poměrů a zakotvili na dvoře některého z českých, vyšších šlechticů, jako se to podařilo jemu. Rozhodl se proto dopřát svým synům takové vzdělání, jež by jim mohlo dopomoci ke slibné kariéře. Byl však přesvědčeným katolíkem, a proto nepřipadalo v úvahu, aby jeho děti byly vzdělávány jinak než v katolickém duchu. Jednou z mála možností, jak mohl svým synům umožnit nahlédnout do vyšších pater vědění při zachování římského pravověří, bylo svěřit je klementinským jezuitům. První kroky mladého Pavla a po něm i jeho bratra proto vedly právě tam, na jezuitské gymnasium u vltavského břehu. Tady malý Pavel úspěšně absolvoval třídy jezuitského gymnasia, a osvojil si tak pro budoucí život tolik potřebnou latinu a řečtinu.⁶¹ Pražská studia ale mladému, ambicióznímu Pavlovi nedostačovala. Nakonec se rozhodl opustit závětrí české kotliny a vydat se na řádové učiliště do Ingolstadtu, aby tam zdárně završil filosofická studia. Ani tehdy však nebyl spokojen. Evropa před ním otvírala svoji náruč a Pavel Michna uposlechl jejího volání. Zamířil na západ. Jeho cesty našly svůj cíl na univerzitě v Orleans, kde se plně oddal studiu římského práva. Jeho studium v Orleans bylo nadmíru úspěšné. Oproti jiným svým soupeřům z Čech, kteří se uchýlili pod křídla univerzity, se Michna neomezil pouze na

⁵⁷ Není jasné zda otce přežily i obě jeho dcery Marta Polyxena a Anna Marie.

⁵⁸ Přibližné datum narození Pavla Michny uvádí G. GELLNER, Životopis, s. 170.

⁵⁹ J. VANČURA, Dějiny někdejšího královského města Klatov I, I, Klatovy 1927-1934, s. 158.

⁶⁰ Jiří Vilém 1590-1640, Martin Jaroslav narozen 1601 datum úmrtí není známo. OSN XVII, Praha 1999, Michnové z Vacínova.

⁶¹ M. TRUC (ed.), Album academiae pragensis societatis Iesu, Praha 1968, s. 64. Album bohužel nedovoluje určit, do které z gymnasijských tříd Michna nastoupil a zda v rámci klementinského gymnasia dokončil jako jeho nižší, gramatické třídy, tak vyšší filosofická studia. Michna byl do Alba zanesen pouze jednou, roku 1597, kdy byl zapsán do třídy „poetika.“ Je ale pravděpodobné, že v Praze dochodil i následující, poslední ročník nižšího gymnasia „rhetoriku“ a teprve po té se odebral do Ingolstadtu.

několikaměsíční pobyt, zpestřený návštěvami přednášek, ale setrval zde delší dobu. Roku 1606 by na zdejší univerzitě promován doktorem práv.⁶² Tím se jeho studijní dráha naplnila a čerstvý právník Pavel Michna se mohl navrátit zpět do vlasti.

V. Skrze své chytrosti a obmysly mnoho zlého tropil

Pro Michnovy další osudy měla dalekosáhlý význam změna, která se udála v hlavním výkonném orgánu království - v České kanceláři. Roku 1599 byl do úřadu nejvyššího kancléře království uveden Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkowicz, s nímž byl v České kanceláři nastolen nový prokatolický kurz. Lobkowicz začal postupně kancelář přeměňovat na nástroj a mocenské centrum radikálních katolíků zaměřené proti protestantské opozici. Jedním z prvních kroků, který učinil, jakmile se v rozsáhlé agendě kanceláře zorientoval, bylo postupné vytlačování starých, vyznáním převážně protestantských členů kanceláře a jejich nahrazování novými, spolehlivějšími lidmi katolického smýšlení.⁶³ S tím souvisí i přijetí Pavla Michny do České dvorské kanceláře, kam vstupuje v roce 1607 na místo koncipisty české expedice.⁶⁴ Stalo se tak pravděpodobně na přímluvu Jana Zbyňka Zajíce z Házmburka, který v té době zastával post císařského rady při zemském soudu.⁶⁵ Michnovým vstupem do České kanceláře započala jeho mnohaletá vzájemně prospěšná spolupráce s nejvyšším kancléřem. Michново navázání těsných kontaktů s katolickým kruhem kolem Lobkowicze se stalo jedním z uzlových bodů jeho kariéry. Vstupem do kanceláře se Michna napojuje na klientský okruh nejvyššího kancléře, což mu později umožnilo strmý společenský růst. Naopak pro Lobkowicze se stává nedocenitelným v průběhu povstání a zejména po něm v souvislosti s pobělohorskými konfiskacemi.

Postupně se zde vypracovává na post druhého sekretáře české expedice. Budeme-li věřit Pavlu Skálovi ze Zhoře, mělo se tak stát den před tím, než Michna podepsal Majestát Rudolfa

⁶² M. ČERNÁ, Studenti ze zemí českých na universitě v Orléansu a na některých jiných francouzských univerzitách, ČČH 3, 1934, 548-564, zde s. 552.

⁶³ K situaci v České kanceláři po nástupu Zdeňka Popela z Lobkowicz K. STLOUKAL, Česká, s. 142; J. BOROVIČKA, Počátky kancléřování Zdeňka z Lobkovic. Diplomatický rozbor roudnických rukopisů, Sborník prací věnovaných prof. Dr. G. Fridrichovi k 60. narozeninám, Praha 1931, s. 435-455; P. MAREK, Svědectví, s. 106-127.

⁶⁴ Poprvé se Michna objevuje v zápisech Repertorií v lednu 1607, přímo jako služebník a koncipista je však nejdříve uváděn až k roku 1608 K. STLOUKAL, Česká, s. 133.

⁶⁵ Tento všeobecně rozšířený názor prosazuje i A. Janda SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton I. Zarážející je ovšem poznámka u Pavla Skály ze Zhoře, který uvádí, že Michna získal místo v kanceláři díky svému tchánovi Janu Menclovi K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, I., s. 247. Může se však jednat pouze o neúmyslné spojení Menclova predikátu z Kolsrdorfu s přídomkem Michnovy manželky Anny z Kobrdrorfu.

II. namísto prvního sekretáře Jana Mencla z Kolsdorfu, který po vzoru kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkowicz Majestát odmítl signovat.⁶⁶ Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka později na vypjaté chvíle kolem podpisu Majestátu vzpomínal: „*Ordinární sekretář český, kterýž se ve všech českých psaních podepisoval, byl pan Jan Mencilius. Ale ten pro horlivost ve víře své svaté katolické, podobně jako jeho principál, nejvyšší kanclíř [Zdeněk z Lobkowicz], scrupulum a na rozmyšlení měl do toho majestátu se podepsati. I byvše rovně tehdáž za jednoho sekretáře českého přijat pan Pavel Michna (kterýž se byl tehdáž z cizích zemí a nejposléze z Frankreihu do Čech navrátil), ten se v tom majestátu podepsal.*“⁶⁷ Ve stejné době, tedy v roce 1609, se také existenčně zajištěný Michna žení s Annou z Kobrordfu, se kterou do roku 1614 zplodil tři syny Václava, Jana a Karla.⁶⁸

Dne 15. dubna 1611 Adam mladší z Valdštejna poznamenal do svého deníku: „*Dnes nemohla odpověď se dostati, do zejtrí odloženo a Michna sekretář do arestu vzat.*“⁶⁹ Vysvětlení tohoto náhlého uvěznění Pavla Michny patrně souvisí s pohnutými událostmi počátku roku 1611 vpádem vojsk Leopolda Pasovského do Čech, když na jaře celý dobrodružný podnik pasovského biskupa ztroskotal a Rudolf II. byl donucen vzdát se trůnu v prospěch svého mladšího bratra Matyáše. Vzniklo tak krátké politické vakuum, Rudolf byl poražen, ale Matyáš se dosud plně neujal vlády. V krátkém období jara 1611 se proto stavovské opozici naskytla příležitost zbavit se některých nepohodlných jedinců z kruhů loajálních císaři Rudolfovi, z nichž se někteří zároveň zdiskreditovali svými postoji v době jednání o Majestát. Zdá se však, že zásah proti císařským rádcům, byl už dopředu naplánován v okruhu Matyáše a jeho rádce vídeňského biskupa Khlesla při jejich pobytu v Jihlavě s cílem zablokovat možnost smíru mezi Rudolfem a stavy a zároveň se zbavit, nebo alespoň zastrašit prorudolfovsky orientované kruhy. Celá akce byla odůvodněna odhalováním spiknutí proti následníkovi trůnu Matyášovi, které mělo vyvrcholit vpádem pasovského vojska. Jednotlivá obvinění vycházela z výpovědí kancléře Leopolda Pasovského Františka Tenggagela. Toho se stavovským vojákům podařilo zajmout u Velvar. Tenggagel svým následným doznáním na mučidlech kompromitoval řadu vysoce postavených osob z řad císařských dvořanů a rádců, kteří dle něj měli být do příprav vpádu Pasovských, pokusu o spiknutí a převrat na trůně

⁶⁶ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, I., s. 242.

⁶⁷ J. JIREČEK (ed.), Paměti, s. 370.

⁶⁸ Na základě zápisu v deníku Adama ml. z Valdštejna ze dne 22. listopadu 1609, se zdá, že by Michnův sňatek mohl připadat právě na toto datum: „*Byl sem kmotrem pana Střely cerce a potom sem byl na veselí sekretáře z kanceláře, pana doktora Pavla Michny.*“ M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA (edd.), Deník, s. 168. Anna z Kobrordfu zemřela roku 1618 nebo 1619 G. GELLNER, Životopis, s. 173. Narození Michnových dětí do roku 1614 je datum ante quem. K roku 1614 jsou poprvé zmiňovány Michnovy zdravotní problémy související s neplodností. G. GELLNER, Životopis, s. 175.

⁶⁹ M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA (edd.), Deník, s. 178.

v neprospěch Matyáše zasvěcení. Tangnagel zároveň na mučidlech vyznaly, že některé osoby měly vynášet Leopoldovi zprávy z jednání královské rady.⁷⁰ Souvislost mezi vlnou zatýkání a uvalením arestu na Pavla Michnu jen dva týdny po tom je nasnadě. Prahou se šířilo podezírání a udávání rozpoutané těmito událostmi. 15. dubna byl oficiálně obviněn i Pavel Michna, když Matyáš oznámil stavům shromážděným na generálním sněmu, že: „*sekretář české kanceláře Pavel Michna v tom se slyšeti před některými osobami dáti směl, že by věděl jakou cestou k tomu, aby Jeho Milost král o hrdlo připraven býti mohl, najíti.*“⁷¹ Na základě tohoto obvinění byl Michna ještě toho dne zajat a střežený držen v domě U Ptáků v Žatecké ulici, odkud byl však pro nedostatek důkazů hned následujícího dne propuštěn na svobodu.⁷² Michnovi se dnes dá jeho případný podíl na „spiknutí“ kolem vpádu Pasovských jen těžko prokázat. Spíše se svezl na vlně vyřizování si účtů stavovskou opozicí s nenáviděnými úředníky, mezi které Pavel Michna v očích protestantů rozhodně patřil. Po nástupu Matyáše na český trůn, ale celá aféra splaskla a vyprchala do ztracena. Dvůr takové lidi potřeboval, proto Matyáš všechna předešlá provinění smazal a dále s nimi počítal v hodnostech a úřadech. Svědčí o tom i skutečnost, že v roce 1612 postupuje Michna na pozici prvního sekretáře české expedice a o pět let později 12. října 1617 povyšuje císař Matyáš Pavla i jeho bratra Jindřicha Viléma do rytířského stavu.⁷³

Další osudy Pavla Michny pak až do roku 1617 zůstávají zahaleny nejasnostmi. Lze předpokládat, že jako sekretář České kanceláře si až do propuknutí stavovského povstání nashromáždil nemalý majetek. Peněžní příjmy mu plynuly nejen z regulérního platu, který byl však úředníkům často zadržován, ale zejména z poplatků za vyhotovení nejrůznějších listin, z nichž nezanedbatelná část připadala právě sekretářům. K tomuto musíme přičíst i odměny a dárky, které zaměstnanci od jednotlivých stran dostávali.⁷⁴ Nepřekvapí proto, že Michna za dobu svého působení v kanceláři nashromáždil tolik finančních prostředků, že si nejen mohl koupit vlastní dům na Starém městě,⁷⁵ ale že mohl i z vlastních finančních rezerv půjčovat na úvěr.⁷⁶

⁷⁰ H. OPOČENSKÝ, *Zajetí a vyšetřování Františka Tengenagla roku 1611*, Praha 1910, passim.

⁷¹ Tamtéž, s. 15.

⁷² F. DVORSKÝ, *Albrecht*, s. 458.

⁷³ J. SIEBMACHERS, *Grosses und allgemeines Wappenbuch*, Norimberk 1854-1961, Band IV/9-10, Michna von Waitzenhofen.

⁷⁴ K platům a odměnám zaměstnanců kanceláře K. STLOUKAL, *Česká*, s. 144-147.

⁷⁵ Jako vlastník domu v Masné ulici na Starém městě je Michna uváděn od roku 1612 F. RUTH, *Kronika Královské Prahy a obcí sousedních II*, Praha 1996, s. 725.

⁷⁶ Po vypuknutí povstání stavové získali peníze na postavení vojska mimo jiné i z konfiskovaných pohledávek Pavla Michny, který jich do defenestrace měl mezi lidmi v hodnotě asi 50 000 zlatých. N. REJCHRTOVÁ, *Karel straší ze Žerotína*, Praha 1972, s. 314.

Otázkou zůstává, jaké byly konkrétní činy Pavla Michny v České kanceláři. Čím si vysloužil tak prudký odpor vůči své osobě, že byl později v apologiích povstalých stavů označován za rušitele řádu, práva a obecného dobrého. Určité odpovědi na tyto otázky nabízejí stavovské apologie, které mohou zpětně poskytnout obraz toho, proč byl Michna evangelíkům trnem v oku.

Pražská defenestrace byla stavy oficiálně vysvětlována jako akt spravedlnosti proti rušitelům práva a obecného dobrého pokoje, jako zakročení proti „špatným rádcům a úředníkům dobrého krále.“ Místodržící Slavata a Martinic měli zneužívat svého postavení právě pro svévolné rušení pokoje království a tímto svým chováním tak znevažovat královský majestát. Texty apologií zároveň obsahují varování všem těm, kterým se této exekuci podařilo uniknout a kteří by i nadále chtěli útočit proti Majestátu Rudolfa II. a Porovnání stavů. Jako obzvláště zavrženíhodný příklad jmenují Pavla Michnu: „člověka zlého a nešlechtného zrádce i rušitele řádu, práva a obecného dobrého.“⁷⁷ Michna se tedy svojí činností v kanceláři spolu s ostatními katolickými přívrženci konfrontační politiky všemožně podílel na snahách „[...] a by stavové pod obojí ze všech svých svobod vyvedeni byli.“⁷⁸

Jakým způsobem k omezování stavů v jejich právech mohlo docházet? Vše pravděpodobně souvisí s rozšiřujícími se kompetencemi České kanceláře v době působení Lobkovicze a s tím spojené zvětšování moci katolického okruhu kolem něj. Z celého systému úřadů království měla Česká kancelář největší a často rozhodující význam. Překonávala totiž všechny ostatní právě rozsahem svých kompetencí, které zasahovaly do všech oblastí veřejné správy mimo agendy financí. Zároveň byla jednou z mála institucí, jejíž působení se vztahovalo na celé území českého státu. Postupem doby se vyvinula praxe, podle které se stavové ve vyřizování svých záležitostí obraceli přímo na kancelář a obcházel tak stanovenou úřední cestu a příslušné nadřízené orgány. Důležitým faktem se také stalo, že kancelář kromě své administrativní funkce získala i pravomoci soudní a zasahovala tak, často nezákonným způsobem, nejen do kompetence jiných úřadů, ale i soudů. Usurpovala si totiž moc zasahovat do soudních řízení, vydávat soudní nálezy a rozsudky.⁷⁹ Česká kancelář tak mohla zasahovat do pravomoci téměř všech soudů, jak zemského tak i soudů stavovských, městských a poddanských. Tím také vytvářela prostor k možnému úniku před řádnými soudy. Obzvláště palčivým bylo zneužívání této kompetence na úkor soudů vrchnostenských a městských. Kancelář de facto mohla rozhodovat o záležitostech týkajících se městských práv nebo o

⁷⁷ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, II., s. 153.

⁷⁸ Tamtéž, s. 154.

⁷⁹ K soudní pravomoci České kanceláře a způsobu jejího vykonávání K. STLOUKAL, Česká, s. 98-101.

věcech poddaných na jednotlivých panstvích v celém království. K obvyklým přehmatům kanceláře patřilo zastavování už potvrzených rozsudků městského práva a jejich nové, často tendenční vyřizování, nařizování obnovy soudních procesů nebo svévolné obesílání stran k výsledkům v kanceláři. Další často kritizovaný prohřešek spočíval v odpírání nebo zdržování listů, které měla kancelář vyhotovit. Záměrně bylo komplikováno vyřizování podání a žádostí, případně za ně byly vyžadovány vyšší taxy, než bylo obvyklé. S nevolí byla také pocíťována praxe, kdy stížnosti podané proti rozhodnutím kanceláře, posuzovala kancelář sama.⁸⁰

Pro případné zneužívání moci a vlivu kanceláře pro své vlastní zájmy nebo pro prospěch určité skupiny se tak otevíral široký prostor. Opoziční stavové si tento fakt velmi dobře uvědomovali a na několika místech se proti němu ve svých apologiích ostře postavili. Protože v těchto souvislostech často figuruje i jméno Pavla Michny, lze předpokládat, že ve své pozici sekretáře bohatě využíval narůstajících kompetencí kanceláře v prospěch katolické věci, aby náležitě ztrpčil život protestantům. Díky svému právníckému vzdělání a orientaci v agendě kanceláře se tak pro nejvyššího kancléře stal neocenitelným pomocníkem.

Jak byly tyto Michnovy aktivity vnímány druhou stranou, tedy opozičními stavy, zachycuje kronika Pavla Skály ze Zhoře a především zmiňované stavovské apologie.⁸¹ Jedná se o zajímavé, byť jednostranné charakteristiky Michnovy činnosti, z nichž mimo jiné vyplývá, že další přitěžující okolností pro Pavla Michnu byl i jeho původ „*kterýž [Pavel Michna] pošedv z nízkého řádu a dostav se do kanceláře za sekretáře, v brzkém čase tak vysoce se vyzdvihl, že jest sobě spolu s těmi výš dotčenými nepřáteli všecku správu a regiment toho království nad stavy osobil; a vzav sobě nejv. úřed. a soud. zemské obyčej, všetečně se do věci jemu nenáležících vtíral a skrze své nenáležitě chytrosti a obmysly mnoho zlého a tomuto král. škodlivého tropil.*“⁸² Ze všech výtek, které na adresu místodržících a České kanceláře směřovaly, se zaměříme především na ty, které jsou explicitně dávány do souvislosti s Pavlem Michnou. Vzhledem k dikci stavovských apologií, však můžeme pod zastřešujícím zájmenem „oni“ předpokládat Michnovu přítomnost i u celé řady dalších svévolných zásahů proti duchu Majestátu.

Michna svoji pozornost zaměřoval zejména na města, do jejichž věcí se ze své pozice mohl vměšovat snadněji, než by to mohl dělat v případě šlechty, která by podobným aktivitám mohla klást nesrovnatelně výraznější odpor.

⁸⁰ Tamtéž s. 98-101.

⁸¹ V. ŠUBRT (ed.), Apologie, passim.

⁸² K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, II., s. 154.

Michnův tlak na města měl mnoho podob. Snažil se do městských rad protlačovat spolehlivé lidi, jak se mu to povedlo v případě Litoměřic. Tam byla městská rada donucena přijmout nejprve za měšťany a posléze i do konšelského sboru dva bývalé katolické úředníky doksanského kláštera, z nichž jeden, Mikuláš Mrázek, byl Michnovým dobrým přítelem. Tímto postupem byly porušeny městské výsady a pravidla samosprávy. Když si na takovýto nelegální postup litoměřičtí stěžovali, byli jejich vyslanci v Praze uvězněni.⁸³

K dalšímu zásahu proti měšťanům ze strany Pavla Michny došlo v souvislosti s volbou Ferdinanda Štýrského na českého krále. Tehdy stál Michna ostře na straně prosazující kandidaturu a přijetí Ferdinanda a postaral se o náležité potrestání nesouhlasných hlasů z řad městského stavu. Jednalo se zejména o žateckého primátora Maxmiliána Hošťálka z Javořic, který na sněmu roku 1617 spolu s některými dalšími delegáty městského stavu vyslovil pochybnosti o Ferdinandově přijetí a vzápětí byl Michnou svého primátorství zbaven.⁸⁴ Ferdinand se svým příznivcům po svém přijetí náležitě odměnil. Ačkoliv potřeboval peníze na válku, rozdal osmdesát tisíc kop míšeňských svým příznivcům v Čechách. Mezi obdarovanými byl i Pavel Michna, který od následníka trůnu obdržel pět tisíc kop.⁸⁵ Zde se poprvé objevuje přímý kontakt Pavla Michny na prostředí budoucího českého krále Ferdinanda Štýrského, jemuž se zakrátko měl stát oddaným a nepostradatelným služebníkem.

Michnova snaha ovlivnit politiku měst vyvrcholila v předvečer květnového sněmu opozičních stavů v Karolinu, který vyústil až do pražské defenestrace. Čeští místodržící se všemožně snažili konání sněmu zabránit. Když se však zdálo, že se jejich snahy nesetkají s očekávaným výsledkem, byl vytvořen plán, který měl stavovskou obec alespoň vnitřně rozštěpit. Místodržící se rozhodli využít ve svůj prospěch zdráhavý přístup měst při minulém, březnovém sněmu opozičních stavů. Ten se měl zabývat zbouráním evangelických modliteben v Broumově a Hrobu. Březnový sněm ovšem nebyl povolený panovníkem a stavové se tak jeho svoláním ocitli na hranice legality a rebelie. V napjaté situaci se města ukázala jako velmi problematický spojenec. Nechala se zastrašit panovníkem a jeho spojenci a na sněm své zástupce téměř nevyslala. Pražská města na sněm dokonce nedelegovala nikoho. Toho využili pražští místodržící a vznesený protest opozice zamítli. A byl to právě březnový sněm, v průběhu kterého proti sobě vyvolal silný odpor i Pavel Michna.⁸⁶

Toto zaváhání měst se stalo před druhým sněmem svolaným na 21. května 1618 vítanou příležitostí, jak podlomenou jednotu opozice ještě více narušit. Místodržící navrhl císaři, aby

⁸³ J. KILIÁN, Zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci, Praha 2007, s. 44.

⁸⁴ J. PETRÁŇ, Staroměstská, s. 203.

⁸⁵ Tamtéž, s. 125.

pražským městům vyjádřil oficiální poděkování za poslušnost a věrnost, kterou v březnu projevíli svoji neúčasti na sněmu a tím si měšťany zavázal k loajalitě. Cíl byl jasný – odpoutat třetí stav od vlivu opoziční šlechty a od náboženské ochrany, kterou podobojí šlechta mohla městům poskytnout. Císař Matyáš na předkládaný návrh přistoupil. Hlavní osobou, která měla celý plán v Praze v konečné fázi realizovat, byl Pavel Michna. „*Aby pak tím subtilněji a slibněji mohla býti v tu past přivábena [pražská města], vzali touž věc na sebe s volí a s vědomím místodržících Pavel Michna [...] a hejtmané Nového i Menšího měst Pražských.*“⁸⁷ Výhodou pro ně byla i skutečnost, že v konšelských radách pražských měst sedělo tou dobou už nezanedbatelné množství katolíků. Zbylí radní evangelického vyznání, zastrašení procísařskou stranou, se tak obávali o své posty, že se tlaku raději dobrovolně podvolili. Michnovi se proto podařilo přesvědčit pražská města, aby na Matyášův dopis poděkovali listem, který jim předložil a pro tento účel sám zformuloval. Obsah dopisu znamenal nejen radikální rozchod měst s celou stavovskou opozicí, ale v některých pasážích i odmítnutí Majestátu na náboženské svobody. Města se zavazovala k naprosté poslušnosti koruně, slibovala, že na květnový sněm nikoho ze svých řad nevyšlou. Především se pak vyznávala, že kromě císaře nikoho jiného za defensora víry neuznávají a nepotřebují, protože žádný náboženský útisk nikdy nepociťovala, ani nepociťují, což znamenalo odmítnutí jedné ze základních pojistek náboženské svobody v zemi a zpochybnění významu defensorů z městského stavu. Vše bylo provedeno tak, že oficiální iniciativa vyšla ze Starého města. Tady měli měšťané loajální císaři, v jejichž čele stál právě Pavel Michna, nejsilnější pozice a nejsnadněji tak mohli takto formulovaný list protlačit přes odpor zbytku obce. O souhlas Nového a Menšího města se postarali tamní hejtmané, kteří nepřipustili, aby v odpovědi císaři byl jakkoliv zmiňován Majestát Rudolfa II. a aby městské rady v podstatě přijaly formulace, tak jak byly sestaveny na Starém městě.⁸⁸ Útok na defensory z řad měšťanů na sebe nenechal dlouho čekat. Defensorům byl pod pohrůžkami zakázáno vykonávat svůj úřad a účastnit se jednání městských rad. Skupina novoměstských měšťanů, která takový to postup vnímala jako vlastní zradu na ostatních dvou stavech podobojí, se sice pokusila proti zákazu vystoupit, ale pod tlakem novoměstského hejtmana Sezimy z Vrtby a Pavla Michny z Vacínova musela ustoupit. Oba muži nakonec defensory donutili sepsat na radnici oficiální omluvu císaři, kterou Michna obratem ruky zaslal do Vídně. Podle Pavla Skály ze Zhoře ji novoměstský

⁸⁶ J. KILIÁN, Zboření, s. 108.

⁸⁷ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, II, s. 107.

⁸⁸ Tamtéž, s. 108-109.

hejtman spolu s Michnou stačili ještě před odesláním výrazně přepracovat, tak aby vyhovovala jejich představám.⁸⁹

Celá akce na odtržení městské stavu od zbytku opozice byla ovšem původně koncipována mnohem šířeji a neměla se omezovat pouze na Prahu. Michna se za pomoci podkomořího Purkharta Točníka z Křivic a jednotlivých královských rychtářů snažil vzdálit města od zbytku stavů i v krajích. Podobně jako k tomu donutili Pražany, tlačili na konšely, aby se jak za svoji osobu, tak i za celou obec zříkali Majestátu a ochrany defensorů. Michnova spolupráce s úřadem podkomořího a královskými rychtáři hrála v této věci důležitou roli. Městské rady museli být neustále periodicky obnovovány a potvrzovány královým zástupcem, což měli na starosti jmenovaní úředníci. Vytvářel se tak účinný nástroj k tomu, jak pod hrozbou ztráty míst v městské radě donutit konšely ke spolupráci. Jedním z příkladů může být Ústí nad Labem, které po obnovení městské rady okamžitě sestavilo provolání nesoucí se v podobném duchu jako to pražské.⁹⁰

Pozornost hlavních exponentů České kanceláře, tedy i Lobkowicze a Michny se ve stejné době zaměřila i na pravomoce Dolní konsistoře. Ve snaze využít všechny způsoby, jimž by bylo možno obejít Rudolfův Majestát, pokusili se z její moci vytrhnout kolatury pražských kostelů. Útok byl směřován především na kněze velkých pražských farností. Ti byli ponoukáni, aby se zřekli poslušnosti Dolní konsistoři a uchýlili se pod křídla konsistoře Horní, tedy pod pravomoc arcibiskupovu, jenž by je znovu ordinoval.⁹¹ Kněží, které se podařilo k podobnému kroku přimět, nakonec pod vnějším tlakem zformulovali poníženou supliku císaři, v níž panovníka vyzývali, aby jejich postoji požehnal a potvrdil vyvázání z příslušnosti k Dolní konsistoři. K hromadnému podpisu poskytl pohostinství svého domu Pavel Michna, který byl ostatně i jedním z jejích hlavních strůjců.⁹² Zároveň byl vyvinut další tlak na personální obsazení pražských radnic. Dosavadní císařští rychtáři hlásící se k víře podobojí začali být postupně zbavováni svých funkcí a přerazovány na nižší posty. Na jejich místa pak byli dosazeni loajální katolíci. Ti byli hned při svém nástupu vybaveni instrukcí vzešlou z České kanceláře, aby se neprodleně ujali všech kostelních nadání, jež jsou spravována utrakvisty. Stejnou instrukcí jim pak bylo poručeno, aby se bez jejich vědomí a

⁸⁹ Tamtéž, s. 110-111.

⁹⁰ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, II., s. 110-111.

⁹¹ V. ŠUBRT (ed.), Apologie, s. 19.

⁹² Tamtéž.

přítomnosti nekonala žádná shromáždění nekatolických farností.⁹³ K tomu jim mělo dopomoci nahrazení některých úředníků a kostelníků víry podobojí katolíky.⁹⁴

Podobně se Michna pokusil zasáhnout do sporů, které měla Univerzita s radou Starého města o Betlémskou kapli. V březnu 1618 zemřel dosavadní kazatel při Betlémě, českobratrský kněz Cyrus. Ještě než stačil být pochován, sešli se univerzitní mistři k poradám o jeho nástupci. Nakonec se však rozhodli celou věc odložit, protože kromě nich měl k volbě právo i pražský purkmistr a ten byl tou dobou katolického vyznání. Mistři se tedy rozhodli měsíc vyčkat, až bude purkmistrovský úřad znovu obměněn a univerzitě nepřející katolík bude vystřídán některým konšelem „pod obojí.“⁹⁵ Vzápětí se ale ozvaly hlasy, aby bylo na truc katolíkům kazatelské místo prozatímně svěřeno bratrskému seniorovi Janu Cyrillovi do doby, než bude provedena řádná volba. Zároveň byly betlémskému zvoníkovi odebrány klíče od Betlémské kaple, aby je nemohl odnést tam „*odkudž by nebezpečí nastávalo*,“ tedy do rukou katolíků.⁹⁶ Z předcházejících řádků už víme, že se tak zhusta dělo. Strana „pod jednou“ se tak snažila získat pod svůj vliv nekatolické chrámy. Výměna betlémského kazatele se v obavě z katolické reakce odehrála v takovém spěchu, že nebohého zesnulého Cyra pohřbili až ve chvíli, kdy byl do Betléma uveden nový bratrský kazatel. Reakce však na sebe nedala dlouho čekat. Staroměstský purkmistr měl na rozkaz místodržících Betlémskou kapli zapečetit. Ostrá nota přišla vzápětí i z Vídně. Mistři se snažili hájit a argumentovali, že senior Cyrill je při Betlémské kapli jen dočasně a že volba nebyla dosud provedena. Místodržitelství na to reagovalo příkazem, aby mistři a staroměstský purkmistr neprodleně zvolili stálého betlémského kazatele. Purkmistr však mistrům nadutě vzkázal, že je otázka: „*měl-li by purkmistr dáti se mezi pány mistry do kolleje najíti, čili páni mistři mezi pány radní*.“⁹⁷ Tím je v podstatě vyzval, aby se oni dostavili před městskou radu a vyžádali si u něj audienci. Překvapivě takovýmto svým postojem nepopudil pouze univerzitu, ale i katolickou stranou.⁹⁸ Do celé věci se vložil Pavel Michna, který potají oznámil prorektorovi: „*[...] že dal purkmistrovi pro drsnatou odpověď kapitolu. Mistři sic, že stran Betléma také mluvili drsnatě, ale purkmistr, že jest na všecken způsob vinnější, a poněvadž jest jednuška [katolík], Michna prý nepošle ho k volbě, alebrž Severyna Loštického z Libánu*.“⁹⁹ Michna zároveň radil mistrům, aby volbu vykonali přímo v Betlémské kapli místo ve své kolejni budově.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Z. WINTER, Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy bělohorské, Praha 1987, s. 149.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ V. TOMEK, Geschichte, s. 230-240.

Především ale rezolutně trval na tom, aby univerzitní mistři: „[...] *volili kněze Dikasta nebo faráře od sv. Václava nebo od sv. Martina, kteréhokoliv, jenom ne pikarta.*“ Jinými slovy, raději kněze utrakvistického než českého bratra. Jméno kněze Dikasta si ale zapamatujme, uslyšíme o něm ještě několikrát. Hrál totiž významnou roli v Michnových plánech jak před stavovským povstáním, tak i po něm. Dlužno ještě zmínit, že univerzita nakonec pod tlakem protestantských stavů a Dolní konzistoře Michnových rad nedbala a zvolila bratrského Jana Cyrilla.

Na tomto místě je zajímavé zmínit i další aktivitu Pavla Michny, která měla narušit náboženskou jednotu opozice. Jak na počátku roku 1618 houstla atmosféra, nebyla na obou zneprátelených stranách nouze o vzájemné útoky a projevy nepřekonatelné nesnášenlivosti. S takovými ostrými výpady na adresu protestantů přispěchal i Pavel Michna. Veřejně se dával slyšet, že defensoři budou pohnáni před soud, jen co se Ferdinand ujme vlády, že Praha dostane stálou vojenskou posádku a pak nemine půl rok: „[...] *že všichni měšťané pod jednou býtí musí,*“¹⁰⁰ protože se Rakouský dům rozhodl, aby do budoucna žádná jiná víra než katolická nebyla v zemi trpěna.¹⁰¹ Na druhou stranu si ale dobře uvědomoval, že za napjaté situace panující na jaře 1618, jsou jakákoliv takováto prohlášení jen přiléváním oleje do ohně a nemají jiný praktický efekt, než ještě větší popuzení protestantů proti své osobě. Michna proto v duchu své pragmatické politiky v březnu roku 1618 přišel s překvapivou iniciativou. Ve snaze otupit ostří evangelických konfesí se pokusil znovu oživit myšlenku smířlivého staroutrakvismu, který měl ve své podobě mnohem blíže ke katolictví než k reformovaným církvím. Michna spojil se skupinou několika nespokojenců, která: „[...] *se jen proti své vůli přiznávala ke konfesi evangelické a kteří litovali starého náboženství národního se slavnými obřady,*“¹⁰² a přiměl je k podepsání žádosti císaři, aby byly obnoveny staré utrakvistické obřady. Jeden z jeho společníků, farář u svatého Mikuláše na Starém Městě, konal na Bílou sobotu procesí a konšelům, kteří se ho účastnili, poslal nejvyšší kancléř listy, ve kterých jim za to děkoval a ujišťoval je milostí a přízní císaře. Toto hnutí se sice mohlo stát pro protestantskou radikální opozici nebezpečným, ale představitelé stavovského odboje mu nedali dost času k rozvoji.

Michnovo neustálé vměšování se do věcí, které mu podle opozičních stavů nepříslušely, ať už v záležitostech náboženských nebo personálně správních, muselo brzy narazit na prudký odpor. Michna však podobným jednáním spíše uváděl v život politiku České kanceláře

⁹⁹ Z. WINTER, Děje, s. 149.

¹⁰⁰ E. DENIS, Konec, II., s. 371.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 372.

a místodržitelství. Bylo by proto chybou domnívat se, že své aktivity rozvíjel zcela „na vlastní pěst.“ Na druhou stranu byl to právě on, kterého bylo nejvíce vidět, tím pádem mohl být v očích protestantské společnosti považován za kořen všeho zla. Michna si nakonec definitivně podepsal svůj ortel ve chvíli, kdy některým stavovským předákům bezskrupulózně vmetl do tváře: „[...] že defensory stavův vyšších císařský prokurátor, a stavu městského císařští rychtářové, před soudy, ku kterýmž kteří náleží, obviní.“¹⁰³

VI. Zanechav rád té cti a skoku křepkého

Michna zdaleka nebyl jediným, který svým chováním a činný stavy podobojí popuzoval. Na obou stranách se nezastavitelně vytrácela vůle k byt' i sebemenšímu kompromisu. Situace na pražské politické scéně proto začínala eskalovat a vývoj dalších událostí se dostával do rukou radikálů.

Na schůzce stavovských předáků v paláci Jana Albrechta Smiřického byl mezi opozičními radikály dohodnut další postup. Kromě jmen Slavaty a Martinice padlo i jméno nenáviděného sekretáře Pavla Michny z Vacínova. Ten se měl spolu s oběma místodržícími stát další obětí „defenestrační exekuce“. Z této konspirační schůzky ale musely informace o plánované akci radikálů prosáknout ven k plánovaným obětem. Svědčila by o tom náhlá nevolnost Adama ze Šternberka a hlavně překotný útěk Pavla Michny (22. května) bezprostředně před defenestrací z Prahy. Pavel Skála ze Zhoře o tom píše: „*A tak, co Michnu mělo potkati, s tím obešel se Filip [Fabricius]. Ale Michna, vyzkoumav tu tragédii den před tím z řeči tvrdé, s kterouž potkal se od Linhartu z Felzu, když na setkání příliš oulislně a tvárně se před ním stavěl a s ním mluvil, ješto sice prve toho obyčeje nemíval tak se před pány podobojí pokorně touliti, vyvázl časně z Prahy a do Vídně sobě pospíšil, zanechav rád té cti a skoku křepkého Mistru Filipovi, spoludruhu a v praktikách pomocníku svému věrnému.*“¹⁰⁴ Michna se tak včas, díky slovní přestřelce s Linhartem Colonnou z Felzu, který se nejspíš v zápalu hněvu neovládl a sekretáři něco z plánované akce naznačil, dovtípil vše potřebné a raději rychle odjel do bezpečí. Jeho nepřítomnost v České dvorské kanceláři se tak pravděpodobně stala příčinou nešťastného osudu sekretáře německé expedice Filipa Fabricia.

Z důvodů pravidelné nepřítomnosti sekretářů české expedice přebíral občas jejich povinnosti sekretář německé expedice. To mohl být důvod, proč byl při defenestraci

¹⁰² Tamtéž, s. 377.

¹⁰³ V. ŠUBRT (ed.), *Apologie*, s. 49.

¹⁰⁴ J. J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 38.

v kanceláři místo Pavla Michny Filip Fabricius. S pozicí sekretáře byl totiž spojen i titul radovský sekretář. Ten zakládal nárok držiteli účastnit se zasedání královské rady, ne jako plnoprávný člen, ale jako zapisovatel, jako pomocná síla zajišťující podklady a předčítající spisy. Přítomnost Filipa Fabricia v kanceláři místodržících při defenestraci tak pravděpodobně pramenila z faktu, že zde zastupoval povinnosti Pavla Michny.¹⁰⁵

Nenáviděný sekretář, který v Praze zanechal své tři syny,¹⁰⁶ zamířil nejprve do Kolína, kde vyhledal pomoc tamního císařského rychtáře Pachty, příbuzného své matky.¹⁰⁷ Užaslého muže narychlo spravil o pražských událostech utěšuje ho: „[...] *aby nic se nestaral, ježto prý vše na dobré míře bude postaveno.*“¹⁰⁸ Odtud se pak vydal rovnou do Vídně, která se pro nadcházející měsíce měla stát jeho druhým domovem.

Necelý rok po květnových událostech byl na jednání stavů v březnu roku 1619 sestaven seznam zpronevěřilých synů vlasti, kterým je na věčné časy zakázán návrat do země. Na prvním místě figurovalo jméno Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkowicz a Jaroslava Bořity z Martinic. Mezi dalšími proskribovanými se objevili i oba bratři Michnové z Vacínova.¹⁰⁹ Netřeba zdůrazňovat, že nedílnou součástí stavovského opatření bylo i zkonfiskování veškerých Pavlových statků a jmění. Pohár trpělivosti, který stavové podobojí se sekretářem Michnou měli, přetekl: „*Poněvadž jest týž lehkovážný člověk [Pavel Michna] nemalou příčinou byl těchto neřestí, a k tomu těžké psaní, proti stavům pod obojí vyšlému, radil, skrze což toto království k znamenitým outratám a nákladům, kteříž na najetí i vychování lidu válečného a jiné potřeby vedeni býti musí, přivedeno jest: zda-li nebylo věci spravedlivou, když on, zle sobě svědom jsa, ze země se vykradl, aby jmění jeho, kteréž před rukama bylo, a jehož on neprávne a ouskočně, se židy spolky maje a s nimi zároveň lichvě, i jinak, s utištěním mnohých poctivých lidí v tomto království, v malých letech nabyt, k dobrému téhož království, příčinou jeho a jiných zavedeného, obráceno bylo?*“¹¹⁰ Nikdo ze sněmovníků nemohl tušit, že za rok a půl bude ten stejný Pavel Michna, jehož jmění bylo takto obráceno pro obecné dobré, odjímat jejich jmění a podobně je pro účely vojenské obracet.

Ve Vídni se Michna zdržel až do prosince roku 1618. Pozornost dvora se v druhé půlce roku 1618 upínala k Moravě. Ve Vídni se napjatě očekávalo rozhodnutí moravských stavů,

¹⁰⁵ J. KILIÁN, Filip., s. 37-39.

¹⁰⁶ V dopise Polyxeny z Pernštejna z Prahy dne 17. června 1618 adresovaném jejímu manželovi Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkowicz do Vídně, Polyxena vyřizuje Pavlu Michnovi, že jeho děti jsou v Praze zdraví.

P. MAREK, Svědectví, s. 163.

¹⁰⁷ G. GELLNER, Životopis, s. 114.

¹⁰⁸ J. VÁVRA, Dějiny, Vávra královského města Kolína nad Labem, Praha 1888, s. 9.

¹⁰⁹ J. JANÁČEK (ed.), Pavel, s. 128

¹¹⁰ V. ŠUBRT (ed.), Apologie, s. 49.

zda se připojí k českému odporu. V této situaci se Michna několikrát vydává na cestu za Karlem starším ze Žerotína, aby s ním konzultoval další postup, což je později stavy Žerotínovi vyčítáno.¹¹¹ Žerotín sám pak v červnu téhož roku navštěvuje Vídeň, ale protože je mu audience u císaře znemožněna, navštěvuje alespoň Lobkovicze a Michnu, aby je vyzval k umírněnému postupu.¹¹²

Michna svojí pozornost zároveň upíná k Plzni. Spolu s některými preláty nabádá plzeňské, aby se přes své předchozí sliby českým stavům vrátili na stranu císaře, což se nakonec k velké nelibosti stavů stalo.¹¹³ Ještě v létě pak Michna z Vídně ubežpečuje dopisem svého švagra primátora Plzně Jana Wolfingara, aby se plzeňští neobávali obležení stavovskou armádou, že císařská vojska jsou již na pochodu a aby vytrvali ve věrnosti novému hejtmanovi plzeňského kraje Felixovi Dornhaymovi.¹¹⁴

Na prosinec roku 1618 bylo svoláno jednání moravského zemského sněmu do Brna, na němž měla evangelická opozice přejít do ofenzívy a přiklonit se k povstalým českým stavům, přes dosavadní neutralitu prosazovanou Karlem starším ze Žerotína (velkou aktivitu v tomto směru vyvíjel zejména Jindřich Matyáš Thurn spojený příbuzenskými svazky s Ladislavem Velenem ze Žerotína, jehož také vmanévroval do čela moravské opozice). Sněmu se měl původně zúčastnit i designovaný následník trůnu Ferdinand, změnil však své rozhodnutí, když byl varován, že jej chtějí stoupenci opozice v Brně zajmout. Písemné varování přišlo Ferdinandovi od kardinála Františka z Ditrichsteina a ústně jej varoval stavovský plukovník Jiří z Náchoda, v pozadí ale stál Karel st. ze Žerotína, který s podobnou násilnou akcí nemohl souhlasit, protože by mu narušila jeho koncepci politiky usmíření. Z Vídně tak místo Ferdinanda přijela delegace dvorských hodnostářů Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovicz, Karel z Lichtensteina, Jiří Libštejnský z Kolovrat, Filip Fabricius a Pavel Michna z Vacínova.

Michna se moravského sněmu účastnil jako moravský rytíř (povýšen byl 5. 5. 1617).¹¹⁵ Michnova úloha v celé delegaci není zcela jasná, patrně měl buď protokolovat jednání,¹¹⁶ nebo se snad jako příslušník moravského rytířského stavu snažit zasáhnout do zasedání

¹¹¹ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, II, s. 146.

¹¹² A. GINDELY, Dějiny I., s. 308.

¹¹³ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, II, s. 230.

¹¹⁴ „Pavel Michna [...] schvaloval Plzeňským téhož Dornhayma, kteréhož proto tam praktikanti vídenští poslali, aby prý město jich od pánů stavů podobojí vzato a jako prve nějakým odporným hejtmanem a lidem obtíženo nebylo; že jest člověk dobrý a nebude jim ubližovati. Jemu také že ve Vídni dáno laufgeltu 150 zl. a na praporec 50 zl. ostatek aby oni Plzeňští opatřili z kontribucí, z posudného a z jiných všech případností. A v druhém psaní svém [...] těšil týž Michna hejtmana Dornhayma, aby se žádného obležení neobával, poněvadž již Jeho Milosti Císařské lid táhne.“ Tamtéž, Pavel, II, s. 321.

¹¹⁵ F. KAMENÍČEK (ed.), Zemské sněmy a sjezdy moravské, Brno 1905, díl 2., s. 134.

¹¹⁶ J. KILIÁN, Filip, s. 64.

v prospěch císařské strany, čemuž by nasvědčovalo i hlavní poslání celé delegace, která měla dosáhnout připojení Moravanů na Ferdinandovu stranu.¹¹⁷

Atmosféra jednání se však vyostřila hned ze začátku. Jako jeden z delegátů českých stavů se dostavil Jindřich Matyáš Thurn. Ten s sebou přivedl houf českých rejtářů, a to s požehnáním Ladislava Velena, jenž přivedl do Brna tři sta moravských vojáků. Hrozba atentátu vzbudila vlnu obav, aby se v Brně neopakovaly květnové pražské události a proto císařská delegace včetně Pavla Michny raději rychle utekla pryč.¹¹⁸ Michna se pravděpodobně vrací do Vídně, odkud rozvíjí korespondenci s vybranými šlechtici moravské politické scény, zejména s Karlem starším ze Žerotína a Františkem z Ditrichsteina, od kterého získává aktuální informace o situaci na Moravě.¹¹⁹ Zároveň se v sídelním městě podílí na organizaci najímání vojska do služeb Ferdinanda II.

Michna ve Vídni pravděpodobně přečkává obležení města stavovskou armádou Matyáše Thurna. Jeho pobyt je zde naposledy doložen k 31. červenci 1619. Tehdy pod dojmem Mansfeldovy prohry u Záblatí, informuje o ochotě moravských stavů jednat a poddat se císaři. Sděluje kancléři, že žádost Moravanů o nepodmíněné odpuštění viny přivezl do Vídně Karel st. ze Žerotína, který zde ovšem vystupuje pouze jako soukromá osoba a nikoliv jako vyslanec stavů a přikládá k dopisu přípisy z příslušných jednání. Nezapomíná zmínit mustrování vojska pro tažení na Moravu a barvitě popisuje obléhání jihomoravského Mikulova moravským stavovským velitelem Tieffenbachem a ostrou reakci Ferdinanda II., kterou řádění vojáků vyvolalo. Ferdinand kvůli Tieffenbachovu krutému postupu proti katolickým obyvatelům moravského pohraničí, odmítl návrhy na usmíření a vzkázal Žerotínovi, že za takovýchto okolností není dohoda o smíru možná. Lobkowitz se od Michny dozvídá o stále vyhrocenější situaci na Moravě a o zabírání statků patřící císaři loajálnímu šlechticům. Mezi nimi na prvních místech figurují zejména Lichtensteinská panství Plumlov, Prostějov a Bučovice, salmovský Tovačov a Kroměříž a Vyškov kardinála Ditrichsteina.¹²⁰

¹¹⁷ K. TRIEFUNK, Pavel, II, s. 522.

¹¹⁸ J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 164.

¹¹⁹ Dietrichstein například Michnu dopisem ze 30. dubna 1619 informuje, že velitelé Jiří z Náchoda a Albrecht z Valdštejna učinili rozhodnutí o němž neví, zda bylo dobře rozváženo. Jednalo se patrně o možném přestupu stavovských plukovníků Valdštejna a Náchoda i s celými svými pluky na stranu císaře, ještě před tím než se Morava oficiálně připojila na stranu českých stavů. „*Cum Walstanio et Nachota loqui non potui; iam resolutionem fecerant, que non scio, utrum satis considerate.*“ M. TOEGEL (ed.), Documenta, II, s. 114.

VII. Na dnes do ležení se vypravuji

U vídeňského dvora pobýval Pavel Michna až do zimy, kdy se spolu s císařskou armádou vydal na nepohodlnou cestu do Říše a následně i do neklidných Čech, aby tak započal druhou kapitolu svého života.

Ve starší odborné literatuře, která se vesměs opírá o dobové narativní prameny z pera protestantsky a „prostavovsky“ orientovaných autorů všeobecně převládal názor, který Michnovy pohnutky k cestě do Čech vykládal jako důkaz jeho prospěchářství a oportunistické snahy ukořistit a vyzískat z dané situace, co možná nejvíce.¹²¹ Ve světle takovéto interpretace se ale nabízí otázka, jaké konkrétní výhody by mohlo přinést, ve své podstatě soukromé osobě, zdlouhavé doprovázení císařské a logistické armády na jejím tažení? Odpověď na podobnou otázku by se hledala jen velmi těžce. Odhodláme-li se však k osvědčenému návratu „ad fontes“, začne se mlha nepřeborných hypotéz pozvolna rozplývat. Z Michnovy korespondence, kterou po dobu své cesty zpět do srdce českého Království vedl se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkowicz, Františkem kardinálem z Ditrichsteina i samotným Ferdinandem II., vysvítá, že jeho pohnutky nebyly vedeny ryze soukromými prospěchářskými důvody, ale že jeho připojení se k válečnému tažení bylo motivováno důvody hned několikerymi, ryze oficiálními.

První důvod naznačil už historik Josef Pekař, který jako jeden z mála upozorňuje na Michnovu úlohu císařského komisaře pro zásobování vojska.¹²² Těmto svým povinnostem se ovšem Michna věnoval převážně za svého pobytu v Pasově a v Českých Budějovicích v první polovině roku 1620. Do Pasova, který se tou dobou stal strategickou zastávkou před průchodem Šumavou, dorazil Michna před Vánoci roku.¹²³ Z císařského pověření zde měl očekávat příchod vojenských posil naverbovaných za peníze španělských Habsburků a dostatečně je opatřit zásobami jídla, munice a potřebného žoldu tak, aby byli vojáci zabezpečeni pro další pochod do Čech.¹²⁴ Michnovi se zde podařilo po dohodě s městem

¹²⁰ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 8-10 (Viedeň, 31. 7. 1619), J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 181; J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMANN, Valdštejn, s. 53

¹²¹ E. DENIS, Konec, II.; F. DVORSKÝ, Albrecht; J. JANÁČEK, Valdštejn; J. PETRÁŇ, Staroměstská; Z novějších prací pak tento názor opakuje J. KILIÁN, Filip; J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMANN, Valdštejn. Ani císař ani král, Praha 1995.

¹²² J. PEKAŘ, Valdštejn, s. 286. Opomenuta zůstala i drobná poznámka Gindelyho: A. GINDELY, Dějiny, III., Praha 1878, s. 64.

¹²³ MZA Brno, RDA Mikulov (1222 - 1944), sign. 199, inv.č. 386, fol. 117 (Pasov 22.12. 1619).

¹²⁴ Ve svém dopise Františkovi z Ditrichsteina píše: „*Hic per dei gratiam militi de pane, munitiois sufficienter provisum est et spero, quod intra aliquod dies cum civitate Passaviensi contractum faciam de coemendo at asservando usque in futuram aetatem pro 20.000 frumento ita, ut semper aliqua provisio in promptu sit. Hisce*

sjednat smlouvu na nákup obilí v takové podobě, aby jednotky v Pasově shromážděné mohly být zabezpečeny potravinami až do léta a nemusely se tak uchýlovat k výpadům do okolí a zejména do Horních Rakous.¹²⁵ Z Pasova vyrazil Michna nejpozději 10. ledna 1620 do Českých Budějovic,¹²⁶ kam měli za necelý týden dorazit i vojáci pod vedením Dona Balthasara Marradase, pro něž měl Michna opět zajistit stravu a ubytování, což se však neobešlo bez jistého odporu ze strany budějovických měšťanů.¹²⁷ Nadto byl císařem spolu s dalšími komisaři pověřen soupisem zásob, jež v obsazených městech i na venkově bylo možno pro potřeby vojáků nalézt.¹²⁸

V této souvislosti je nutno odvážit se malé tématické odbočky. Při tažení napříč Čechami byl Michnovým zástupcem ve věci zásobování vojska Sezima z Vrtby.¹²⁹ Jedná se sice na první zdánlivý pohled o podružnou drobnost, jež by však rozhodně neměla být opomenuta. Chceme-li pochopit Michnovu „kariérní strategii“ v kontextu dějů, jejichž účastníkem se stal, nesmíme zapomínat, že jeho osudy nebyly ve své podobě a vývoji zdaleka ojedinělé. Michna byl jen jedním z mnoha mužů, kteří využili strukturálních změn v šlechtické obci, jež umožnilo stavovské povstání, k vlastnímu společenskému postupu. Je proto nutno vnímat jak paralely mezi kariérními strategiemi jednotlivých aktérů událostí kolem stavovského povstání, tak si i všímat v mnoha případech společného, koordinovaného postupu těchto mužů. Příkladem právě takové spolupráce byla i Michnova součinnost s budoucím hrabětem z Vrtby. Sezimův osud i kariéra byla s Michnou v celé řadě momentů úzce spjata, a to jak před povstáním tak i po něm. Jejich snahy o odtržení městského stavu od zbylých šlechtických stavů v průběhu květnového zemského sněmu roku 1618 byly už zmiňovány. Při obdobné těsné kooperaci, nejen v otázkách politických a náboženských, budou oba mužové zastíženi ještě několikrát. To už ale nad Českým královstvím budou vlát korouhve Ferdinanda II. Přesto nesmíme zapomínat, že jejich spolupráce nebyla přerušena ani válečnými událostmi. Mužové obdobných osudů, smýšlení a postojů byli koneckonců i osobními přáteli.¹³⁰

Kromě zpráv o jednání s pasovskými a budějovickými měšťany o nákupu obilí a pokroku v mustrování vojska, neopomněl Michna ve své korespondenci s Františkem z Ditrichsteina zmínit i nové klepy, které se šířily ze srdce Českého království. Bylo by proto chybou

diebus omnes milites lustrati sunt et hodie datur illis pecunia.“ MZA Brno, RDA Mikulov (1222 - 1944), sign. 199, inv.č. 386, fol. 928 (Pasov 3.1. 1620).

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž, fol. 34 (České Budějovice, 20. 1. 1620).

¹²⁸ V. LÍVA (ed.), *Prameny*, III., s. 133.

¹²⁹ J. PEKAŘ, *Valdštejn*, II., s. 286.

považovat Pasov i České Budějovice za pouhou vojenskou základnu císařských vojsk a výchozí bod pro jejich následné manévry. Až s překvapivou rychlostí do obou měst přicházely i zprávy o aktuálním dění v nejen hlavním městě království, ale i z okolních teritorií, ležících mimo hranice Čech. Michna, který byl na obdobnou komunikační síť bezesporu napojen, tak informuje vybrané osoby pobývající ve Vídni nejen o kalvínské očiště chrámu sv. Víta, ale rovněž o vzrůstajícím odporu saského kurfiřta Jana Jiřího k Fridrichu Falckému, který se začíná obávat pohybů saských vojsk na hranicích s královstvím a reakcí českých luteránů.¹³¹ Ve stejném duchu pak pomáhal i Zdeňkovi z Lobkovic udržet si obraz o aktuálním dění na bojištích a v království.

K očím jak Lobkovicovým, tak i Ditrichsteinovým putovaly Michnovy stížnosti na chování a praktiky některých vojenských velitelů a jejich vojáků. Michnova ostrá kritika útočila převážně na chování k místnímu obyvatelstvu ze strany neapolského pluku Carola Spinelliho, ať už ve vojenském jihočeském zázemí Budějovic a Krumlova, tak na nově obsazených územích. Spinelliho vojáci si, zcela v duchu válečné mašinerie 17. století, příliš nelámali hlavu s rozlišováním, ke které válečně straně patří území, na němž právě pobývají a bezohledně se tak jali plenit okolí obou jihočeských měst, Krumlova a Budějovic, neboť: „*Města Budějovice i Krumlov téměř despotíruje [Spinelli], jak zvěděl, že odjede a konečná věc jest, že bude ruina totalis čehož bych Jeho Milosti Císařské a těm nebohým a věrným lidem kteří ještě zde jsou nepřál.*“¹³² Protože však Spinelli nepodléhal velení tou dobou zde se zdržujícího Dona Balthasara Marradase, nemohlo mu v jeho počínání být jakkoliv zabráněno.¹³³ O mnoho více ambivaletním se pak jeví Michnův postoj právě k Donu Balthasarovi Marradasovi. Michna si na jednu stranu uvědomoval negativní důsledky, ke kterým z dlouhodobého pohledu vedla Marradasova strategie spálené země na dobytých územích, ale zároveň však musel ocenit i roli, kterou císařský velitel sehrál v sérii diplomatických jednání, jež byla vedena s místní šlechtou. V průběhu jara a léta roku 1620 se v oblastech, kde císařská vojska operovala, rozběhla snaha o zapojení místních příslušníků rytířského stavu a katolického vyznání do vojenských akcí. Dnes již těžko můžeme posoudit, které kruhy či osoby byly iniciátory celé akce, a na čí příkaz se tak dělo, tím méně je pak možné průběh jednání zrekonstruovat. Zdá se však, že jedním z jeho předních exponentů byl právě Marradas, který tou dobou střídavě pobýval na Hluboké, která se tak stala centrem těchto jednání. Z Michnových slov víme, že mezi účastníky patřili jak Vratislavové

¹³⁰ P. MAREK, Svědectví, s. 462.

¹³¹ MZA Brno, RDA Mikulov (1222 - 1944), sign. 199, inv.č. 386, fol. 928 (Pasov 3.1. 1620).

¹³² SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 3 (České Budějovice, 30. 3. 1620).

z Mitrowicz, hejtman malostranský a protivínský, spolu s dalšími nejmenovanými členy rytířského stavu. Spolu s nimi na Hlubokou dorazil i zástupce plzeňského kraje: „*Zeitra bohda přijedou páni Vratislavové, hejtman Malostranský, a hejtman Protivínský na Hlubokou s některými jinými stavu rytířského, shledají se tam s Panem Don Balthasarem. Vzkázali mi, že mají něco pilného a tejného jemu oznámiti. Z kraje plzeňského Pan Čejka okolo pátku měl přijeli též do Hluboký jsa vyslán od některých sousedů svých z kraje Plzeňskýho, jestli Pan Don Balthasar odjede, všechny tyto praktiky minou a vím, že by se víceji nyní praktikami než mocí dověsti mohlo.*“¹³⁴ Na druhou stranu zůstává nejasná Michnova role v celé věci. Patrně byl svým okolím vnímán jako spolehlivý kontakt na nejvyšší vídeňské kruhy nebo přinejmenším na nejvyššího kancléře. Snad mohl v celé věci figurovat i jako přímý zmocněnec vídeňské vlády.¹³⁵ Napovídala by tomu skutečnost, že pokud už se Michna oněch jednání přímo neúčastnil, byl o nich alespoň jejími aktéry pravidelně zpravován. Zároveň se snažil apelovat na nejvyššího kancléře, aby se ve Vídni zasadil o větší podporu těchto Marradasových aktivit. Nemůžeme sice s jistotou soudit, zda se jednalo o systematickou politickou aktivitu časově rozprostřenou od jara do podzimu roku 1620 nebo zda tu stojíme spíše před standardní vojenskou strategií, která měla za cíl získávat materiální, logistickou a politickou podporu a pomoc na kontrolovaných územích, ovšem nikoliv na základě promyšlené akce, nýbrž zcela ad hoc. Ať už tomu bylo jakkoliv, byla snaha o zapojení místní nižší šlechty do tažení císařské armády úspěšná.¹³⁶

S tím souvisí i druhý důvod, jenž vedl k Michnově cestě do Čech a který by mohl být vnímán jako jistý dohled nad průběhem tažení a vojenskými operacemi. Nesmí být zapomínáno na skutečnost, že Michna po celou dobu své vojenské poutě do Prahy zůstával jakousi prodlouženou rukou Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkowicz. Takovýto poznatek by ovšem vůbec nemusel odporovat oné původní tezi o soukromých důvodech Michnovy cesty do Čech. Při výkonu povinností komisaře pro zásobování armády by mohl v podstatě „mimoděk“ informovat své patrony ve Vídni o novinkách na bojištích, stejně jako o nejrůznějších klepech, jež se k jeho sluchu donesly. Dříve než se takové tvrzení pokusíme znovu revidovat, zůstaňme ještě na chvíli u jeho vazeb na nejvyššího kancléře, který v oněch měsících dlel se svoji manželkou Polyxenou ve Vídni u dvora.

S prodlužujícím se vojenským konfliktem se u lobkowiczského páru začaly ozývat určité finanční nesnáze. Jako zpronevěřilému synovi vlasti byly už předcházejícího roku nejvyššímu

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRR, sign. B/217, fol. 3-4 (České Budějovice, 30. 3. 1620).

¹³⁵ M. VOLF, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře, SAP 1, roč. XXVII, Praha 1977, s. 9.

kancléři konfiskovány pražským direktoriem jeho državy v Čechách a rovněž i jeho pobyt na volebním sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem nepřispěl právě k utěšené situaci Lobkowiczových financí.¹³⁷ Pavel Michna byl proto kancléřem pověřen pokusit se na území pod kontrolou císařských vyzískat nejnnutnější finanční pomoc a obratem ji zaslat jak kancléři, tak jeho manželce Polyxeně do Vídně. Zároveň, pokud by to situace dovozovala, měl Michna obhlédnout stav rozchvácených lobkowiczských panství, zejména Vysokého Chlumce a případně z nich podle možnosti zaslat kancléři a jeho paní něco na přilepšenou: „*Paní mě milostivé rád bych byl něco z hospodářství chlumeckého poslal, ale cesta vojska jinam se obrátila a nepřítel tam hospodaří.*“¹³⁸ V tomto duchu se proto Michna opakovaně obrátil na vyšebrodského opata, který se zavázal potřebné finanční sumy po několikráte obstarat.¹³⁹ Podobně pak i budějovičtí měšťané přislíbili Michnovými ústy Lobkowiczovi pomoc.¹⁴⁰

Jak už bylo výše naznačeno, vykonával Michna tyto služby pro nejvyššího kancléře jaksi nad rámec svých povinností oficiálních. Kancléř pochopitelně nebyl jediný, s kým Michna při svém pobytu v jižních Čechách a následném postupu císařské armády ku Praze udržoval písemný styk. Mezi adresáty jeho „válečných zpráv“ patřil i sám císař Ferdinand. To ovšem potvrzuje skutečnost, že Michna při císařské armádě působil ve funkci, kterou historik Antonín Gindely označil jako válečný intendant.¹⁴¹ Ponechme stranou do jaké míry se takovéto označení shoduje s dobovou vojenskou terminologií, důležité ovšem je že Gindelyho označení poměrně trefně situaci vystihuje.

Císařská pokladna se po celou dobu povstání potýkala s nemalými finančními těžkostmi, a peníze se proto musely shánět, kde to šlo. O příspěvku španělských příbuzných, který tvořil jeden z možných zdrojů tolik potřebných financí, již byla řeč. Válečná logika ovšem velela k získávání potřebných finančních obnosů i na území, jež bylo vyrváno z kontroly nepřítel. To byla i další příležitost pro Pavla Michnu. Bohužel nemáme přesné zprávy o tom, kde a v jaké výši Michna potřebné obnosy pro Dvorskou komoru obstarával, jsme pouze zpraveni o podobných aktivitách pro Lobkowicze, jak již bylo popsáno výše. Víme ovšem o existenci relací, které do Vídně v těchto věcech zasílal.¹⁴² Obdobně si pak počínal i po bělohorské bitvě

¹³⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 11-12 (České Budějovice, 30.9.1620)

¹³⁷ T. BÍLEK, Dějiny, s. XXI.

¹³⁸ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 12 (České Budějovice, 30. 9. 1620).

¹³⁹ „S Panem opatem vyšebrodským sem mluvil, velice naříkal, že peněz nemám. Žádá, abyste ráčil k těm předešlým 300 [zlatým] ještě 300 [zlatých] za vděk přijít, a ač těch ještě nemá však předpověděl ve čtyřech nedělích je shledati. Zatím sem poručil dodavateli listu tohoto, aby je V. Msti. Vyčetl ve Vídni, neb míním, že nyní ráčíte mít velikou outratu.“ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž, fol. 3 (České Budějovice, 30. 3. 1620).

¹⁴¹ A. GINDELY, Dějiny, III., s. 65.

¹⁴² SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 3 (České Budějovice, 30. 3. 1620).

při následné pacifikaci Moravy.¹⁴³ Byly to zejména majetky po zběhnuvších stoupencích povstání, z nichž mohl kynout nemalý zisk. To si Dvorská komora pochopitelně uvědomovala a snažila nastalou situaci využít ve svůj prospěch. Přestože Majestát Rudolfa II. znemožňoval princip konfiskace majetku, v nastalé situaci na to už nikdo nebral ohled.¹⁴⁴ Vždyť to byli právě povstalí stavové, kteří jako první toto nařízení porušili, když zabavili veškeré majetky tzv. „zpronevěřilým synům vlasti,“ tedy císaři loajálními jedincům, jež museli po vypuknutí povstání odejít z Čech do exilu.¹⁴⁵ Došlo k tomu v létě roku 1619, ale už o rok později se karta obrátila. Byla to tentokrát císařská armáda, která se jala obsazovat statky patřící zneprátené straně. Na tomto místě musíme krátce odbočit a podrobněji se zaměřit na okolnosti, za nichž k těmto prvním konfiskacím na českých bojištích docházelo. Už v létě roku 1619 byl vydán císařský dekret k rukám generála Buquoye, aby všechny statky, jež budou odňaté rebelům, byly zanechány císaři. Tehdy se Dvorská komora začala poohlížet i po možných kupcích takto pro královských fisk získaných statků.¹⁴⁶ Proto už od prvních vpádů císařských na Moravu i do Čech v prvních fázích válečných operací byla snaha takto armádou zabavené majetky co možná nejrychleji vhodně zastavit a získané sumy použít na vydržování vojska. Podobně při jihočeském tažení roku 1620 byly zabírány nejen šlechtické majetky, ale i jednotlivá dobytá města i statky, které k nim náležely.¹⁴⁷ Pro takové transakce však bylo třeba nejprve „rekognoskovat“ terén, obhlédnout konkrétní, takto zabavené majetky co do jejich hodnoty a stavu, vstoupit případně do kontaktu s možnými zájemci a celou transakci zajišťovat přímo na místě. V letních a zejména podzimních měsících roku 1620, kdy se válečná štěstěna trvale přiklonila na císařskou stranu a vojska generála Buquoye i logistické oddíly Maxmiliána Bavorského začaly obsazovat rozsáhlé území jižních a západních Čech, nabyla na aktuálnosti i otázka, co se statky, které byly vojenskými veliteli zabaveny jejich majitelům. Tu se opět osvědčil Pavel Michna, jemuž tato agenda byla svěřena. Z několika málo zpráv, jež máme k dispozici, lze usuzovat, že Michna, který počátkem října opustil zázemí Českých Budějovic a připojil se k ležení Buquoyově, organizoval zmíněné transakce nejen v rámci operačního rádiu jednotlivých vojenských oddílů, ale že stanul mezi komisaři, kteří měli svým působením pokrýt celou obsazenou oblast jižních a západních Čech.¹⁴⁸ Zároveň s tím bylo nutné zajistit i organizaci správy na nově obsazeném území a zběhnuvší či

¹⁴³ Tamtéž, fol. 6 (Brno, 5. 1. 1621). Dopis je autorem nesprávně datován do roku 1620. Z obsahu listu však bezpečně vyplývá, že popisuje události až z ledna roku 1621.

¹⁴⁴ T. BÍLEK, Dějiny, s. XXI-XXV, T. KNOZ, Pobělohorské, s. 385-389.

¹⁴⁵ J. GÜCKLICH, Majestát Rudolfa II. z roku 1608 o nekonfiskování statků. In: Od pravěku k dnešku – Pekařův sborník. II., Praha 1930, s. 15-29.

¹⁴⁶ T. BÍLEK, Dějiny, I., s. XVII.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. XVIII.

nespolehlivé správce jak ve městech, tak na venkově nahradit císaři loajálními úředníky. Po dohodě a v součinnosti s generálem Buquoyem i Karlem z Lichtensteina, který se rovněž k tažení připojil, byl pak celou agendou pověřen právě Michna, který se jejímu vyřizování ve všech obsazených krajích věnoval ze svého budějovického zázemí až do října, kdy se spolu s dalšími odebral do vojenského ležení.¹⁴⁹ Michna se proto jal jako zmocněnec vídeňské vlády jmenovat komisaře pro jednotlivé kraje.¹⁵⁰ Zároveň se ujal správy statků maltézských rytířů a majetků rytíře Pešika z Komárova, jenž se postavil na stranu povstání. Budějovické měšťany, bratry Welsovy, Mikuláše Astreho, Kašpara Doudlebského a Emanuela Frička ustanovil za nové správce statků v okolí Trhových Svin, jež byly jejich majiteli opuštěny ve strachu před blížící se císařskou armádou.¹⁵¹ Michna tím pravděpodobně reagoval na výzvu Ferdinanda II. zasloupanou prezidentu České komory Vilému Slavatovi do Pasova, ve které jej císař vyzýval k vypracování dobrého zdání, jak by tyto statky na komoru spadlé měly být spravovány.¹⁵² Přestože Slavata své vyjádření zaslal do Vídně až 3. listopadu, nepochybně o svém navrhovaném plánu musel dopředu informovat Michnu, ten totiž navrhovaná opatření začal uvádět v život už na konci října. Slavata vyzýval k neprodlenému obsazení konfiskovaných statků novými hejtmany, i kdyby to měli být měšťané. Prvořadou důležitostí mělo jejich katolické vyznání. Ti pak měli provést inventarizaci svěřených majetků a pravidelně podávat zprávy novým krajským komisařům, kteří nahradili zpronevěřilé krajské hejtmany. Podobně pak měli komisaři nejen zabírat další šlechtické statky, ale i nově dosazovat městské rady.¹⁵³

Mohla by vyvstat otázka, proč byl na předcházejících stránkách věnován takový prostor zdánlivým jednotlivostem z Michnovy cesty na bělohorskou pláň. Důvodem bylo upozornit na zárodky stěžejních momentů v Michnově kariérní strategii. Právě v době nedobrovolného exilu někdejšího sekretáře České kanceláře můžeme najít několik styčných bodů, na nichž v následujících letech založí Michna svůj střemhlavý vzestup. Prvním podstatným okamžikem, který se zároveň jeví jako jeden z nejdůležitějších, bylo Michnovo navázání kontaktů přímo u vídeňského dvora, ba co víc podařilo se mu upozornit na sebe samotného Ferdinanda II. Podobné tendence můžeme u Michny pochopitelně vysledovat už v období, které stavovskému povstání předcházelo, kdy se také rodí základ takové sítě patronů a přátel. Do určité míry zde tedy můžeme mluvit o jeho pevnějším napojení do vzájemně

¹⁴⁸ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 13. (Horažďovice, 26. 10. 1620).

¹⁴⁹ A. GINDELY, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Leipzig 1894, s. 4.

¹⁵⁰ 26. října 1620 píše Lobkowitzovi do Vídně, že s organizací správy je v krajích Plzeňském, Píseckém, Budějovickém a Klatovském takřka hotov a chystá jmenovat komisaře i pro kraj Žatecký, Rakovnický a Slánský. SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 13. (Horažďovice, 26. 10. 1620).

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² T. BÍLEK, *Dějiny*, I., s. XIX.

provázaných vztahů pro raný novověk typického klientského systému, a to jak na ose vertikální, tak i horizontální. Kromě samotného panovníka a dvorského okruhu to byly zejména nově nabyté kontakty na vojenské představitele, s nimiž Michna navázal styk a spolupráci. Zdá se, že to byly právě tyto dva momenty, císař a armáda, které v následujících letech dopomohly Michnovi zejména k nebývalým finančním ziskům. Svoji funkci císařského komisaře pro zásobování vojska totiž Michna neopustil ani po porážce povstání. Naopak. Přes veškeré své ostatní aktivity se této činnosti s určitými přestávkami věnoval až do své smrti roku 1632. Potvrzením, že se pro něj obchod s obilím a proviantem stal výnosným podnikem, z něhož pak také patrně, alespoň do určité míry, financoval své pobělohorské nákupy konfiskovaných statků, je zpráva Dvorské komory sepsaná nedlouho po jeho smrti, která poukazuje na významné ztráty, které při Michnových obchodech utrpěl královský fisk.¹⁵⁴ Jako první osu Michnovy kariérní strategie je tedy možno jmenovat jeho napojení na válečné podnikání. Ne nadarmo to byl právě jeho vídeňský pobyt, při němž patrně vstoupil do užšího kontaktu s Albrechtem z Valdštejna, mužem, jenž zanedlouho sehraje v Michnově životě významnou roli. Druhou osou pak byla pokračující spolupráce se Zdeňkem z Lobkowicz, po bělohorské bitvě však kvalitativně posunutá na novou úroveň, jak o tom bude pojednáno níže a zejména navázání těsnějších kontaktů s Karlem z Lichtensteina, což se mělo pro Michnu stát takřka fatálním. V obecné rovině tedy můžeme konstatovat, že Michnův společenský a majetkový postup stál na třech hlavních pomyslných sloupech. Prvním byly finanční příjmy plynoucí do značné míry z válečného podnikání. Druhým důvěra panovníka, jež se promítala do většiny popisovaných jevů. Třetím pak napojení na oboustranně výhodný klientský systém. Tyto skutečnosti pomohly Michnovi, jakožto svého druhu „protegé“ Lichtensteina a Lobkowicze, zhodnotit svůj kapitál v nákupech konfiskovaných statků a zároveň překonat stavovské bariéry svým povýšením do panského a posléze do hraběcího stavu. V kritických letech 1618-1620 jsou pak vysledovatelné zárodky tendencí, které úředníkovi České kanceláře pomohou k postavení jednoho z předních pražských politiků prvních desetiletí pobělohorského vývoje.

¹⁵³ M. VOLF, *Obnovení*, s. 9.

¹⁵⁴ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, RA Nostitz-Rieneck (Falknov), sign. SS4, inv. č. 634, Kurze information in der Provinatsache.

VIII. Za krále a pána svého žádného jiného nemají

Jakkoliv bitvu na Bílé hoře můžeme i nemusíme vnímat jako významný předěl českých dějin, pro mnoho konkrétních lidských osudů zlomovým předělem jejich životů nepochybně byla. Není příliš pravděpodobné, že by se právník Pavel Michna bitvy přímo účastnil. Prameny o této věci mlčí. Přestože doprovázel spojené ligisticko-císařské vojsko až ku Praze, byl Michna spíše úředníkem než vojákem. Ve chvíli kdy utichly poslední výstřely a ryk zbraní vystřídal diplomatická jednání, vstupuje do hledáčku dobových zpráv i Pavel Michna. Když staroměstští měšťané po kapitulaci Malé Strany vyslali své první emisary k bavorskému knížeti Maxmiliánovi žádající si tři dnů do uzavření příměří, byl to mezi jinými právě Michna, jehož služeb bavorský kníže k jednání s Pražany využil, aby staroměstským tlumočil své rozhodnutí: „[...] neřkuli tři dny, ale ani za tři hodiny lhůty jim dopřítí nechtěl; nýbrž vzkázal jim po jistých kommissarích (mezi nimiž také Pavel Michna byl), aby se i hned zprosta a na konec v tom světle a neukrytě prohlásili, že se JMC. poddávají.“¹⁵⁵ Jednání komisařů se však protáhla až do druhé dne: „[...] o příměří a pokoj s komisaři císařskými, mezi nimiž Pavel Michna byl, bedlivě jednali, až i dne outerního, po ohlášení se jim v tom, k čemuž týž Pavel Michna stavy nejvíce vedl, že Jeho Milost Císařskou za krále a pána svého a žádného jiného nemají a neuznávají, akordu dosáhli.“¹⁵⁶

Ve chvíli, kdy Michna projel s vítězným vojskem Strahovskou branou, paradoxně se na nějaký čas ztrácí ze světla pramenů. Úvahy o jeho aktivitách v obsazené Praze v prvních týdnech bezprostředně po bělohorské bitvě, se proto musí pohybovat v rovině pravděpodobných hypotéz, což ovšem vede k nejednomu interpretačnímu úskalí. Je nanejvýš pravděpodobné, že se Michna po boku Karla z Lichtensteina, kterého Maxmilián Bavorský jmenoval před odjezdem svým pověřeným zástupcem, účastnil prvních kroků vedoucích k obnovení pořádků v Praze i ve zbytku království. Jsme sice relativně podrobně zpraveni o jednotlivých krocích, které Lichtenstein sám i prostřednictvím své pomalu se ustavující kanceláře podnikal, známe i série jak císařských, tak Lichtensteinových dekretů, které měly usměrňovat běh věcí v podrobených Čechách, ale Michnovo jméno, vzhledem k charakteru těchto pramenů, až do jara roku 1621 nikde nenacházíme.¹⁵⁷ Vzhledem k předcházejícím a

¹⁵⁵ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel Skála, IV, s. 341.

¹⁵⁶ Tamtéž, IV., s. 383.

¹⁵⁷ Kromě sbírek dekretů, misivů a kancelářských knih, které jsou rozptýleny do stovky věcných hesel ve fondech Národního archivu Stará manipulace a Česká dvorská kancelář, je podstatným zdrojem poznání o Lichtensteinově úřadování v prvních měsících po Bílé hoře fond Komorní knihy, kde jsou uložena registra

následným Michnovým aktivitám však můžeme takřka s jistotou předpokládat, že při podstatných rozhodnutích stál Lichtensteinovi po boku právě někdejší sekretář České kanceláře. Nesmí být zapomínáno, že Michna byl jedním z mála „profesionálních“ úředníků a vzdělaných právníků, které měl Lichtenstein v oněch týdnech k dispozici. Jeho kredit zvyšovalo i vnímání jeho osoby u císařského dvora, jako loajálního, spolehlivého a hlavně katolického muže, což byla hlavní kritéria, která Ferdinand II. od nově se formující skupiny nastupujících držitelů úřadů očekával.¹⁵⁸ Zůstává ovšem otázkou při kterých. Soustředme se v tuto chvíli na problematiku spjatou s pacifikací země, obnovou ústřední moci a jejich výkonných institucí v Čechách. V těchto souvislostech nacházíme Michnovo jméno ve sledovaném období listopadu roku 1620 pouze jednou. Víme totiž, že to byl právě Michna, kterého si Lichtenstein vybral za svého poradce hned v listopadových dnech, aby spolu s ním, Adamem mladším z Valdštejna a vojenskými veliteli Tillym a Albrechtem z Valdštejna připravil, svým způsobem, trestní akce k pacifikaci zbytku Čech.¹⁵⁹ Přípravy probíhaly z nařízení vídeňské vlády a měly pravděpodobně souvislost se zabíráním statků rebelům, s nimiž se započalo už v průběhu tažení na Prahu. Nepřekvapí proto, že celé věci byl účasten i Michna, jenž měl tuto agendu v předcházejících měsících na starosti. V této souvislosti je třeba upozornit na pozoruhodnou informaci, kterou ve své práci o staroměstské exekuci podává Josef Petráň: *„Už před tím se tu ochomýtal potají a nyní veřejně sekretář české dvorské kanceláře z Vídně Pavel Michna z Vacínova, muž o mnohém informovaný: mohl být zasvěceným poradcem, ale stejně tak strůjcem nekonečných intrik [...] slídil zvláště teď v Praze, kde se dalo, vědom si toho, že nadešla neopakovatelná příležitost. Aniž ho kdokoliv pověřil, prohrabával hned v prvních hodinách s nesmírným elánem korespondenci v královské kanceláři uprchlé vlády, bedlivě naslouchal, co kdo říká, špítal si s dobře informovanými kapucíny, udával kde koho z císařských lidí a mazaně hledal skulinky, kterou by se mohl Vídně vetřít jako člověk všestranně upotřebitelný.“*¹⁶⁰ Pro takovouto práci byl Michna bezesporu tím nejpovolanejším. Jako někdejší sekretář České kanceláře byl důvěrně obeznámen se způsobem jejího úřadování a se všemi složitostmi vedení kancelářských register. Zároveň byl jedním z prvních „profesionálních“ úředníků, kteří se po porážce povstání do Prahy navrátili a měl proto dostatek příležitostí obeznámit se s materiály, které v úřadě po uprchlé vládě zimního krále zůstaly. Petráňovo tvrzení ovšem problematizuje jedna skutečnost. Takovouto

královské a místodržitelské kanceláře pro sledované období.¹⁵⁷ NA, KK, Gedenbuch č. 73-74, 79, 346, NA, ČDKM, Pamětní kniha č. 79, M. VOLF, *Obnovení, passim*.

¹⁵⁸ T. KNOZ, *Pobělohorské*, s. 533-535.

¹⁵⁹ KOLLMANN, POLIŠENSKÝ, *Valdštejn*, s. 62, A. GINDELY, *Geschichte*, s. 14.

Michnovu činnost máme doloženu až na jaře roku 1621, nikoliv tedy bezprostředně po podzimním převzetí moci „císařskou stranou.“¹⁶¹ Připočteme-li skutečnost, že už v lednu roku 1621 se Michna nacházel při císařském vojsku generála Bouqoye na Moravě, je oprávněné se domnívat, že výše zmíněná charakteristika Michnovy činnosti je sice platná, ale až pro období první poloviny roku 1621, nikoliv dříve.

Jak již bylo řečeno, Michnu do Prahy přivedlo primárně jeho poslání při císařském vojsku a pod tímto zorným úhlem je také potřeba vnímat jeho postavení v prvních týdnech po obsazení Prahy. Výkon moci v hlavním městě, jak ze strany Maxmiliána Bavorského, tak i jeho pověřeného komisaře Karla z Lichtensteina, může být pro sledované období charakterizován jako „vojenský.“ Maxmilián byl sice císařem pověřen funkcí místodržitele, jeho moc v dobytém městě se však pochopitelně zcela opírala o zvítězivší vojsko. Podobně tomu bylo i po předání moci Lichtensteinovi. Nepřekvapí proto, že mezi prvními Lichtensteinovými poradci nacházíme právě vojenské velitele, kteří jako jediní disponovali dostatečnou silou k udržení nově nabytých pozic v Caput regni. Vraťme se proto k zmiňovaným listopadovým poradám, vnímaných ovšem v těchto nových souvislostech. Jak již bylo řečeno, nacházíme v Lichtensteinově okolí čtyři jména. Adama mladšího z Valdštejna, který byl jedním z mála nejvyšších zemských úředníků, kteří se zatím stihli navrátit. Vojenské velitele Tillyho a Albrechta z Valdštejna, který po odchodu bavorských vojsk vládl největším počtem vojáků a Pavla Michnu. Ten jako císařský komisař, nejen že zajišťoval zásobování vojsk v součinnosti s oběma veliteli, ale podílel se i na organizaci „šacování“ zabavovaných statků v krajích a jejich osazování novými správci. Nadto se dozvídáme z císařova listu Lichtensteinovi, že byl Michna zodpovědný i za zajištění zásobování jak bavorské armády, tak pluků naverbovaných za peníze španělských Habsburků. V této věci pak měl spolu s jinými pořídit soupis proviantních zásob ve městech a na venkově a na základě takového soupisu sestavit vyúčtování, co vše bylo pro potřeby vojáků z těchto zásob odvedeno.¹⁶² Znovu se zde objevuje činnost, která měla co do činění i s možným obstaráváním proviantu, tedy činnost vojenského charakteru. V prvních listopadových týdnech je proto tedy nutné vnímat Michnu jakou pevný článek armádní mašinérie a v tomto světle chápat i důvody, proč se najednou ocitl mezi špičkami exekutivní moci. Tento fakt pak potvrzuje skutečnost, že při jmenování úředníků, kteří měli v prvních dnech po porážce povstání provizorně převzít

¹⁶⁰ J. PETRÁŇ, Staroměstská, s. 73. Toto tvrzení ovšem není možno zcela ověřit, protože Petráňova práce postrádá poznámkový aparát.

¹⁶¹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 41 (Praha, 27. 4. 1621).

¹⁶² V. LÍVA (ed.), Prameny, III., s. 133., A. GINDELY, Geschichte, s. 17.

správu zemských úřadů, Michnovo jméno nikde nenalzáme.¹⁶³ S tím souvisí ještě jedna zdánlivě podružná skutečnost, která ovšem vrhá nové světlo na vnímání kontinuity správních úřadů před a po stavovském povstání. Formálně totiž Michna i na přelomu let 1620 a 1621 stále zůstával sekretářem České kanceláře.¹⁶⁴ Dochází tedy k situaci, kdy Lichtenstein a jeho úředníci převzali už 16. a 17. listopadu Českou kancelář, komoru, účtárnu, úřad rentmistrovský, berniční a desek zemských, ovšem v Praze přítomný Michna, formálně stále sekretář kanceláře, v tomto období na chodu správní agendy neparticipuje.¹⁶⁵ Podíváme-li se konkrétněji, jakou agendu komise až do prosince 1620 řešila, zjistíme, že veškerá pozornost komisařů i Lichtensteinova se soustředila na záležitosti „finanční a komorní, dále pak policejní, majetkové a případně náboženské, které si žádaly akutní řešení. Vzhledem ke skutečnosti, že nejvyšší kancléř Zdeněk Popel z Lobkowicz stále dlel u vídeňského dvora, kde mohl bez obtíží a v přímé vazbě na panovníka vykonávat své povinnosti, nebyly záležitosti spadající do kompetencí České kanceláře, případně její pražské expositury, u Lichtensteinových úředníků v Praze prioritou ani nutností. Michnových služeb proto bylo potřeba jinde. K „věcem kancelářským“ se Michna znovu navrátí až později.

IX. Co se činiti má a co se činiti může

Drancování Prahy císařskou i ligistickou soldateskou nabíralo počátkem listopadu na síle. Zejména vojáci generála Buquoye v takovémto počínání nadmíru vynikali. Není proto divu, že císařský místodržící Maxmilián Bavorský jen nelibě snášel Buquoyovu netečnost v těchto věcech. Všem bylo totiž jasné, že: „[...] *plenění a loupení ve městech Pražských a na venkově, prznění paní a panen, zajímání lidí a pouštění jich na svobodu jen za veliké výkupné, zmáhá tou měrou, že obyvatelstva venkovského a jmenovitě Pražanů musí se skutečně zmocniti taková zoufalost, že by to mohlo míti za následek nové a všeobecné povstání.*“¹⁶⁶ Ostrá slova, kterými Maxmilián vyzval Buquoye k nápravě situace, se alespoň v Praze, neminula účinkem a generál proti největším výstřelkům neprodleně zakročil. Na podobná řešení bylo už však pozdě a kořist Buquoyových žoldnérů nezměrná. Tu je pak také nutno hledat kořeny rozepře, která vznikla mezi Buquoyem a Karlem z Lichtensteina. Bylo to právě nevybíravé počínání císařského generála, které před Maxmiliánem Lichtenstein ostře napadal,

¹⁶³ NA, KK, Gedenbuch, č. 74.

¹⁶⁴ Ferdinand II. ve svých nařízeních směřovaných k Lichtensteinovi i Michnovi důsledně označuje Michnu jako sekretáře České dvorské kanceláře. V. LÍVA, Prameny, díl III., passim.

¹⁶⁵ NA, KK, Decretové, č. 1173.

¹⁶⁶ A.GINDELY, Dějiny, III, s. 284.

obávaje se zbytečného vyhrocení nálad obyvatelstva.¹⁶⁷ Když se pak o několik dnů později Maxmilán Bavorský s Prahou loučil, a Lichtensteina pověřil svým zastupováním, neopomněl varovat císaře do Vídně před nesvorností, která mezi oběma muži panuje.¹⁶⁸ Právě od tohoto momentu můžeme začít sledovat určitou „politickou koncepci,“ kterou Lichtenstein a jeho okruh při výkonu svých pravomocí začali v určitých ohledech sledovat a které se do značné míry odvíjela i od instrukce, již Maxmilián při svém odchodu Lichtensteinovi zanechal.¹⁶⁹ Ne nadarmo byli lidé kolem Maxmiliánova zástupce už současníky označováni, s podtónem jistého despektu, „politikové.“¹⁷⁰ Obecně můžeme jejich přístup k pacifikaci království označit jako pragmatický. Onen pragmatismus ovšem nespočíval ve shovívavém postupu při obnovování pořádků v království. Lichtenstein a zejména pak okruh lidí kolem něj nikterak nehodlali slevovat ve svém přesvědčení o nutnosti potrestání provinilců, obnovy katolické víry, jakož i posílení centrální panovnické moci na úkor stavů. Jejich „pragmatismus“ spočíval ve volbě prostředků, kterými má být tohoto dosaženo. V souladu s Maxmiliánovou instrukcí se proto zásadní změny pokoušeli uvádět do života pozvolněji, tak aby příliš radikální zásahy do starých pořádků nevyprovokovaly další ozbrojené vystoupení stavů korunních zemí. Svou roli nepochybně hrála i vidina vleklého válečného konfliktu, jehož konec začínal být v nedohlednu. Vítězství císařské strany nebylo nadto v prvním období po porážce povstání zdaleka jisté a případné výbuchy nespokojenosti v Čechách by nejenom že přišly vhod nepřátelskému táboru, ale zároveň by neúměrně zatížily, už tak dost napjaté, císařské finance. Takovýto přístup Lichtenstein a jeho „věrní“ projeví ve snaze, co nejvíce omezit řádění vojáků jak v Praze, tak v krajích.¹⁷¹ Nepochybnou roli zde ovšem hrál i fakt, že jak císařští, tak ligističtí vojáci svým počínáním ztenčovali výši možných kontribucí, které by jinak bylo možné na obyvatelstvu vyzískat. Podobné počínání je vidět i v Lichtensteinově rozvážnosti v trestání hlavních provinilců na hrdlech, jakož i v otázkách rekatolizace, jak o tom bude ještě pojednáno. Situace v Čechách byla pro podobnou do jisté míry samostatnou politiku, více než příznivá. Po svém odchodu svěřil Maxmilián do rukou svého pověřeného komisaře veškeré své pravomoci a Lichtenstein, ačkoliv v tu chvíli neměl potvrzení svého nově nabytého úřadu od císaře, stal se de facto takřka neomezeným vládcem v Čechách. Vzhledem k tomu, že zemská vláda existovala spíše jen formálně, neboť velká část jejich představitelů dlela stále ještě v Pasově nebo ve Vídni, otevřel se Lichtensteinovi prostor ke

¹⁶⁷ CH. d'ELVERT, *Die Bestrafung*, s. 13-14, 44.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 285.

¹⁶⁹ A. GINDELY, *Geschichte*, s. 5.

¹⁷⁰ NA, APA, *Emanata 1616-1632*, fol 373b.

¹⁷¹ K. TRIEFUNK (ed.), *Pavel, IV.*, s. 421.

správě království pomocí nejrůznějších komisí ustanovovaných ad hoc. Tím se ve své podstatě hned zpočátku radikálně narušil původní předbělohorský dualismus moci panovníka a stavů.¹⁷² Zároveň situace otvírala četné příležitosti vlastního zviditelnění se jednotlivým komisařům, jejichž prostřednictvím byla nařízení císaře, ovšem filtrovaná přes Lichtensteina, uváděna v život. Nutno ovšem podotknout, že podobný pragmatický přístup pražských „politiků“ nebudil nadšení ve vídeňských dvorských kruzích ani u samotného Ferdinanda II.¹⁷³ Nepřekvapí proto, že se císař příliš neměl k tomu, aby jej v jeho úřadu potvrdil. Lichtenstein sice byl po své proklamativní rezignaci potvrzen císařem jako komisař-zástupce Maxmiliána Bavorského, ovšem na své jmenování plnohodnotným královským místodržícím si musel počkat až do ledna roku 1622, kdy se spolu s ostatními „politiky“ plně přizpůsobil vídeňskému kurzu. V Lichtensteinových šlépějích pak do značné míry kráčel i Pavel Michna, kterého bez okolků můžeme označit za jednoho z hlavních exponentů onoho kroužku „politiků“ (a také tak byl svými součastníky vnímán).¹⁷⁴ Právě na Michnově příkladu lze dobře vidět, jakým způsobem se snoubilo ideové přesvědčení o nesmlouvavém vypořádání se s povstalci se snahou o opatrný postup při realizaci těchto myšlenek.

Michna se příliš dlouho nemohl těšit z pobytu v podzimní Praze, protože už na počátku prosince jej povinnosti přiměly navrátit se k nepohodlnému životu vojenského komisaře na cestách. K úlevě obyvatel Prahy byl generál Buquoy odvolán v polovině prosince do Vídně, aby zahájil své tažení proti moravským stavům a zajistil východní hranici před případným vpádem sedmihradského knížete Gabriela Bethlena.¹⁷⁵ Krátce nato se ve šlépějích armády vypravil směrem k Moravským hranicím i Michna. Stačil se ještě zastavit ve Vídni, aby si tu vyzvedl instrukce od válečné rady a tlumočil je generálovi v jeho ležení v moravských Ivančicích.¹⁷⁶ Měl generálovi tlumočit císařovu důraznou výzvu: „*aby se neopovažoval s městy nebo stavy moravskými vyjednávat na dlouhé lokte, protože železo jest nutno kovati pokud jest žhavé, jinak že království znova by mohlo být ztraceno.*“¹⁷⁷ Ve Vídni totiž panovalo silné rozčarování nad Buquoyovým pomalým a liknavým postupem. Zároveň císaře popuzovalo, jak dlouho generál zcela zbytečně setrval v Praze namísto dalšího postupu na Moravu.¹⁷⁸ Mezitím se však císařské armádě otevřely brány některých moravských měst. V prosinci roku 1620, poté co na Moravu dorazila zpráva o bělohorské

¹⁷² J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 218-219.

¹⁷³ A. CATALANO, Zápas, s. 78-79.

¹⁷⁴ V. LÍVA, Jan, s. 15-78, s. 61.

¹⁷⁵ F. HRUBÝ, Počátek českého povstání na Moravě roku 1620, ČCH 1923, s. 71-110, zde s. 90.

¹⁷⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 5 (Brno, 5. 1. 1621).

¹⁷⁷ F. HRUBÝ, Počátek, s. 90.

¹⁷⁸ Tamtéž.

porážce, začala mezi moravskými stavy nabývat na hlasitosti strana, která volala po smíření se s Ferdinandem. Než však mohli vyslanci tlumočit císaři žádost moravských stavů koncipovanou na brněnském sněmu, překročil Buquoy se svými vojáky moravské hranice a obsadil Jihlavu a Třebíč. Pod dojmem událostí pak otevřelo své brány i Brno a spolu s ním další moravská města.¹⁷⁹ Protože Buquoy neměl od císaře mandát k vyjednávání se stavy, vyrazilo před Vánoce z Brna poselstvo Moravanů do Vídně s úmyslem se před císařem pokořit, požádat o prominutí s nadějí, že tím zmírní případné postihy, jež hrozily dopadnout na jejich hlavy a dosáhnout tak i potvrzení alespoň některých svých privilegií.¹⁸⁰ Ve chvíli kdy na počátku ledna poselstvo dorazilo do Vídně, pobýval už Michna v brněnských hradbách. V souvislosti s moravským poselstvem vznášela se nepochybně ve vzduchu pochybnost jaké stanovisko k této aktivitě nakonec Vídeň zaujme. Buquoy proto instruoval Michnu, aby neprodleně apeloval na Zdeňka z Lobkowicz, který měl rezolutně zamezit jakýmkoliv vyjednáváním s Moravany: „*S vyslanými moravskými vidí se panu Bukoyovi, že netřeba se v žádné jednání dáti, než zprosta poručiti, aby lid svůj Jeho Milosti Císařské odvedli, holdovali, když se to stane že Jeho Milost Císařská na žádost jich jim ráčí odpověď dáti.*“¹⁸¹ Michna zároveň, podobně jako před několika měsíci při tažení na Prahu, spravil Lobkowicze o obsazení jak Brna, tak dalších klíčových měst vojenskou posádkou. Kancléř nepochybně opět mohl využít Michnovy „zpravodajské“ služby a ten na oplátku nelenil přispět dobrou radou: „*Co by zde dáleji činěno být mělo, mé sprosté zdání jest, aby se pan kardinál [František z Ditrichsteina] tím dřívěji do země navrátil. Pan hejtman [Ladislav z Lobkowicz], aby zase ouřadu svého se ujal, neb tak zde rozkazuje kdo chce, a dáleji té confusi nechat jest s velikým Jeho Milosti Císařské ublížením.*“¹⁸² Jaké ale bylo poslání, jež Michnu přivedlo do jihomoravské metropole? S jeho někdejší funkcí komisaře pro zásobování vojsk proviantem nemůžeme v dané chvíli počítat, neboť v oblasti při císařské armádě operoval Jindřich Kryštof Thonrádl z Thernberku, zastávající funkci nejvyššího proviantmistra císařské armády a nemáme zprávy, že by se Michna v těchto věcech jakkoliv angažoval. Thonrádl měl stejně tak na starosti uvedená města uvést v znovu v poslušnost císaři, obdobně jako Michna druhé půli předcházejícího roku v Čechách. Zdá se, že instrukce vydaná válečnou radou zněla jinak. Michna se měl na právě obsazeném území poohlédnout po penězích a možnostech čerpání případných kontribucí, podobně jak tomu už činil i v jižních Čechách. I jeho výzva Lobkowiczovi, aby se na Moravě co nejdříve objevil její

¹⁷⁹ A. GINDELY, Dějiny, III., s. 292.

¹⁸⁰ F. HRUBÝ, Počátek, s. 87.

¹⁸¹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, sign. B/217, fol. 5 (Brno, 5. 1. 1621).

gubernátor Ditrichstein, byla motivovaná záležitostmi peccuniárními: „*Peněžitých prostředků pro Jeho Milost Císařskou jest zde nemálo jak o tom příležitostě obzvláště Jeho Milosti Císařské relací učiněné jest ty k místu a konci mohl by pan kardinál vésti neb jest drobet pilnější než pan bratr Vaší Milosti [bratrem míněn Ladislav z Lobkowicz] obzvláště in materia peccuniaria.*“¹⁸³

Vraťme se ale k Michnovým názorům na další postup ve věci trestání povstalých stavů. Na první pohled se totiž zdá, že jeho radikální proklamace jsou mnohdy v přímém rozporu s konkrétními kroky, které nakonec podnikal. Michna se svým nekompromisním stanoviskem ve věci prosazení katolické víry a nakládání s odbojnými stavy nikterak netajil už dlouho před povstáním a ani v jeho průběhu. Protestantským stavům dlouho před osudnými událostmi z jara 1618 ležela v žaludku Michnova chvástává provolání o defensorech: „[...] *že on [Pavel Michna] k tomu přivésti chce, že dříve půl léta v městech pražských nemine, měšťané všickni pod jednou býti musí, a že sobě věčnou památku u katolických způsobí, když toho dovede, čehož žádný dosavad dovésti nemohl; item, že Jeho Milost Císařská sám jedním toliko defensorem býti ráčí, a žádného jiného za defensora trpěti neráčí. Nic méně, že jest domu rakouskému snešení již takové, aby budoucně již žádná jiná víra než pod jednou, v zemích trpína nebyla.*“¹⁸⁴ Podobně měl při panovnickém dvoře přizvukovat španělskému vyslanci Ognatemu: „*Náleží povstání vlastně za dobrodini považovati neboť, tím odpadá potřeba aby se používalo jako doposud polovičatých prostředků proti českému vředu, tedy proti ustavičné neposlušnosti stavů. Císař nemůže nic ztratiti, neboť dopadne-li i válka na jeho škodu, ztratí jen ve cti to, co dávno již za to nestálo, aby ještě bylo drženo. Vyhraje-li ale císař, může tomu otroctví, v kterémž doposud vězel na vždy konec učiniti a náklady na válku ze statkův buřičův sobě vynahradiť.*“¹⁸⁵

Podobně, ovšem už v mnohem konkrétnějších obrysech, smýšlel i o nakládání s moravskými městy krátce po jejich obsazení na Nový rok 1621: „*Musí se brňanům i olomučanům poručiti aby vseckny věci v předešlý způsob uvedli, z rady vyhnané osoby mezi sebe přijali, kostely navrátili, prout in Bohemia factum est; possent etiam ad restitutionem bonorum ecclesiasticorum comissarii ordinari.*“¹⁸⁶ Není bez zajímavosti, že podobnou obměnu městských rad a jejich obsazování spolehlivými lidmi tou dobu prováděl v Čechách

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ V. ŠUBRT (ed.), Apologie, s. 49; J. GLÜCKLICH, O defensorech a české povstání, ČČH 1-2, 1921, s. 63-93, zde s. 84.

¹⁸⁵ A. GINDELY, Dějiny, I., s. 270.

¹⁸⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 5 (Brno, 5. 1. 1621).

na císařův příkaz kníže z Lichtensteina.¹⁸⁷ Zároveň jakoby mezi řádky Michnových slov zaznívalo dobrozdání Viléma Slavaty o řešení náboženské situace v království, jež pro Ferdinanda vypracoval, a ve kterém se rozhodně postavil za názor, aby se jednou provždy skoncovalo s „imperium mixtum,“ které způsobilo tolik škod v uplynulých staletích.¹⁸⁸

Takové tedy byly Michnovy proklamace a nemůže být pochyb o tom, že podobná slovo odrážela i jeho vnitřní přesvědčení. Pro celou skupinu „politiků“ je ovšem charakteristické velmi pozvolný a zejména opatrný způsob, jakým byly uváděny do praxe. Michna se tak snažil apelovat na nejvyššího kancléře, který měl zabránit unáhleným rozhodnutím ze strany církevních představitelů ve věcech náboženských, aby neuvážené činy při obnovování katolické víry nevyvolaly zbytečné napětí. Vídeňský dvůr, který tlačil na co nejrychlejší zahájení plošné rekatolizace, byl přece jen příliš odtržen od každodenní reality království, a neměl proto dostatek prostoru k posouzení možných dopadů takovýchto radikálních nařízení. Tíha praktického prosazení politických a náboženských konceptů, vytvořených ve Vídni, plně spočívala na bedrech pražských vládních a církevních exponentů, kteří situaci v království dokázali přece jen lépe zhodnotit. Mělo tedy být primárně na jejich posouzení jaké konkrétní kroky se budou v těchto věcech podnikat. *“Zdání mé jest, aby se nic in negotio religionis neměnilo bez snešení pana arcibiskupa s Jeho Milostí knížetem z Lichtenštejna, aneb v nepřítomnosti Jeho Milosti knížete [Karla z Lichtensteina] s pánem z Valdštejna.”*¹⁸⁹ Tedy, použijeme-li dnešní terminologie, bez konzultace církevních představitelů s „civilní správou“ a brannou mocí. Podobně i v dalších věcech vyzýval k opatrnosti a zastával rozhodné stanovisko: „[...] aby se vědělo netoliko co se činiti má ale také co se činiti může.“¹⁹⁰ Takovéto postoje projevovaly se ponejvíce ve snahách Michny i Lichtensteina o oživení dávno již umírajícího staroutraktivismu, jak o tom bude ještě pojednáno. Zároveň ani jednomu z obou mužů nečinilo velké problémy účelně se spojovat s lidmi, kteří se otevřeně hlásili k jinému než katolickému vyznání, jak tomu bylo v případě Karla staršího ze Žerotína (což je ovšem vzhledem k Žerotínově postavení a společenskému kreditu případ velmi specifický).¹⁹¹ Mezi těmi, kteří vstoupili v oboustranně prospěšný kontakt s Michnou, můžeme ovšem najít i jména dalších nekatolíků. Patřil mezi ně i lékař Matyáš Borbonius, který přes četné ústrky a neshody v době krátce po Bílé hoře našel

¹⁸⁷ V. LÍVA, Studie, s. 4.

¹⁸⁸ T. FELLNER, Die österreichische Zentralverwaltung, I Abteilung, Band 2, Wien 1907, s. 433-434.

¹⁸⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 5 (Praha, 13. 4. 1622).

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ T. KNOZ, Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře, Brno 2001, passim.

klidnější zázemí právě pod Michnovými křídly.¹⁹² Stranou nezůstali ani ti, kdož byli postiženi konfiskacemi svých majetků a usilovně hledali „fedruňk“ u některého z mocných představitelů nových poměrů. Bylo tomu tak i v případě Michala Slavaty, staršího bratra Vilémova.¹⁹³ Jiným příkladem je i Joachym Seltenšlag z Fridenfeldu, který díky Michnovu zásahu nemusel předstoupit před konfiskační komisi.¹⁹⁴ Každá mince má však i svůj rub, a tak se vše dělo pod heslem „něco za něco“. Michna si od dotyčných osob zhusta nechal „poděkovat“ způsobem, který mu jeho přimluvy více než vynahradil. V případě Matyáše Borbonia získal zkušeného císařského lékaře pro léčbu svého životního neduhu.¹⁹⁵ Seltenšlag se musel za nepříliš výhodných podmínek vzdát v prospěch Michny svého košířského panství.¹⁹⁶ Podobně pak úlitba a dobrá rada Michalovi Slavatovi měla být bezpochyby signálem i k jeho bratru Vilémovi, jenž by tak mohl být Michnovi zavázán dávkou vděčnosti, což vzhledem ke Slavatově postavení nemohlo být rozhodně na škodu, i vzhledem k tomu, že Vilém sympatiemi k Michnovi právě neoplýval.¹⁹⁷

Další stranou, které Michna dokázal nastavit vlídnou tvář, byla města. Ovšem jen ta, která jako Mladá Boleslav měla to štěstí. Když byli luteránští, mladoboleslavští sousedé, kteří odmítli přestoupit ke katolictví, uvržení do šatlavy, kde jim bylo nevybíravě vyhrožováno mučením a galejemi, byla to právě přimluva Pavla Michny, která jim otevřela cestu zpět na svobodu. Ba co víc, Michna ještě městskou radu za jejich počínání příkře pokáral.¹⁹⁸

S podobným tvrzením o Michnově vstřícnosti by však jistě nesouhlasili obyvatelé Slaného, Lokte, Litoměřic či Benešova, kteří měli tu smůlu a poznalo onu tvář odvrácenou.

Jak již bylo řečeno, nelibost v Michnových a Lichtensteinových očích vzbuzovalo i chování ligistických vojáků v Praze, kteří svým řaděním jen zhoršovali už tak dost napjatou situaci a ztěžovali hladké prosazení všech nařízení, které byly diktovány z Vídně. „[...] *lid Bavorský znamenité škody zde činil a činí [...] domy plundrují, lidi šacují, vně z Prahy nic není bezpečno.*“¹⁹⁹

V neposlední řadě se střízlivý pragmatismus „politiků“ projevil i v přístupu k protestantským držitelům úřadů. Některé radikálně smýšlející kruhy při Vídeňském dvoře a zejména papežský nuncius Caraffa, nelibě nesly, že se Lichtenstein neměl k odstranění

¹⁹² G. GELLNER, *Životopis*, passim.

¹⁹³ T. BÍLEK, *Dějiny*, I., s. LXXXVII.

¹⁹⁴ Tamtéž, II, s. s. 504.

¹⁹⁵ G. GELLNER, *Životopis*, s. 121.

¹⁹⁶ T. BÍLEK, *Dějiny* II, s. s. 504.

¹⁹⁷ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 257, s. 300.

¹⁹⁸ Z. KAMPER (ed.), *Kronika Mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná*, Mladá Boleslav, 1935 s. 173.

¹⁹⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRa, sign. B/217, fol. 5 (Praha, 12. 3. 1621).

protestantských úředníků z jejich postů. Největší kritiku pak kníže sklízel za to, že jeho vlastní úřad byl z velké části obsazen právě nekatolickým personálem. Lichtenstein však namítal, že není možno všechny tyto lidi z jejich míst propustit, jelikož by tím došlo k úplnému rozvratu správy. Navíc v době kdy správní agenda narůstala geometrickou řadou se katolických a zároveň zkušených lidí, zběhlých ve své práci zoufale nedostávalo, což nakonec musel uznat i Ferdinand II.²⁰⁰

Konečně nemůžeme ani zapomínat na fakt, že to byl právě Michna, kdo bez větších ostychů připojil svůj podpis pod Majestát Rudolfa II., zatímco jeho nadřízený Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkowicz toto udělat odmítl. Nutno ovšem podotknout, že v době vypjatých jednání o Majestátu, byl Michna na pozici sekretáře České kanceláře jen velmi krátce. Nemůže být proto nikterak překvapivé, že se mladý právník, dvacetiletý absolvent práv na univerzitě v Orleans, vůči sporům o Majestát nikterak nevymezoval a ochotně podepsal to, co mu bylo předloženo.²⁰¹

X. Vaší Milosti poslušný služebník

Na tomto místě nadchází chvíle pro shrnutí a určité systematizování všech hlavních poznatků, o kterých zatím byla řeč. Zároveň se pokusme v obecnější rovině zamyslet nad Michnovým vztahem zejména ke Zdeňkovi Popelovi z Lobkowicz a v těsném sledu i k dalším představitelům politické reprezentace království. Je totiž třeba uvést do vzájemného kontextu všechny zmiňované aspekty Michnovy činnosti, díky nimž se stal pro Lobkowicze jen těžko postradatelným.

Na prvním místě stojí Michnovo napojení na knížete Karla z Lichtensteina a role, kterou při úřadu pražského místodržícího v prvním roce po porážce povstání sehrával. Jednotlivé relevantní prameny nám bohužel neumožňují postihnout, jaké konkrétně specifikované místo v hierarchii místodržitelových úředníků Michna zastával. Zdá se, že jasno v této věci neměli ani mnozí současníci, kteří nebyli zcela seznámeni s poměry v Praze.²⁰² Michna nadto až do poloviny roku 1622 nefiguruje ani v soupisech místodržitelových úředníků, ani v přehledech platů, které jim byly rentmistrovským úřadem poukazovány.²⁰³

²⁰⁰ CH. d'ELVERT, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation des dreisigjährigen Krieges und der Neugestaltung Mährens in siebzehnten Jahrhundert, Brünn 1867, s. 94, A. GINDELY, Geschichte s. 8-28.

²⁰¹ M. ČERNA, Studenti, s. 552.

²⁰² Michna je v korespondenci, zejména s vojenskými, císařskými veliteli střídavě uváděn jako místokancléř, sekretář místodržícího...etc. V. LÍVA, Prameny, III., s. 165 passim.

²⁰³ NA, KK, Gedenbuch č. 73-74, 79, 346, NA, ČDKM, Pamětní kniha č. 79, M. VOLF, Obnovení, passim.

Několikrát již bylo zmíněno, že Michna byl jedním z mála spolehlivých lidí, které měl Lichtenstein po svém nástupu do funkce k dispozici. Dále musíme počítat s provizoriem, v němž se zemské úřady nacházely mnohdy až do roku 1623.²⁰⁴ S tím souvisel i výkon agendy takto provizorně spravovaných úřadů, které do značné míry fungovaly pomocí komisařů jmenovaných ad hoc. Bylo však také řečeno, že Michna stále figuruje jako sekretář České kanceláře. V prvních letech po porážce povstání můžeme tedy jeho roli vnímat ve trojí rovině. Na jedné straně jako Lichtensteinova poradce, na nějž kníže deleguje svoji rozhodovací pravomoc, zejména ve věcech zásobování vojska, jeho ubytování a mustrování.²⁰⁵ Paralelně s tím vystupuje v prvních letech po porážce povstání jako sekretář České kanceláře zodpovědný nejvyššímu kancléři ve Vídni. V podmínkách obnovujících se zemských úřadů však můžeme mluvit spíše o kanceláři místodržitelské, která pražskou exposituru kanceláře České do sebe absorbovala. Z tohoto titulu se pak Michna podílí i na přípravách soudního procesu s obviněnými povstanci a zároveň je Lobkowiczem pověřován úkoly v rámci kanceláře a její registratury.²⁰⁶ Do třetice, v průběhu jara roku 1621 byl Michna jmenován komorním radou a vstoupil tak do Lichtensteinovy prozatímní komorní komise, která svoji činnost vyvíjela až do návratu komorního presidenta Viléma Slavaty do Prahy.²⁰⁷ Jeho cena se tak v Lobkowiczových očích musela ještě zvýšit. Nejen že měl teď Michna přístup k informacím o volných a rentabilních konfiskátách, ale výrazně i vzrostly jeho možnosti do jednotlivých obchodních operací zasahovat. Lobkowicz na druhou stranu mohl těžit z výrazného vlivu na císaře, který sice pod vlivem nejrůznějších dvorských klik pomalu opadával, stále byl ale nepřehlédnutelný.²⁰⁸ Kancléř tak měl dostatek prostoru pokusit se ovlivnit císařova rozhodnutí ve věci potvrzování konfiskátů. Michna se tak pro něj stával cennou kartou ve hře. Podobně ostatně využíval kancléřovy možnosti při nákupech konfiskátů i Karel z Lichtensteina.²⁰⁹

Michna nakonec ve svém úřadu komorního rady setrval i poté, co Česká komora v létě 1622 plně obnovila svoji činnost.²¹⁰ V srpnových měsících téhož roku jej navíc Lichtenstein na dobu svého pobytu ve Vídni jmenoval spolu s Adamem z Valdštejna, Jaroslavem Bořitou

²⁰⁴ NA, ČDKM, IV D 7.

²⁰⁵ V. LÍVA, *Prameny*, III., *passim*.

²⁰⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 49 (Praha, 16. 3. 1622).

²⁰⁷ A. GINDELY, *Geschichte*, s. 32., V. LÍVA, *Prameny*, III., s. 204.

²⁰⁸ P. MAREK, *Svědectví*, s. 122.

²⁰⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 57 (Praha, 1. 6. 1623).

²¹⁰ NA, ČDKM, IV. Čechy 7/12.

z Martinic a Janem z Klenového svým zástupcem.²¹¹ Michnova kariéra kulminovala. Není náhodou, že krátce před tím než se ujal nové funkce, byl povýšen do panského stavu.²¹²

Pro podobné projevení vděku a milosti ze strany císaře právě tou dobou nastával vhodný okamžik. První vlna konfiskací spěla do svého závěru, aby byla záhy vystřídána druhou, ještě rozsáhlejší, která vyrůstala z „dobrodiní“ císařova generálního pardonu. Výsledek porážky povstání tak byl prakticky zpečetěn a císařovi věrní, jež díky prvním konfiskátům položili základ svým rodovým državám, očekávali od císaře i tomu odpovídající povznesení společenské.²¹³ Musíme si být vědomi i souvztažnosti konfiskačního procesu, rekatolizace a velké vlny nobilitací, která monarchii zasáhla. Četná povýšení do panského stavu otvírala nově nobilitovaným cestu zemského sněmu. Původní převaha protestantských pánů na sněmu tím byla velmi výrazně narušována. Císař tak nejen legitimoval nové pozemkové magnáty v jejich sociálním postavení, zároveň je mohl užít i jako nástroj ke „zkrocení“ zemského sněmu. Svůj lví podíl na Michnově povýšení nesl i sám nejvyšší kancléř, který se o něj u dvora zasazoval.²¹⁴ Nebyl však jediný. Pavlu Michnovi se v jeho povýšení dostalo u dvora podpory i další nepřehlédnutelné postavy, Albrechta z Valdštejna. Ten za svoji pomoc, nikterak ovšem nezištnou, sklidil tvrdou kritiku od Viléma Slavaty. Valdštejn a nevyřčeně tedy i Lobkowicz tak svým činem podle Slavaty způsobili pohanu celému panskému stavu.²¹⁵ Starý věk a jeho řád však umíral. Po staletí oprašovaná sláva starobylých rodů odcházela s odvátným, zežloutlým listím bělohorských plání. Proč by tedy někomu mělo záležet na stavovských pravidlech, když stará aristokracie svůj boj dávno prohrála.

Vraťme se ale k Michnově vztahu k předním reprezentantům Českého království. Michново „rozkročení“ mezi kancléře a místodržícího tak sehrávalo podstatnou roli v koordinaci jednotlivých politických kroků mezi Prahou (Lichtenstein) a Vídní (Lobkowicz). Vzniká tedy osa Lichtenstein, Michna, Lobkowicz, císař. Pokusme se, poněkud zjednodušeně, celou situaci shrnout a vtělit do strukturovaného schématu. Předně už bylo zmíněno Michново postavení prostředníka mezi místodržícím a kancléřem v záležitostech konfiskátů.

Další velkou skupinou, v níž Michna působil jako mediátor mezi oběma šlechtici, byly záležitosti vojenské. Michna, vzhledem ke svému podílu na organizaci armád na českém území, mohl kancléře informovat o novinkách a postupech v těchto věcech. Navíc jeho

²¹¹ V. LÍVA, *Prameny*, III, 348.

²¹² NA, Saalbuchy, sign. 32a/168-171.

²¹³ T. KNOZ, *Pobělohorské*, 534.

²¹⁴ P. MAREK, *Svědectví*, 76.

²¹⁵ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 257.

propojení s armádními veliteli umožňovalo Lichtensteinovi a Michnovi lépe koordinovat správu země. Zároveň Praha částečně sehrávala roli v kontaktu s prostředím vlastní říše a především byla prostředníkem v jednání se saským kurfiřtem, což se projevilo zejména při obsazování Slezska a jednáních o uspořádání slezských náboženských poměrů.²¹⁶

Dostáváme se tedy ke věcem politickým. V tomto případě byly využity Michnovy zkušenosti schopného právníka, který Lichtensteinovi pomáhal s formulací právních dobrozdání, jež byla následně tlumočena kancléři. Ten se měl ve Vídni pokusit o jejich prosazení u císaře.²¹⁷ Zůstává ovšem otázkou, proč se Lichtenstein neomezoval na přímou komunikaci s císařem a v některých případech využíval Lobkowiczovo zprostředkování. Odpovědí, ačkoliv ne příliš uspokojivou, by mohla být kancléřova role, kterou sehrával jak u dvora, tak v hierarchii zemských úřadů. Nejvyššího kancléře jednoduše nebylo možné v podstatných věcech týkajících se království obejít. Navíc měl takřka neomezený přístup k císaři, což také nepochybně sehrávalo svoji roli. Naopak postoj Ferdinanda II. ke Karlovi z Lichtensteina byl od počátku silně rezervovaný. Nabízí se i zamyšlení, zda se oba hlavní představitelé království, přes své vzrůstající osobní antipatie, nesnažili při císařském dvoře zachovávat v českých záležitostech určitou jednotnou linii.

Výše naznačená síť vztahů se proto zdá být zcela klíčovou pro pochopení Michnova rychlého vzestupu a překvapivě pevného etablování se na politické scéně. Klientským sítím raného novověku začala být v posledních letech českou historiografií věnována zasloužená pozornost, přesto však stále panuje mnoho nejasností o konkrétních podobách a formách takového modelu.²¹⁸ V souvislosti s Pavlem Michnou se nabízí otázka, zda v jeho případě můžeme mluvit o komplikovanější struktuře, než je pouze jednoduché schéma patron-klient. Na této klasické bázi nesporně fungoval Michnův vztah s Lobkowiczem a Albrechtem z Valdštejna. V případě Karla z Lichtensteina to můžeme pro nedostatek pramenů pouze předpokládat. Poznamenejme ještě, že vzájemný vztah všech tří výše jmenovaných mužů byl nanejvýš chladný.²¹⁹ Na druhou stranu se Michna mohl kancléři hodit jako svého druhu kontakt na Lobkowiczovy rivaly (a samozřejmě naopak). Přímočarost navrženého schématu vztahů všech výše jmenovaných osob, tedy Lobkowicze, Lichtensteina, Michny, popřípadě Valdštejna ovšem komplikuje faktor času a vývoje v čase. Jestliže o sociální interakci mezi Lobkowiczem a Michnou můžeme v oné původní bazální podobě uvažovat bez větších

²¹⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B/217, fol. 21 (Praha, říjen, 1621).

²¹⁷ Tamtéž., fol. 63. (Praha, 16. 8. 1623)

²¹⁸ T. KNOZ, Pobělohorské, s. 533-535, 543-544, 734-737 P. MAŤA, Svět, s. 657-678. Tam i další bibliografické odkazy.

²¹⁹ P. MAREK, Svědectví, s. 125.

výhrad v době před stavovským povstáním, bitvou na Bílé hoře vstupují do hry nové podněty. Předně, Michna si nepochybně postupem času vytváří vlastní síť klientů jak ze šlechtického, tak z městského prostředí.²²⁰ Ta pochopitelně zesiluje spolu s Michnovým mocenským postupem. Nejde o všem o vztah patrona a klienta ve vlastním slova smyslu.²²¹ Michnovu roli bychom mohli spíše popsat jako prostředníka, ať už ve vztahu k Lobkowiczovi nebo k Lichtensteinovi, podobně jako jsou oba tito mužové Michnovi prostředníky k panovníkovi. Odhlédněme teď od pojmu klient a zaměřme se pouze na rozličné přímluvy, které ke knížeti z Lichtensteina putovaly. S překvapením totiž zjistíme, že z těch, jež máme doloženy, jich valná část putovala právě přes Michnu. Žádosti tedy nesměřovaly přímo ke knížeti, ale byly adresovány Michnovi, který je měl posléze Lichtensteinovi či Lobkowiczovi tlumočit.²²² To na jednu stranu podtrhuje stoupající a všeobecně uznávaný vliv, který Michna při místodržitelství měl. Na stranu druhou, jen u několika takovýchto proseb je Michna tou konečnou osobou, jejíž zákrok je v dané věci žádán (musíme však brát v potaz naše kvantitativně omezené poznání podobných konkrétních příkladů). Tím se tedy oklikou vracíme k Michnově vlastnímu postavení v „hierarchii moci“ pobělohorské monarchie. Zdá se, že to bylo právě ono zakotvení „pod světlem“ kancléře a místodržícího, jež Michnovi umožnilo upozornit na sebe císařský dvůr, a tím povznést sám sebe společensky, majetkově a kariérně. Vztah k Lobkowiczovi a patrně i Lichtensteinovi nebyl však čistě jednostranný. Spíše než závislostí můžeme Michnovy vazby na oba muže charakterizovat jako oboustranně prospěšný vztah, ovšem při zachování klientské podřízenosti z Michnovy strany. Zejména vztah k Lobkowiczovi můžeme do určité míry analyzovat. Zvláště podnětné je sledovat vývoj celé interakce ze strany Lobkowicze. Se vzrůstajícím Michnovým vlivem na dění v Čechách, v němž byl kancléř zainteresován nejen z podstaty své funkce, ale i osobně, dostávají totiž jejich vztahy novou dynamiku. Většina těchto podnětů bude podrobně rozebrána v dalších kapitolách. Zaměřme se zde proto, na jediný specifický okamžik, který vhodně zrcadlí vztah, který se mezi oběma muži vyvinul. Vztah, který šel od jednostranné vazby podřízeného ke svému představenému až do podoby, která nabývá podobu oboustranné podpory.

Oním příkladem jsou události spojené s hanopisem, kterým se Albrecht z Valdštejna pokoušel vyřídit si s Lobkowiczem své účty. Valdštejn se domníval, že to byl právě Lobkowicz, který sehrál klíčovou roli ve stížnostech, které na jeho osobu byly u císařského dvora vzneseny. Celá záležitost souvisela s vlnou odporu, jež se proti generalissimovi strhla

²²⁰ Nesčetné doklady pro takové tvrzení poskytuje SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRÁ, sign. B/217; V. LÍVA (ed.), *Prameny*, passim.

²²¹ P. MATA, *Svět*, s. 657-662.

v řadách české šlechty. Zdeněk z Lobkowicz sice vůči Valdštejnovi sympatiemi rozhodně neoplýval, přičítat mu však podíl na celém komplotu by bylo přesto nespravedlivé.²²³ Hledáním pravdy se však Valdštejn neobtěžoval a tvrdě zaútočil na hodnotu z nejcennějších, na kancléřovu čest. Obvinění mluvila o smilstvu a cizoložství.²²⁴ Pro nás je ale důležité, kterým osobám Lobkowicz v celém sporu důvěřoval a očekával jejich pomoc. Kromě memoriálů, které prostřednictvím nuncia Caraffy a arcibiskupa Harracha posílal papeži, počítal najisto s oporou v Pavlu Michnovi: „*Dnes jsem obdržel Váš [Polyxeny z Pernštejna] dopis, z nějž jsem se mimo jiné dozvěděl o tom bastardovi [Albrecht z Valdštejna]. Dobře jsem si to promyslel a rozhodl se promluvit s nunciem. [...] Můj živote, piši Tabovi [Pavel Michna] a svěřuji mu tuto záležitost. Pokud chcete, dejte mu tento dopis. Rovněž mu můžete ukázat ten, který piši arcibiskupovi. Jestliže se Vám to nezdá dobré, nechte to být. On byl však vždy mým přítelem.*“²²⁵

Popsaný případ, prozatím jako jeden za všechny, názorně ilustruje několikrát vyzdvihovaný oboustranně prospěšný vztah, který mezi kancléřem a Michnou panoval. Zároveň nastiňuje nejen Lobkowiczovu důvěru, jíž se Michna těšil, ale i Michnův vliv, v němž tou dobou kancléř věřil. Při teoretických úvahách o strukturách klientského systému musíme tedy počítat i s vyvíjejícím se postavením klienta, který se z původního, převážně pasivního postavení vůči svému patronovi může postupem času emancipovat do role významné opory. Je však otázkou dalšího studia, do jaké míry je možné Michnův příklad modelově zobecňovat.

Druhým problémem našich úvah je podoba takovéto klientské struktury po smrti Lichtensteina (†1627) a zejména Lobkowicze (†1628). Michna se v tomto období stává členem místodržitelského sboru, který se po Lichtensteinově smrti ujal správy země.²²⁶ Vystává tím otázka, jakým způsobem se celá struktura transformovala ve změněných podmínkách. Nepochybně zůstaly v tomto období zachovány Michnovy vazby na Albrechta z Valdštejna.²²⁷ Do jaké podoby se však přetvořily Michnovy vazby na dvorský okruh kolem panovníka, se můžeme jen dohadovat.

²²² LÍVA (ed.), *Prameny*, passim.

²²³ P. MAREK, *Svědectví*, s. 125.

²²⁴ Tamtéž, s. 402-404.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ F. ROUBÍK, *Místodržitelství*, s. 541.

XI. Všichni pod jednou býtí musí

Obraťme teď naši pozornost ke věcem náboženským, kterých jsme se už letmo dotkli v minulé kapitole. Ruku v ruce se zaváděním nových pořádků v podrobených Čechách kráčela i snaha definitivně skoncovat s náboženskou nejednotností, která byla v očích mnoha katolíků příčinou vší mizérie, jež zemi postihla. I v císařově okolí panovala jednoznačná shoda o nezbytnosti upevnění katolicismu v Čechách. Diskuse se vedly toliko o způsobu a rychlosti rekatolizačního procesu. Bylo už zmíněno, že se velmi záhy vyhranily dvě koncepce dalšího postupu. Jejich zastánci rozhodně nepochybovali o nutnosti nekompromisně potlačit všechny „kacíře“ v českých zemích. Do první skupiny můžeme velmi zjednodušeně zařadit kruhy kolem pražského arcibiskupa Lohelia, papežského nuncia Carla Caraffy a potažmo i samotného Ferdinanda II. Ti prosazovali co možná nejrychlejší obrácení země zpět do lůna katolické církve. Druhou skupinu tvořili nám už známí „politikové“ soustředění kolem pražského místodržitelství a Karla z Lichtensteina, kteří naopak vyzývali k opatrnému a pozvolnému postupu v obavě před zbytečným popuzením nekatolického obyvatelstva. Jejich koncepce určité „politické obezřetnosti“ se projevovala nejvíce právě v rekatolizačním procesu. Můžeme ji navíc rozdělit do dvou silně vyhraněných fází. První období, které nás bude zajímat především, je typické snahou „politiků“ nejen ovlivňovat, ale především samostatně formulovat rekatolizační proces. Tato fáze spadá do prvních měsíců bezprostředně po porážce povstání, kdy plán na centrálně řízenou a systematickou obnovu katolictví nabíral teprve ve Vídni svou jasnou podobu. Nejedná se proto ani tak o střídání dvou koncepcí, jako spíše o neustále hledání a střetávání jednotlivých názorových proudů, jejichž protagonisté nemohli být prosti nejrůznějších vnějších tlaků, jakož i ryze osobních pohnutek. Nezanedbatelnou roli hrála i „sedisvacance“ některých nejvyšších zemských úřadů, jež vedla k soustředění většiny moci v rukou Lichtensteina. K určitému zlomu ve vlivu „politiků“ na náboženské záležitosti došlo až ve chvíli, kdy bylo u vídeňského dvora plně dopřáno sluchu rekatolizačním plánům papežské kurie.²²⁸ Konkrétní záměry a postoje Ferdinanda II. v období bezprostředně po Bílé hoře je tedy nutno vnímat jako svého druhu lavírování mezi několika názorovými proudy. Faktory, které nakonec vedly k oslabení vlivu „politiků“ v otázkách náboženských, souvisely do značné míry s činností nuncia Caraffy. Tomu se od roku 1622 úspěšně dařilo upevňovat svůj vliv u dvora a prosazovat tak představy kuriální Congregatio de

²²⁷ Viz kapitola XXI.

²²⁸ A. CATALANO, Zápas, s. 78-79; J. MIKULEC, Rekatolizace, s. 38.

propaganda fide založené téhož roku.²²⁹ Rok 1622 zdá se být proto v mnoha ohledech klíčovým. Teprve toho roku na podzim se ve Vídni uskutečnila klíčová porada panovníka, nuncia, císařských rádců a významných příslušníků kléru. Až tehdy bylo s konečnou platností rozhodnuto o úplné rekatolizaci primárně královských měst v Čechách. Pokatoličtění městského stavu se tak mělo stát prvním krokem ke sjednocení víry v rámci celé společnosti.²³⁰ Vídeňské schůzky se mezi jinými zúčastnil i Karel z Lichtensteina společně s Pavlem Michnou.²³¹ Primárně se jednalo o způsobu, jak obnovit katolické náboženství co možná nejsnadnější a nejrychlejší cestou. Nakonec účastníci schůzky předložili císaři dobrozdání o třiceti sedmi bodech, ve kterých byly shrnuty hlavní zásady dalšího rekatolizačního postupu.²³² Dosavadní nejednotné a mnohdy i protichůdné zásahy tak konečně získaly pevnější základy.

Dalším významným okamžikem se pak stal příchod nového pražského arcibiskupa Arnošta Vojtěcha z Harrachu do hlavního města království v květnu 1623.²³³ Nesmíme ani zapomínat, že po celá dvacátá léta byl rekatolizační proces neustále zpomalován probíhajícími válečnými událostmi. Oslabení moci politiků se ovšem neuskutečnilo jediným ostrým řezem. Jedná se spíše o postupný proces, který jde ruku v ruce s postupným jasným formulováním plánu katolické obnovy. Po Harrachově nástupu nastává vleklé, přechodné období, které trvá až do roku 1624 a ze strany „politiků“ se vyznačuje snahou o rezistenci a částečný bojkot. Ten byl do značné míry zapříčiněn i snahou církve o restituci svého ztraceného majetku. Jak Lichtenstein, tak Michna i mnoho dalších nesledovali podobné tendence s přílišným nadšením. Během zmatků konce roku 1620 se totiž v mnoha případech ujali statků, jež byly původně povstalými stavy zabaveny církevním institucím. Lichtenstein a Michna tedy byli i osobně motivováni k zdražovací taktice, přinejmenším v církevních restitučních sporech.²³⁴ Až když byl arcibiskup Harrach donucen otevřeně si u císaře stěžovat na velmi liknavou spolupráci Karla z Lichtensteina, začaly věci nabírat nový spád.²³⁵ Císařským patentem z 29. března 1624 bylo v celé zemi zakázáno obyvatelům měst a poddanskému lidu provozování jiného než katolického náboženství. Lichtensteinovým patentem byla o měsíc později zahájena vlna řízeného vyhledávání a potírání všech predikantů, kteří se v Praze, i přes četné

²²⁹ A. CATALANO, Zápas, s. 77.

²³⁰ J. MIKULEC, Rekatolizace, s. 39.

²³¹ T. BÍLEK, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské, Praha 1892, s. 3-4.

²³² Tamtéž.

²³³ A. CATALANO, Zápas, s. 80.

²³⁴ Tamtéž, s. 79-80.

²³⁵ Tamtéž, s. 89.

zákazy, zdržovali.²³⁶ Druhé období počíná tedy rokem 1624, kdy rekatolizační tlak nabral jasných kontur, aby nakonec vyvrcholil zřízením první reformační komise. Naneštěstí zde stojíme před obdobným problémem, jako tomu bylo v případě Michnovy činnosti v době před stavovským povstáním. Poměrně úspěšně můžeme postihnout jak Lichtensteinovy aktivity v rámci rekatolizace, tak činnost obou pražských arcibiskupů a nuncia Caraffy.²³⁷ Známe také neshody, které se mezi oběma „skupinami“ objevily. Vystává však problém, chceme-li do tohoto kontextu vetknout Pavla Michnu. Jeho podíl na mnoha Lichtensteinových nařízeních můžeme jen hypoteticky předpokládat, ovšem konkrétní pramennou oporu, až na některé výjimky, nemáme. Obdobně Harrach a Caraffa, pokud se ve svých relacích vyjadřují ke konfliktům s pražskými správními úřady, používají vesměs obecné označení „politikové“.²³⁸ Budeme se proto držet těch několika případů, u kterých můžeme explicitně doložit zásah Pavla Michny. Problémem totiž je samotný pojem „politikové.“ Nejedná o uměle vykonstruovaný termín historiků, ale dobové označení skupiny kolem Lichtensteina.²³⁹ Na druhou stranu jej však nemůžeme chápat pojem vymežující nějakou jasně profilovanou názorovou skupinu. Slovo původně charakterizovalo konkrétní skupinu lidí, která nesdílí část idejí prosazovaných nunciem Caraffou a jeho vikářem Platejsem. Postupem času ale termín přešel v církevních kruzích do všeobecného slovníku a začal se používat zcela volně.²⁴⁰ Je proto jen obtížně zjištělné, které všechny konkrétní osoby se pod tímto pejorativním označením skrývají. Pro první období, kdy můžeme o „politikách“ mluvit v původním smyslu, známe bezpečně pouze dva, Lichtensteina a Michnu. O dalších můžeme pouze s větší či menší pravděpodobností spekulovat. Předpokládat však, že Pavel Michna měl podíl na většině Lichtensteinových rozhodnutí, je jen těžko udržitelné. Jedno vodítko ovšem máme. Je až pozoruhodné, jak si v mnohých momentech byly podobné kroky, které pro obnovu katolického náboženství vykonával v prvních měsících Lichtenstein, s těmi, jež před povstáním prosazovala Česká kancelář a tehdejší místodržící. Jedná se ve své podstatě o snahu, obejít, pokud možno legálními cestami, stávající právní normy. Nesmíme totiž ztrácet ze zřetele, že i po Bílé hoře po určitou dobu stále platil právní řád předcházejícího období. Jednalo se především o stará zemská zřízení. Stavům sice pro jejich „*crimen laesae Majestatis*“ veškerá privilegia propadla, ale až do vydání Obnoveného zřízení zemského však starý právní pořádek nemohl být jednoduše přehlížen. Představy o budoucím právním a

²³⁶ V. LÍVA, Studie, s. 38.

²³⁷ Viz kapitola Pavel Michna pohledem pramenů a literatury.

²³⁸ I. KOLLMANN, Acta, passim; A. CATALANO, s. 58-93.

²³⁹ V. LÍVA, Studie, s. 22 ; I. KOLLMAN, Acta, s. 153.

²⁴⁰ V. LÍVA, Jan, s. 56.

náboženském uspořádání království se v letech 1621 a 1622 teprve pozvolna utvářely a tříbily a v mnohém rozhodně ještě nepanovala jistota. Podobně jako tomu bylo v době před povstáním, hledaly se proto i teď způsoby či právní mezery, které by umožňovaly prosadit vůli vítězů v prostředí dožívajícího právního „provizoria.“ Právě takovéto analogie nám mohou lépe osvětlit a konkretizovat často jen hypotetické aktivity Pavla Michny. Pokud víme, že byl Michna strůjcem některých opatření už před povstáním, mohli bychom předpokládat, že stál v pozadí obdobných Lichtensteinových kroků i po Bílé hoře. Chceme-li se však zastavit u těch okamžiků, kdy Michna vystupuje z anonymity dobových dekretů a nařízení, musíme se opět vrátit do prvních dnů po porážce povstání.

Jeden z prvních okamžiků, kdy Michna přímo zasáhl do věcí náboženských, nastal už v březnu 1621. Tehdy se nepřilíš početnému katolickému duchovenstvu v Praze dostalo vydatné a trochu nečekané posily. Šest nekatolických farářů se přihlásilo arcibiskupovi k poslušnosti. Jednalo se ale o případ poněkud specifický. Všichni tito faráři byli totiž původně ordinováni katolickým biskupem a až později se přihlásili k české konfesi.²⁴¹ Hlavní zásluhu na jejich konverzi měl titulární pražský kanovník a generální vikář nuncia Carla Caraffy, Jan Arnošt Paltejs z Platenštejna.²⁴² Arcibiskup Lohelius je tedy nechal znovu složit vyznání víry, přísahu poslušnosti a poté, co z nich sejmul exkomunikaci, je znovu uvedl do jejich původních farností. Protestantskému táboru tak byly vyrvány první významné pražské farnosti ve prospěch katolíků.²⁴³ Příklad šesti farářů mocně zapůsobil i na jiné nekatolické kněží. Ti se v obavě před očekávanou persekucí obrátili na knížete s žádostí, aby jim bylo i nadále povoleno podávání z kalicha. Na oplátku byli odhodláni přislíbit poslušnost pražskému arcibiskupovi.²⁴⁴ Lichtenstein, který byl nakloněn podobným smířlivým řešením, se v celé věci obrátil na Lohelia. Arcibiskup se však spolu s metropolitními kanovníky vyjádřil k návrhu veskrze zamítavě. Své dobrozdání zaslali jak Lichtensteinovi, tak císaři do Vídně. Dříve než se ale Ferdinand II. stačil k arcibiskupovým závěrům vyjádřit, rozhodl se Lichtenstein jednat na vlastní pěst. Nařídil, aby se pražští, nekatoličtí duchovní shromáždili u administrátora Dolní konzistoře Jiřího Dikasta. Tam je vyhledal Pavel Michna, kterého Lichtenstein pověřil vedením jednání. Jakmile se kněží u administrátora shromáždili, přednesl jim Michna podmínky, za nichž mohou i nadále vykonávat své pastýřské povolání: „[...] *aby jeden každý z nich k milostivému Jeho Milosti Císařské zalíbení a z poddanosti povinné jistou summu peněz dle možnosti své zapůjči. Aby posvěcení k úřadu svému kněžskému neb ordinem*

²⁴¹ V. LÍVA, Jan, s. 45..

²⁴² V. LÍVA, Studie, s. 9.

²⁴³ Tamtéž, s. 9-10.

od arcibiskupa Pražského přijal a s církví římskou ve všech všudyž rádech a ceremoních církevních naskrze se srovnali. Kteřížkoli mezi nimi neženatí jsou, aby manželek sobě nepojímali; ženatí než toliko kuchařkami svými je nazývali. Aby volení a korunování falckraběte Fridrich za neslušené a nepořádné ústy svými vyhlásili a potupili.²⁴⁵ Kněží si vyžádali lhůtu na rozmyšlenou a obrátili se na saského kurfiřta Jana Jiřího s prosbou, jaký postoj mají k Lichtensteinově nabídce zaujmout. Než jim však přišla odpověď, rozhodli se nakonec návrh odmítnout.²⁴⁶ Jen administrátor Dolní konzistoře Dikast na svoji vstřícnost vůči Lichtensteinovi a Michnovi doplatil. Mezi pražskými evangelíky se pro své obojaké postoje zcela zdiskreditoval a musel čelit ostré kritice a morálnímu odsouzení.²⁴⁷ Celý plán jak nenásilnou cestou získat pražské nekatolické faráře a s nimi i jejich farníky velmi blíže připomíná obdobnou snahu České kanceláře a místodržitelství v době před povstáním. Tehdy se o vytržení kolatur z moci konzistoře a podřízení kněží arcibiskupovi snažil Michna s Lobkowiczem. O několik let později sledujeme obdobné snahy. Pátráme-li po původcích celé iniciativy, překvapivě nelzáme i stejná jména, Lichtensteina a Michnu.

Po krachu smířlivé cesty, jak získat duchovní pod obojí na katolickou stranu, musel kníže chtě nechtě přistoupit k represivním opatřením. Protestantům začaly být násilně zabírány první kostely. Netrvalo pak dlouho a ze země byli vypovězeni první kalvíňští kněží.

Problém byl ale s duchovními luteránskými. Ohledy na saského kurfiřta, který byl toho času císařovým spojence, bránily v nekompromisním postupu proti jeho souvěrcům v Čechách. O jejich vypuzení se vehementně zasazoval nunciův vikář Jan Arnošt Paltejs z Platenštejna a samozřejmě i samotný nuncius Caraffa.²⁴⁸ Případné vypuzení luterských kněží však nemohlo být oficiálně zdůvodněno nábožensky. Prvním důvodem byly zmiňované ohledy na Jana Jiřího, důvodem druhým bylo stále ještě právně zakotvené vícevěří. Záminkou proto mohly být pouze důvody politické. Jediným způsobem jak se legálně luterských kněží zbavit, bylo dokázat jim podíl na stavovském povstání, jinými slovy, usvědčit je ze zločinu proti panovníkovi. Shromážděním důkazů o jejich vině byl opět pověřen Michna. Na počátku roku 1623 byl se svojí prací už takřka hotov a mohl proto informovat Lobkowicze do Vídně: „[...] aby v jistotě mohli se jaké delicta věděti na ty německé, toho jsem se uptati nemohl kromě tý věci: 1. že proclama to, kteréž bylo počátkem té rebellie, bylo v jich kostele publikované. 2. že, ktyž se konfederací zavíratí měla, že sou byli slížští, lužičtí i jiných zemí vyslaní v jich

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, V., s. 66.

²⁴⁶ J. A. KOMENSKÝ, Historie, s. 106.

²⁴⁷ V. LÍVA, Jan, s. 47-48.

²⁴⁸ Tamtéž s. 57.

*koste, a tu jeden predikant učinil kázání super hoc dicto. Ecce quam bonum et quam iucundam habitare fratres in unum, 3. že jest ten jeden z nich dal tisknouti knížku v Vitemberce, v níž ty iustificírované rebelly nazývá martyres, kteréžto knížky až posavad k rukám sem dostati nemohl.*²⁴⁹ Přes naléhání církevní hierarchie na císaře, aby se chopil příležitosti a na základě politické obžaloby luterány ze země vypudil, se Vídeň v celé věci nakonec rozhodla pro další odklad. Poměry v říši a na bojištích se tou dobou příliš nevyvíjely v císařův prospěch a bylo proto výhodnější německá, luteránská knížata nedráždit zbrklými činy.

Další, tentokrát zcela bezprostřední, Michnův zásah do věcí náboženských se týkal sporů o kalich a podávání pod obojí. Vídeň neměla po dlouho dobu jasno, zda se ve svém rekatolizačním úsilí zaměří i na potření přijímání krve Páně laiky.²⁵⁰ V pozadí diskuzí o zákazu kalicha stála otázka, zda má být do budoucna tolerován starý utrakvismus, který se od katolicismu odlišoval toliko jen přijímáním laiků. Ve chvíli, kdy se evangeličtí stavové dlouho před povstáním zřekli starobylých kompaktát ve prospěch Majestátem formulované české konfese, ocitli se někdejší konzervativní utrakvisté v právním vakuu. Majestát zcela reformoval dosavadní církevní organizaci a utrakvistům tak byla odňata nejen ochrana v podobě kompaktát, ale i Dolní konzistoř, pod níž spadali. Pokud se zcela nepřipojili k reformovaným církvím, ocitli se najednou zcela na katolické straně barikády.²⁵¹ Už v průběhu povstání se u císařského dvora vedly zjištěné diskuse, zda tuto menšinu českého katolického života, nevyužít prospěch katolické věci. K podobným úvahám se však zcela odmítavě stavěl Řím a s ním i většina církevní hierarchie. Kalich hrál v lidských myslích příliš symbolickou roli. Ostatně byli to právě trpění kališníci, kteří v 16. století plynule přecházeli pod myšlenková křídla Martina Luthera. Vídeň ale váhala. Vydatně ji v tom podporovali i pražští „politikové.“ Tolerování starých utrakvistů, alespoň po určitou dobu, mohlo usnadnit plynulý přechod obyvatelstva od protestantství ke katolictví.²⁵² Vzpomeňme, že velmi obdobný plán se české vládní kruhy (a Michna) pokusili uskutečnit už před povstáním. Římská kurie byla však neoblomná a vyslovila se proto pro striktní zákaz kalicha. Zbývalo jej pouze v Čechách prosadit. V tu chvíli se na půdě pražských měst střetly dvě odlišné náboženské koncepce. Protože Vídeň k celé věci stále nezaujala jednoznačné stanovisko, otvíraly se v Praze dveře k rozkolu uvnitř katolického tábora, k rozkolu mezi pomyslným mečem duchovním a světským.

²⁴⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B/217, fol. 57 (Praha, 1. 1. 1623).

²⁵⁰ J. MIKULEC, *Rekatolizace*, s. 36; V. LÍVA, *Studie*, s. 21.

²⁵¹ J. PEKAŘ, *Postavy a problémy českých dějin*, Praha 1990, s. 181.

Arcibiskup Lohelius se i přes nejednoznačný postoj k přijímání z kalicha rozhodl nechat 28. února 1622 z pražských kazatelen přečíst papežský zákaz podávání pod obojí.²⁵³ Faráři, kteří měli po kázání přistoupit k podávání pod jednou, se ale v obavě před výbuchem nepokojů neodvážili arcibiskupovo nařízení uskutečnit. Kníže z Lichtensteina dlel tou dobou ve Vídni a církevní hierarchie tak měla volnou ruku k prosazení své vize. Arcibiskupovo jednání pobouřilo Pavla Michnu, který v Loheliově počínání viděl přímý útok na Lichtensteina a jeho politické směřování, čemuž nemohl nečinně přihlížet. Arcibiskupovo a Platejsovo vyhocené jednání mohlo zbytečně zjitřit už tak dost napjatou atmosféru v Praze. Přijímání z kalicha v jisté omezené podobě bylo navíc stále ve hře. Neprodleně se proto na knížete obrátil a vymohl na něm list, který výslovně povoloval farářům v Týně a u sv. Jindřicha o nadcházejících Velikonocích podávat věřícím z kalicha.²⁵⁴ Došlo tak k paradoxní situaci, kdy z rozhodnutí císařských úředníků proti vůli katolického kléru bylo na Zelený čtvrtek podáváno v Týnském chrámu zástupům věřících sub utraque specie. Pikantní na celé věci bylo i to, že lidu takto kalichem posloužil týnský farář Jan Locika, jeden z šesti kněží, jež se minulého roku poddali arcibiskupovi.²⁵⁵ Platejs zuřil, že byl takto porušen papežský zákaz. Odhodlal se k rychlé protiakci. Na Velikonoční pondělí v kostele u svatého Martina ve zdi, na místě pro protestanty více než symbolickém, podal shromážděným katolíkům pod jednou.²⁵⁶ Ze „sabotování“ papežského zákazu na půdě týnského kostela byl rozhořčen i sám Lohelius. Protože nepřicházelo v úvahu, aby si zchladil zlost na Michnovi nebo přímo Lichtensteinovi, stal se obětí jeho hněvu farář Locika. Nejenom že mu přísně zapověděl pokračovat v podávání z kalicha, zakázal mu i kázat. Překvapený farář marně se oháněje místodržitelovým povolením, měl Týn opustit a přesunout se do jiné farnosti.²⁵⁷ Na jeho místo měl nastoupit kanovník Kotva.²⁵⁸ Není bez zajímavosti, že podobně Lichtensteinova povolení využili i u svatého Jindřicha. Tamní farář se později hájil tím, že podával na výslovný rozkaz novoměstského hejtmana Sezimy z Vrtby, Michnova blízkého spolupracovníka.²⁵⁹ Locika ovšem Lohelia neposlech a druhou neděli po Velikonocích (10. dubna) za mohutné účasti obecného lidu znovu podal i krev Páně. Dříve než eucharistie skončila, do přeplněného chrámu vtrhl císařský rychtář s vojáky. V kostele vypukla panika, která se rychle šířila po celém městě. Situace se začala vyhocovat natolik, že události musel

²⁵² V. LÍVA, Studie, s. 21.

²⁵³ V. LÍVA, Jan, s. 61.

²⁵⁴ Tamtéž; V. LÍVA, Studie, s. 23; A. KROESS, Geschichte, II/I, s. 106.

²⁵⁵ V. LÍVA, Studie, s. 23.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ V. LÍVA, Jan, s. 62.

²⁵⁸ Tamtéž.

do svých rukou vzít vrchní velitel Prahy Albrecht z Valdštejna a sjednat pořádek. O nepřehledném průběhu událostí referoval i Michna do Vídně: „*I minulou neděli byl zde tumult, že ze všech kostelův lidé utekli. Začátek se stal Tejně, jiní praví, že nějaká žena omdlela. Jiní že křik pošel jakoby chtěli jim faráře vzíti a Kotvu jim za kazatele dáti. Mnoho tisíc lidí v kostele i všudy před kostelem bylo, žádný se tam dotlačiti nemohl. Jak farář přišel na kazatedlnici hned to vše utichlo. Nejvyšší pan z Valdštejna velmi spěšně lid svůj shromáždil a posty, na kterýchž záleželo dobře osadil. Facta inquisitione, sou mnozí potahové, že ten farář Locika jakýmž takýmž původem a příčinou toho byl. Nebo majíce sobě zapovědino od pana arcibiskupa, aby více pod obojí nepodával a od kázání se zdržel, že ho chce na jinou faru dáti, toho neučinil, nýbrž do pěti tisíc lidu pod obojí komunicíroval a domnění jest, že při naučení (jako oni zpověď jmenují) návštěví jim dal, že již více nesmí pod obojí podávati, nýbrž že má odsud vyzdvižen a Kotva tam dán býti. Včera [12. dubna] byl od pana arcibiskupa citován, a když se nepostavil, byl skrze poručení pana nejvyššího [Albrechta z Valdštejna] od císařského rychtáře s guardií soldátův panu arcibiskupovi na žádost jeho dodán a tu v domě jeho v arestu zůstává. A nyní se další v té věci informaci berou.*“²⁶⁰

Přestože se Michnova snaha postavit se na odpor arcibiskupovi a jeho kléru zcela vymkla z rukou, rámcově mohl být spokojen. Tvrdý tlak církevní hierarchie se podařilo alespoň na čas zastavit. Zároveň velikonoční nepokoje daly „politikům“ do rukou další pádný argument pro oprávněnost jejich tolik kritizovaného opatrného přístupu k nekatolíkům. Hrozba všeobecného vzbouření lidu, před níž neustále varovali, nebyla zdaleka jen planým strašením, ale zcela reálným faktorem, s nímž bylo třeba počítat. Nenadálou příležitostí bylo nutné rychle chytout za pačesy. Michna proto nelenil a hned, jakmile se situace v Praze trochu uklidnila, urgoval kancléře ve Vídni, aby se rozhodně zasadil o prosazení Lichtensteinovy (a Michnovy) politiky u císaře Ferdinanda: „*Tato věc se jakž takž zdařila [podávání pod obojí] než ráčíte se pamatovati [Zdeněk z Lobkowicz], že jsem již dávno psal, že zde mnohé věci in negotio religionis intempestive se začínají. Nevím, aby vůle Jeho Milosti Císařské byla talem reformationem ihned cum periculo činiti, kterou absque periculo pomalu může bezpečně vyříditi. Snadno bouřku stropiti, nepadno zase spokojiti. Jsou lidé, kteří na ledacos pana arcibiskupa nabádají. Laudandus est zelus, sed non inconsultus.*“²⁶¹ Když se zprávy o pražských událostech donesly k uším nuncia Caraffy, vybuchl vztekem a neprodleně si na audienci u císaře stěžoval na počítání Lichtensteinových věrných. Císař mu dal nakonec za

²⁵⁹ Tamtéž, s. 326.

²⁶⁰ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, sign. B/217, fol. 47 (Praha, 13. 4. 1622).

²⁶¹ Tamtéž.

pravdu, vydal proto rozkaz, aby péče o duchovní záležitosti byl napříště vyhrazena pouze církevním hodnostářům.²⁶² Caraffa svou stížností notně Lichtensteina popudil, byl totiž spolu s Michnou pro své postoje Ferdinandem ostře pokárán. Mezi „politiky“ a nunciem tím vypukla malá a tichá válka. Protože si nemohli svou zlost zchladit na nunciiovi, stal se jejich „obětí“ Caraffův vikář Platejs. Tichý nesouhlas přerostl v otevřený konflikt a Platejs se musel od „politiků“ nadít i otevřeného vyhrožování.²⁶³ Rukojmím jejich sporů se stal i staříčský arcibiskup Lohelius, kterého ponoukali proti Caraffovi se slovy: „[...] že nemusí ve věci tak závažné, jako je potlačené kalicha, dbáti pokynů nuncia, jestliže mu neukáže příslušné breve.“²⁶⁴ Konflikt obou stran vyvrcholil při slavnostech svátku Božího Těla (26. května). Dva dny před svátkem oznámil Michna Platejsovi, že si nepřeje, aby „*prelát, který je lidu solí v očích, vedl theoforický průvod z Týnského chrámu.*“²⁶⁵ Michnův postoj nebyl ani tak motivován jeho osobní averzí k Platejsovi, ale obavou z dalšího „tumultu“ obyvatel Prahy, který byl stále velmi reálným. Zda Platejs Michnu uposlechl, nevíme.

XII. Tovaryšstvu našemu vždy nakloněn byl radou, ochranou a pomocí

Pokud se Lichtenstein a s ním i Michna v mnohém rozcházeli s papežským nunciem a arcibiskupem Loheliem, rozhodně je spojovala snaha umožnit co nejrychlejší návrat do Čech Tovaryšstvu Ježíšovu. Právě Pavel Michna, který pod vlivem otců jezuitů strávil většinu svého mladického věku, byl řádu jednou z hlavních opor. Není proto divu, že první kroky navrátilších se jezuitů, vedly právě k Pavlu Michnovi.²⁶⁶ První otcové jezuité dorazili do Prahy už 22. listopadu 1620, aby mohli co nejdříve obnovit svou činnost v areálu Klementina, který museli předtím nedobrovolně opustit. Mezi prvními přišel do obsazeného města někdejší klementinský rektor P. Valentin Coronius v doprovodu P. Víta Joannidese a bratra laika Ondřeje Kruspeka. Z obavy před možnými útoky přišli v přestrojení a prvním místem, kam zamířili, byl dům Pavla Michny. Tento se měl v nadcházejících letech stát jejich mocným protektorem.²⁶⁷ Byla to právě pomoc Pavla Michny, (nebyl ale zdaleka jediným), díky níž se, jako jeden z mála pražských řádů, začalo Tovaryšstvo ujímat svých ztracených statků. Ne nadarmo si arcibiskup Harrach povzdechl: „[...] s výjimkou arcibiskupa, kapituly a

²⁶² V. LÍVA, Jan, s. 63.

²⁶³ Tamtéž, s. 64.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III., liber II., s. 244.

²⁶⁷ Tamtéž.

*Tovaryšstva Ježíšova, těžce se dařilo jiným prelátům získat něco zpět.*²⁶⁸ Jezuitům se poměrně záhy podařilo získat na zpět statky Bernardice a Kopaninu, které však byly válečnými událostmi notně poničeny. Na pomoc proto přispěchal Lichtenstein, Michna a několik dalších šlechticů, kteří Tovaryšstvu ochotně darovali značné sumy určené k rychlému oživení provozu restituovaných statků.²⁶⁹ Podobně Michna dopomohl Tovaryšstvu k získání Tuchoměřic. Ty si vyhlédl klementinský rektor P. Valentin Coronius. Tuchoměřice měly výhodnou polohu blízko Prahy a navíc sousedily s jezuitským statkem Kopaninou, jehož zvelebování za Michnovy peníze bylo už v plném proudu. Rozhodl se proto zmiňovaný statek pro jeho výhodnou polohu blízko Prahy koupit. Vše ale záviselo na tom, zda se jezuitům podaří shromáždit celkový obnos 42 000 zl., které za Tuchoměřice požadoval jeho majitel Ota Jindřich z Wartenberka. Lichtenstein otce jezuity vybízel k co nejrychlejšímu postupu. Podobně radil Tovaryšstvu i Michna, který navrhoval prodat jezuitský statek v Jenštejně a zbytek potřebných peněz si vypůjčit.²⁷⁰ Zájemců o Tuchoměřice se však objevilo hned několik, a jezuité se tak ocitli v časové tísní. Wartenberk žádal alespoň zálohu, ale tu mu otcové v danou chvíli nebyli schopni složit. Michna, aby podpořil své někdejší vychovatele, znovu sáhl do vlastní kapsy a poskytl jezuitům půjčku 5 000 zl. Tedy přesně onu částku, již Wartenberk požadoval. Zároveň se postaral i o staré dluhy klementinské koleje, čímž si jezuity zcela zavázal k vděčnosti.²⁷¹

Michnu nacházíme i v pozadí jednoho z velkých jezuitských počinů na území Prahy, a to založení jezuitské koleje na někdejší Dobytčím trhu. Předehrou vlastního založení se staly události spjaté se středověkou kaplí Božího těla, fundací Karla IV. Chrám byl na počátku 15. století, nedlouho po svém dokončení, předán do držení univerzity. Když o takřka dvě stě let později přešlo Učení Karlovo pod správu Tovaryšstva Ježíšova, měla jim být postoupena i kaple Božího těla.²⁷² Tehdy se také zrodil nápad zřídit při kapli další pražské jezuitské sídlo. Původně se mělo jednat o jezuitský noviciát, aby tak v pražských městech měli své útočiště představitelé všech stupňů jezuitského řeholního života (noviciát, kolej, profesní dům).²⁷³ Pro stavbu nových řádových budov byly vybrány parcely při stávající kapli, která měla sloužit zamýšlenému noviciátu. Komplikace však nastaly se stavební parcelou a jak jinak s financemi. Na vyhlédnutém místě stálo několik měšťanských domů a dřevěných krámků, které bylo potřeba nejprve vykoupit. Samo Tovaryšstvo disponovalo pouze nedalekým

²⁶⁸ A. CATALANO, Zápas, s. 79.

²⁶⁹ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III, liber II., s. 296.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 298.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² F. KRÁSL, Arnošt, s. 354.

domem, který jim věnoval Jan Oktavián Kinský a malou finanční hotovostí.²⁷⁴ Štědrého mecenáše či větší nadace se zatím nedostávalo. Jezuité proto potřebovali nejprve najít pro své plány dostatečně významnou světskou osobu, která by jejich záměry mohla zaštitit. Nakonec nemuseli hledat dlouho. Projektem se nadchl, tou dobou pražský místodržící Pavel Michna a stal se jedním z jeho hlavních podporovatelů, než jej okolnosti donutily obrátit svoji pozornost jinam. Michna ovšem nebyl sám. Vybudování novoměstské rezidence se stejně tak těšilo podpoře prezidenta České komory Viléma Vřesovce. Společně se obrátili na císaře s prosbou o pomoc a poskytnutí potřebných částek na výkup domů, jež ležely na zamýšlené stavební parcele.²⁷⁵ Ferdinand s plánem souhlasil a pověřil oba muže spolu s Bedřichem z Talenberka, aby zahájili jednání s Novoměstskou radou o výkupu pozemků.²⁷⁶ Podařilo se tak získat několik měšťanských domů kolem kaple Božího hrobu. Michna navíc Tovaryšstvu slíbil tučnou finanční podporu v podobě nadace, z níž měla být stavba částečně financována.²⁷⁷ Z té však nakonec sešlo, a jezuité se místo Michny museli spolehnout na pomoc císařova zpovědníka Lamormaina, který nad projektem převzal záštitu.²⁷⁸ Výstavba začala nabírat zpoždění a namísto zamýšlené koleje muselo být kvůli omezeným prostředkům přistoupeno nejprve k vybudování řádové rezidence. Další přerušení prací přinesla okupace Prahy saskými vojsky, a když byla na začátku třicátých let stavba znovu obnovena, nebyl už Michna mezi živými, aby mohl své sliby Tovaryšstvu naplnit.

Michnův vliv se však neomezoval jen na pomoc při rozšiřování klementinského hospodářského a majetkového zázemí. Pamětliv vlastních studií na pražské, jezuitské akademii, zavázal se finančně zabezpečit a udržovat místa pro nemajetné studenty při semináři svatého Václava.²⁷⁹ Michna tehdy 10. května 1629 předal radě Starého Města 1000 zl., aby z úroků stanovených na 70 zl. byli v semináři potřební studenti udržováni. Později částku navýšilo dalších 1000 zl. úročenou tentokrát z domu na Malé Straně.²⁸⁰ Zároveň na věčné časy stanovil, aby byl celý výtěžek poukázán na potřeby vždy čtyř studentů, které určí on sám nebo jeho dědicové. Takto zaopatření chlapci měli být z jeho přání řádně vycvičeni v hudbě a zpěvu, aby mohli zpívat v malostranském profesním domě o nedělích a svátcích s ostatními zpěváky a hudebníky. Pokud by on sám nikoho nejmenoval, mohli jezuité tato

²⁷³ Tamtéž.; A. KROESS, *Geschichte*, II/II, s. 406.

²⁷⁴ A. KROESS, *Geschichte* II/II, s. 406.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ F. KRÁSL, *Arnošt*, s. 354; A. KROESS, *Geschichte*, II/I, s. 262.

²⁷⁷ A. KROESS, *Geschichte* II/II, s. 406.

²⁷⁸ Tamtéž.; F. KRÁSL, *Arnošt*, s. 354-355.

²⁷⁹ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III., liber III., 355.

²⁸⁰ A. KROESS, *Geschichte*, II/II, s. 692-693.

místa obsadit podle vlastního uvážení nebo peníze použít pro potřeby celého semináře.²⁸¹ Dlužno podotknout, že Michna nebyl jediný, který takto na jezuitské alumnáty přispíval. Podobná podpora jezuitského školství se v určitých kruzích katolické šlechty pokládala za samozřejmou.²⁸² Za vzor tu sloužil samotný Ferdinand II., z jehož nadání mělo být vyživováno dvacet dva chovanců svatováclavského semináře.²⁸³ Ostatně císařův velmi kladný vztah k jezuitskému řádu je všeobecně známý.

Pavel Michna byl právem jezuitskými otci označován jako „*amicus Societatis integerrimus*“.²⁸⁴ Nelze se proto divit, že jakmile to situace umožnila, využil Michna pomoci Tovaryšstva Ježíšova a pozval jeho misionáře na svá panství šířit římskou víru.²⁸⁵ Stalo se tak roku 1624, tedy v roce, který byl pro rekatolizační proces více než klíčový. Nepříliš systematický nátlak předchozích let v otázkách víry, byl vystřídán soustředěným tlakem. Panovník tehdy nařídil obyvatelům královských měst i všem poddaným povinnou konverzi ke katolictví.²⁸⁶ Vrchnost tím dostala do rukou právní podklad pro plošnou rekatolizaci na svých panstvích. Bylo proto jen otázkou času, kdy i obyvatelé Michnových povltavských panství, Konopiště, Tloskov a Lešany budou vyzváni ke konverzi.

3. června dorazili do malého městečka Netvořic ležící na lešanském panství první misionáři z řad Tovaryšstva, P. Johannes Dakazat a scholastik Matthesius Scultetus.²⁸⁷ Jakmile je ale vesměs nekatoličtí obyvatelé Netvořic viděli přicházet, část se jich srotila do velkého houfu a rozprchla do okolních lesů, nehodlajíce se vzdát kalicha.²⁸⁸ Misionáře čekala svízelná práce. Rozhodli se zaměřit svoji pozornost nejprve na představené obce, rychtáře a konšely. Za vydatné Michnovy podpory se jim tímto způsobem podařilo přimět mnohé ke konverzi. Po konšelech se ke katolictví začali hlásit i další obyvatelé Netvořic a společně pak v chrámu přijímali od P. Dakazata pod jednou. Jak později napsal řádový historiograf: „*Úsilí zbožného díla bylo náhle přerušeno poslem ďáblovým*“.²⁸⁹ Část obyvatel se nečekaně vzbouřila a znovu i s dobyt看em utekla do lesů. Netvořický hejtman okamžitě vydal příkaz, aby všichni vzbouřenci byli pozatýkáni. Tím začalo vleklé a nepříliš úspěšné nahánění netvořických sousedů po okolních hvozdech. Vzbouřencům se podařilo semknout se do

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² A. KROESS, *Geschichte*, II/II, s. 691-694; I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo*, s. 115-116.

²⁸³ T. BÍLEK, *Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů a bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císařem Josefa II. zrušených*, Praha 1893, s. 32.

²⁸⁴ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III., liber II., 358.

²⁸⁵ Michnovým državám se podrobně věnují následující kapitoly.

²⁸⁶ J. MIKULEC, *Rekatolizace*, s. 48.

²⁸⁷ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III., liber IV., s. 576.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Tamtéž.

organizované skupiny a plánovali vyvolat povstání v širokém okolí.²⁹⁰ Chtěli snad pokusit i o noční přepad netvořické tvrze, tamního hejtmana zajmout a usmrtit.²⁹¹ Povstalci začali skutečně obcházet vesnice v okolí, bouřit jejich obyvatele a vyzvánět na poplach. Zprávy o povstání zatím stačily dorazit k Michnovým uším do Prahy. Než ale stačil shromáždit skupinu padesáti vojáků a vyrazit s nimi k jihu, aby na svých panstvích sjednal pořádek, v netvořických lesích se sešikovalo přes tři sta rozlícených venkovanů, kteří vyrazili vyřídit si účty s jezuity i místním hejtmanem. V poslední chvíli, když už vzbouřenci stáli před tvrzí, roznesla se mezi nimi poplašná zpráva, že Pavel Michna se svými vojáky je již nedaleko. Mezi sedláky a měšťany rázem vypukla panika a pokusili se spasit útekem. Menší organizovaná skupina se uchýlila zpět do lesů a vyčkávala. Michnovým vojákům se je však podařilo během několika dnů pochyťat. Jejich domy byly vyrabovány a vzpurní obyvatelé donuceni k poslušnosti.²⁹² Jezuitská misie mohla zdárně pokračovat. Než minul 17. Červenec, přivedl P. Dakazat k víře pod jednou přes tři sta šedesát pět obyvatel panství.

Vypjatým okamžikům, jež misionáři na Michnových panstvích museli okusit, nebyl však zdaleka konec. P. Dakazat i Scultetus se z Netvořic přesunuli do nedalekého Benešova, města, které stejně jako celé konopištské panství náleželo rovněž Michnovi. Hned jak oba muži dorazili na benešovskou radnici, bylo všemu obyvatelstvu přečten císařský dekret zakazující jinou víru než katolickou. Měšťané si vyžádali osm týdnů na rozmyšlenou.²⁹³ Mezitím jezuité zahájili svoji činnost. Na konopištský zámek nechali svolat všechny obecní starší, aby s nimi rozprávěli o náboženství jejich předků, svátostech a církevních úkonech. Měšťané na jezuitské snahy reagovali prohlášením, že ani v nejmenším nikdy neodporovali, a zdá se jim hříchem opustit užívání kalicha, které bylo dáno samotným Kristem pro blaho lidské. Opustí prý raději své děti, domy, manželky a všechno své jmění, než aby se vzdali kalicha Kristova, z nařízení jeho samého k užívání lidem daného.²⁹⁴ Jezuita na to opáčil, že Kristus jim nic takového nenařídil, což se ale nedá říct o jejich bývalém kazateli, který jim po třicet let podobnými nesmysly hlavy zatěžoval.²⁹⁵ Aby benešovské sousedy ještě více v pochybnost o jejich víře uvedl, dodal, že ten stejný kazatel před časem před svatou církví vyznal své viny a zřekl se všech bludů, jež hlásal. Konverze oblíbeného kazatele byla pro mnohé měšťany zlomovým momentem. Přesto stále zůstávalo dostatek obyvatel, kteří se odmítli své víry

²⁹⁰ J. TYWONIAK, Benešov, s. 34.

²⁹¹ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III, liber IV, s. 576.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Tamtéž, s. 573.

²⁹⁴ „*Numquam se his obstitisse, ajunt; unum calicis usum, ab Ipsomet Servatore Domino humanae salutis datum praeceptumque, deserere nefas videri: aedes, liberos, conjuges, omnesque possessiones se prius relicturos; quam Christi calicem, Ipsiusmet mandato omnibus imperatum.*“ Tamtéž.

vzdát. V ten okamžik Michnovi došla s jeho poddanými trpělivost. Na jeho panstvích stále pro jistotu pobývali vojáci, kteří potlačovali vzpouru v Netvořicích. Michna rozhodl vyřešit dva problémy jedním tahem. Aby nemusel zbytečně zatěžovat svoji kapsu vyživováním vojáků, nastěhoval je do příbytků nejzatvrzelejších protestantů.²⁹⁶ Bezuzdné plenění vojáků mnohé přesvědčilo. Za necelý měsíc přestoupilo ke katolické víře takřka čtyři sta obyvatel Benešova. Jezuitská misie slavila úspěch, stejně tak i Pavel Michna.

Jan Ámos Komenský v Historii těžkých protivenství církve těžké poznamenal k roku 1625 zázračnou událost, jež se měla odehrát na statcích Pavla Michny. Rybník nedaleko konopišťského zámku se na tři dny v krev obrátil.²⁹⁷ Znamení z nebes stvrzovalo události, které se minulého roku na okolních panstvích odehrály. Stará víra otců, víra v kalich, byla utopena v krvi.

XIII. Aby akademie buď pykala, nebo se očistila

Jedním z bodů, které byly na vídeňského schůzce probírány, byla i otázka pražské univerzity. Už od počátku bylo Karlovo učení považováno za jedno z hlavních „kacířských hnízd.“²⁹⁸ Bylo proto zřejmé, že univerzita musí podstoupit dalekosáhlé změny nebo zcela zaniknout.²⁹⁹ Už několik dní po šarvátce na Bílé hoře postihla univerzitu první z mnoha ran, které ji měly v nadcházejících měsících zavalit. Na univerzitních statcích se usadili Tillyho vojáci a generál Buquoy nastěhoval do kolejních budov svoji posádku.³⁰⁰ Z rozkazu Lichtensteina byl zapečetěn univerzitní archiv a pokladna, a k dovršení všeho byl bývalý rektor Jan Jesenius vsazen do žaláře. Univerzitním mistrům tak nezbylo nic jiného, než se poohlédnout po vlivném přímluvci. Jejich volba padla na Pavla Michnu, který už tou dobou, počátkem roku 1621, byl všeobecně považován za mocnou a vlivnou osobu. Prorektor Jan Kampanus se proto chopil pera a sepsal obšírnou elegii, jež byla dedikována „dvěma hvězdám České země,“ Pavlu Michnovi a spolu s ním i doktoru Danieli Kaprovi z Kaprštejna.³⁰¹ Oba muži v ní byli vyzýváni, aby svými radami naklonili vítěze k milosti nad univerzitou: „*Vos qui consiliis regitis melioribus Orbem, victorum faciles flectite ad aequa manus. Sic vos alma*

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ J. A. KOMENSKÝ, Historie o těžkých protivenstvích církve české, Praha 1952, s. 99

²⁹⁸ A. CATALANO, Svědomí, s. 99.

²⁹⁹ I. ČORNEJOVÁ, Správní a institucionální vývoj pražské univerzity. In: F. KAVKA, J. PETRÁŇ (edd.)

Dějiny Univerzity Karlovy II, s. 23-56, zde 25-28.

³⁰⁰ AUK, Rukopisy A, A14b.

³⁰¹ I. ČORNEJOVÁ, Správní, s. 24.

*beent jucundae tempora pacis! Sic vos posteritas grata sub astra vehat!*³⁰² Univerzita se především snažila zabavit vojáků, kteří bezohledně plenili její statky a koleje. Michna nakonec slíbil, že vojáci budou nastěhováni toliko do jediného z kolejních domů, ostatní měly být řádění soldatesky ušetřeny. Svůj slib však nedodržel. Ani Adam mladší z Valdštejna, na nějž se mistři po neúspěchu s Michnou obrátili, na jejich prosby o umenšení počtu vojenského lidu, jež univerzita musí ze svých prostředků vydržovat, nerefletoval.³⁰³

Když v únoru dorazil na půdu univerzity Lichtensteinův dekret, aby části Velké koleje vyčlenili jako sklad obilí, vyhledali Pavla Michnu znovu. Předložili mu zprávu o vyplundrované koleji s tím poznamenáním, že se proti Lichtensteinově rozkazu nikterak nestaví, jen prosí o umenšení břemen, jež byla na jejich bedra snesena.³⁰⁴ Michna namísto dalšího slibu doktoru Basiliovi, který mu byl pověřen supliku přednést, ironicky odpověděl: „*Ten pan proviantmistr vysoce velmi v povolání svém sobě vede. Pro obrok na 150 kop koní příslušející, tak velikého stavení potřebovati chtěje.*“³⁰⁵ Basilius odešel s nepořízenou. Nic nepomohly ani prosby kancléři Lobkowiczovi. Když se univerzitní mistři už ve velké tísní obrátili do Vídně s prosbou na samotného císaře, vysloužili si jen smršť výtek a obvinění.³⁰⁶

Jen obtížně se můžeme dopátrat, kterého z profesorů napadlo napsat list saskému kurfiřtu Janu Jiřímu a požádat jej o přímluvu. Kurfiřt na jejich dopis reagoval kladně, vyžádal si však, aby mu bylo blíže specifikováno, ve kterých konkrétních případech mělo být universitě činěno příkoří. Zároveň mu měli mistři poslat zprávu, v níž by dovedli universitní práva od chvíle, kdy se na ni prosadila víra „pod obojí.“ Dále měli podat přehled všech privilegií a doložit, že se škola zcela distancuje od povstání.³⁰⁷ Mistři ochotně vyhověli a vrhli se na sepisování druhého, rozšířeného spisu. Narazili však na problém. Privilegia, která Jan Jiří v opisech požadoval, byla uskladněna v univerzitní pokladně, ta však byla před časem na Lichtensteinův příkaz úředně zapečetěna. Sestavili tedy supliku Lichtensteinovi, v níž mu vysvětlovali celou situaci a žádali jej o odpečetění univerzitního fisku. Na Hrad byli v té věci vysláni prorektor Basilius a děkan Žabonius. Když oba muži kráčeli směrem k Pražskému hradu, snad je ani nenapadlo, jak zle tam pochodí. Karel z Lichtensteina jim vůbec neumožnil audienci, namísto toho se vyděšení univerzitní mistři setkali s Pavlem Michnou. Ten jim velmi příkře vytknul: „*Proč směli bez vůle knížecí ven ze země k kurfiřtu saskému vysílati,*

³⁰² Z. WINTER, Děje, s. 179.

³⁰³ AUK, Rukopisy A, A14b.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ Z. WINTER, Děje, s. 179.

³⁰⁶ V. TOMEK, Geschichte, s. 245.

³⁰⁷ AUK, Rukopisy A, A14b.

*Jeho Milost Císařskou s kurfiřtem strubovati a potentáty v hromadu vaditi.*³⁰⁸ Oba vyslanci tak opustili kancelář místodržícího značně zkroušeně. Ještě téhož dne se však uradili se svými kolegy, že by bylo vhodné poslat na Hrad mistra Šultyse a kněze Vrbenského, muže, kteří podnikli onu cestu do Drážďan, aby tak snadněji celou věc s rozlíceným Michnou urovnali.³⁰⁹ Michna oba vyslance sice přijal, jakmile jej ale Šultys požádal, aby jim byl laskavým patronem, znovu vybuchl. Vrbenskému vyčetl, že v Drážďanech žaloval, jak jsou luterští kněží v Praze vyháněni ze svých kostelů a nahrazováni katolíky, což je velká nepravda. Michna argumentoval, že vše přece zůstává „*in suspensio*“.³¹⁰ Jiřímu Šultysovi pak Michna vyčetl, že tehdy v květnu roku 1618 projevoval velkou radost, když byli místodržící vyhazováni z oken, a co vůbec onen den v kanceláři s ostatními stavy dělal, když měl tou dobou dávat studentům přednášky.³¹¹ Vrbenský i Šultys se pokoušeli Michnu uklidnit a přesvědčit ho, aby i přesto podržel nad akademií ochranou ruku. Nic však nepomohlo. Ve chvíli, kdy se oba muži pokořovali v místodržitelské kanceláři, bylo už s konečnou platností o osudu Karlova učení rozhodnuto.³¹² „Saské extempore“ bylo jen dobrým důvodem navíc, proč univerzitu svěřit pod správu jezuitů. 3. května byli všichni mistři obesláni Lichtensteinem, aby se dostavili na Staroměstskou radnici. Tam jim bylo přísně zapovězeno posílat další listy saskému kurfiřtovi a pořádat schůzky na půdě univerzity, protože zavánějí další rebelii.³¹³ Ostatně právě potlačené povstání začalo podobně na půdě univerzity. Tři dny na to stáli zástupci vysokého učení znovu v Michnově předpokoji. Dostalo se jim zprávy, že všechny supliky, které mezitím poslali Lichtensteinovi, aby mu v nich vysvětlili své činy, nebyly knížetem přijaty. Rovněž jim bylo Michnou poručeno, aby napsali kurfiřtovi do Drážďan svoji omluvu, že mu ony artikule, jež si před časem vyžádal, nepošlou. Koncept listu měli ještě před odesláním předložit Michnovi ke schválení. Snad aby ukázal zástupcům univerzity vlídnější tvář, slíbil, že bude vbrzku otevřena zapečetěná akademická pokladna.³¹⁴ K tomu však nedošlo, ba právě naopak, události nabraly nový, rychlý spád.

Mistři, snad aby Michnu ještě více nepopudili, obratem sestavili požadovaný koncept psaní do Drážďan a poslali jej ke schválení na Hrad. Návrh se však nelíbil. Dopis vyzníval jako Lichtensteinovo obvinění.³¹⁵ Byl proto vyhotoven návrh nový, ale ani ten se Michnovi nezamlouval. Jiří Šultys, který mu psaní přinesl k posouzení, si tak musel prožít další výbuch

³⁰⁸ Z. WINTER, Děje, s. 185.

³⁰⁹ AUK, Rukopisy A, A14b.

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² I. ČORNEJOVÁ, Správní, s. 25-26.

³¹³ AUK, Rukopisy A, A14b.

³¹⁴ Tamtéž.

Michnova vzteku. Sekretář se na Šultyse, jehož považoval za hlavního strůjce poselstva do Saska, příkře obořil, řka, že profesori: „[...] *nechtějí než přece šibalovati a přece, jakž jsou přivykli, se puntovati, ježto jim k tomu nedopustíme přijíti, a žádný není vinen, než ten červenka, který všeckny jiné spravuje, a on to musí vésti, ježto ví, v jakých jest terminích, takž že ten poctivý muž mistr Filip [Fabricius] před Jeho Milostí Císařskou i mnohými vzácnými lidmi sobě na něho stěžoval, že po vyhození tak vzácných panů směl se na něho mistra Filipa posměšně ušklíbatí a nad ním se potřásati, iste homo rufus et nequam.*“³¹⁶ Nakonec nebohému Šultysovi pohrozil: „*Bude se věděti s pány, co činiti, a mistr ať si dělají jak libo, ať se přiznají, že jsou legátům poručili stížnost vésti, neb ať koncept od Basilia sepsaný ke knížeti saskému pošlou, nebo ať od poslání jeho upustím.*“³¹⁷ Znovu se proto psaly koncepty a znovu nesly do Michnovy kanceláře. Opět ale bezvýsledně. Michna se už neobtěžoval dalšími výtkami či běsněním. Lakonicky jen konstatoval, že z mistrů: „[...] *nechce pravda jítí,*“ a že prý kníže Lichtenstein požaduje: „*Ut aut academia poenas luat, aut se purgeret.*“³¹⁸ Zlomeným mistrům nakonec nezbylo nic jiného, než v úplnosti přijmout vše, co jim Michna přikázal do dopisu kurfiřtovi napsat. Vyznali se v něm Janu Jiřímu, že ho jejich poslové obelhali, protože univerzitě se žádné křivdy nikdy neděly, Karolinum že jim nikdo vzít nechce a žádné chrámy protestantům odebírány nejsou.³¹⁹ Tehdy jim teprve Michna nastavil svou vlídnou tvář. Když mu 14. května doručili poslední koncept svého dopisu, přivítal je slovy: „*Kdybyste byli hned s počátku tak psali, byli byste svým věcem dobrou dali radu.*“³²⁰ Navrhoval jen, aby text doplnili poznámkou: „*Co kníže [Karel z Lichtensteina] dělá, vše dělá veřejně a zajisté dobře.*“³²¹ Sám si pak dopis ponechal, aby jej mohl ještě Lichtensteinovi ukázat a osobně odeslat do Drážďan. Tím ale Karlovo učení svoji černou můru o Pavlu Michnovi zdaleka nedosnilo.

Univerzita nepřestávala naléhat na vojenské velitele, aby zmírnili bezuzdné plnění univerzitních statků. Zároveň úpěnlivě prosila o navrácení alespoň některých statků, jež jí byly odňaty. Přestalo se totiž dostávat peněz na provoz a živobytí. A dluhy rostly. Vlichocení se knížeti z Lichtensteina, Adamovi z Valdštejna se však zcela míjelo účinkem. Michna se sice od posledních událostí s drážďanským dopisem projevoval vůči univerzitní obci mírně a shovívavě, přesto jim nijak nepomohl a jen ukolébával mistry planými sliby. I přes svou

³¹⁵ Z. WINTER, Děje, s. 186.

³¹⁶ Tamtéž, s. 187.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ AUK, Rukopisy A, A14b.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ Z. WINTER, Děje, s. 187.

³²¹ Tamtéž, s. 188.

chvilkovou blahovolnost si ale neodpustil rýpnutí: „*Stran fisku zapečetěného věc zůstává na resoluci císařské, a tím, jsou professori sami vinni, proč poslali toho lháře [Jiřího Šultyse] do Drážďan, který neumí se než smáti a lháti?*.“³²²

Mezitím se na Staroměstském náměstí odehrálo krvavé divadlo a univerzita musela sledovat, jak jejímu někdejšímu rektorovi Jeseniovi kat vytrhává jazyk a čtvrtí jeho zohavené tělo bez hlavy. Účty s vysokým učením však nebyly zdaleka vyrovnány. Michnovi ležel v žaludku Jiří Šultys. Aféra s dopisem kurfiřtovi byla jen „třešničkou na dortu.“ Michna hlavně nemohl Šultysovi zapomenout, jak si krátce před defenestrací tropil posměch z Filipa Fabricia. Jakmile proto kat Mydlář vykonal svoji chmurnou povinnost, přišlo na řadu vyřizování účtů i se Šultysem. Na Šultyse, tou dobou už velmi nemocného, bylo uvaleno domácí vězení. Nakonec se zřekl své profesury a opuštěn i svými bývalými univerzitními kolegy uprchl v obavě o svůj život za hranice.³²³

Nastal rok 1622 a nad Karlovým učením se stahovaly mraky zlověstnější než kdy před tím. Nadcházel poslední rok samostatné existence vysokého učení. Když karolínští mistři sepisovali ponížené supliky, nemohli tušit, že o osudu jejich školy bylo již rozhodnuto. Vídeň měla v tomto bodě jasno. V Praze mohla nadále existovat jen univerzita katolická. Zůstávala jen otázka, v jaké podobě bude rekatolizovaná škola fungovat a zda vůbec. Na počátku úvah o spojení univerzity s klementinskou akademií stál arcibiskup Lohelius. Ten už na počátku roku 1620 vyzýval k předání vysokého učení pod správu jezuitů.³²⁴ Nebudeme zde rozebírat okolnosti, za nichž se s konečnou platností prosadil plán spojení obou pražských škol. Podstatné je pro nás až únorové zasedání císařské tajné rady v Šoproni roku 1622. Na ní bylo s definitivní platností rozhodnuto o sloučení Karlovy akademie s akademií Ferdinandovou u svatého Klimenta.³²⁵ Pražští jezuité ale váhali. Představený české provincie Tovaryšstva P. Gregorius Rumerus vyhledal knížete z Lichtensteina, aby s ním probral všechny obavy klementinských otců. P. Rumerus mu vyložil, že pražští jezuité mají se svými dvěma stávajícími fakultami už tak dost práce a příliš netouží po tom, aby si převzetím Univerzity Karlovy způsobili nějaké obtíže či nesnáze.³²⁶ Nebyla to obava úplně neoprávněná. Jezuité měli četné nepříjemné zkušenosti z předešlých časů, kdy jejich příchod na vysoká učení vyvolal silný odpor druhdy i tam, kde panovalo přísné katolické pravověří.³²⁷ Lichtensteinovi se však ani po dlouhém přemlouvání nepodařilo zahnat odůvodněné chmury řádového

³²² Tamtéž.

³²³ Tamtéž, s. 191.

³²⁴ I. ČORNEJOVÁ, Správní, s. 25.

³²⁵ Tamtéž, s. 27.

³²⁶ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III., liber II., 358.

provinciála. O několik neděl později se proto o podobné pokusil i Pavel Michna. Tak dlouho s P. Rumerem jednal, vysvětloval a sliboval, až se mu nakonec povedlo představeného přesvědčit. Provinciál musel pod tíhou Michnových argumentů na celý plán kývnout. Hlavní Michnovy argumenty byly dva. Prvním bylo nebezpečí, které by vyplývalo z existence dvou katolických učení ve městě. Pokud by se univerzity neujali jezuité, ujali by se jí jiní správcové. V takovém případě by se pak nepochybně mezi oběma školami rozhořely nekonečné spory, což by žádné ze stran příliš neprospělo. Druhým argumentem, poněkud materialističtějším, byly univerzitní statky, které by jezuitům připadly.³²⁸ Osud Karlova učení byl tak zpečetěn. Jednoho březnového odpoledne, když se nic netušící profesori shromáždili v koleji, jim byla k jejich překvapení představena Lichtensteinem jmenovaná komise. Měla za úkol převzít z univerzitní pokladnice veškerá privilegia školy, panovnické konfirmace, jakož i zakládací bulu Karla IV. a odvést vše do České kanceláře.³²⁹

Nadešel svátek svatého Jiří, den, kdy se měly podle univerzitního statutu skládat akademické úřady a do funkcí volit noví hodnostáři. Nad školou se však stále vznášel zákaz shromažďování. Mistři se proto rozhodli vyžádat si k celé věci Michnovo dobrozdání. Ten jim poradil, aby se obrátili na nejvyššího hofmistra Adama z Valdštejna, celou věc mu vyložili a jako císařovu zástupci mu do rukou složili své akademické hodnosti. Když ale přišla řeč na volbu hodnostářů nových, Michna štiplavě podotkl: „*Jaká má býti to reelekcí, když byste musili cum dedecore ta officia s sebe složiti.*“³³⁰ Jinými slovy, podivil se proč by měla být konána nějaká nová volba, když budou zanedlouho sami z univerzity vypuzeni. V červenci téhož roku vyšel generální pardon, jak ještě v jiné souvislosti uslyšíme. Císař uděloval milost všem, kteří dobrovolně a veřejně před komisí vyznají všechna svá provinění. Mistři vysokého učení se odhodlali k poslednímu, zoufalému kroku. Sestavili přiznání nebo spíše omluvu všech provinění univerzity. Jak ale Michna předpovídal, namísto odpovědi jim od Lichtensteina přišel příkaz, aby se všichni mistři neprodleně vystěhovali z koleje. Univerzita vydechla naposledy. V listopadu se jejího mrtvého těla slavnostně ujalo Továřstvo Ježíšovo.³³¹

³²⁷ I. ČORNEJOVÁ, *Správní*, s. 27.

³²⁸ J. SCHMIDL, *Historiae*, pars III., liber II., 358.

³²⁹ Z. WINTER, *Děje*, s. 204.

³³⁰ *Tamtéž*, s. 208.

³³¹ I. ČORNEJOVÁ, *Správní*, s. 27.

XIV. Kteří více hřešili, arrestem se opatřují.

Od chmurných osudů Univerzity Karlovy se teď vraťme v čase k událostem ještě chmurnějším, ke staroměstským popravám léta 1621.

Lichtensteinova „politika obezřetnosti“ nemohla být protahována do nekonečna. Tlak z Vídně sílil a Ferdinand II. zejména tlačil na co nejrychlejší potrestání hlavních vůdců „ohavné rebelie.“ Je známým faktem, že rozkaz k pozatýkání „arcirebelů“ byl vydán už 6. února 1621 a následujícího dne odeslán Lichtensteinovi do Prahy.³³² Nikdy už se asi nedozvíme, proč byl Ferdinandův rozkaz se seznamem devadesáti aktivních povstalců vložen do drážďanské pošty a místo do Prahy tak zamířil k rukám saského kurfiřta. K Lichtensteinovi se rozkaz dostal až 20. února, kníže proto musel okamžitě jednat, hrozila totiž i čistě hypotetická možnost, že by saský kurfiřt mohl některého z proskribovaných mužů varovat. Mezitím se do Prahy z Brna navrátil i Pavel Michna, který poté co nejvyššímu kancléři přichystal na Moravě půdu k jeho příjezdu a odeslal mu do Vídně svá dobrozdání o dalším postupu, mohl 6. ledna nastoupit zpáteční cestu.³³³ Do Prahy přijel právě včas. Císař ve svém rozkazu dával Lichtensteinovi na jeho uvážení, zda zatkne i další osoby nad rámec oněch devadesáti.³³⁴ Zároveň bylo třeba rychle rozhodnout o způsobu provedení celé akce. K poradám u Lichtensteina byla proto povolána ona stejná čtveřice, s níž kníže koordinoval svůj postup už na podzim: Albrecht z Valdštejna, Adam mladší z Valdštejna, generál Tilly a Pavel Michna.³³⁵ V této skutečnosti můžeme vidět jen potvrzení toho, kdo v oněch měsících držel v podrobených Čechách v rukou veškerou moc. Můžeme proto předpokládat, že praktické zajištění jednotlivých aspektů chystané vlny zatýkání a následného procesu si tato čtveřice mezi sebou rozdělila. Byla to totiž právní stránka celého plánovaného procesu s rebely, která byla svěřena právě Michnovi.³³⁶

Vlna zatýkání na sebe nenechala dlouho čekat. Po projednání bezpečnostních opatření byly všechny osoby panského a rytířského stavu přítomné toho času v Praze předvolány na druhou odpolední hodinu k Lichtensteinovi pod záminkou, že jim chce oznámit nový císařský dekret. Jakmile se předvolaní dostavili, byli bez okolků zadrženi a vsazeni do Bílé věže na Pražském hradě.³³⁷ Jen v několika málo případech se mezi Lichtensteinem a jeho poradci

³³² NA, ČDKM Čechy 13/3.

³³³ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, sign. B/217, fol. 5 (Praha, 5. 1. 1621).

³³⁴ M. VOLF, *Obnovení*, s. 18.

³³⁵ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 233.

³³⁶ M. VOLF, *Obnovení*, s. 18.

³³⁷ A. GINDELY, *Geschichte*, s. 20.

objevily neshody o budoucnosti zatčených. „Odeslaný osoby poznamenaný, který měly býti do vězení neb arřestu brány, jest velmi dobře se stalo a toliko ve 4 osobách bylo jakž takž rozmyšlení. Strany Pana Humprechta Černína a Vladislava Zejdlice poručení, jsou ex primo capite captinandorum, ad secundum arřestandorum.“³³⁸ Zejména osud Kašpara ze Žerotína a míra jeho případného provinění se stala předmětem sporu, nad nímž Michna nesouhlasně krouřtil hlavou: „Pan Kašpar z Žerotína nevím proč by měl arřestován býti, quia his diebus nihil fecisse.[...] V jiných není žádného rozmyšlení.“³³⁹ Protože císařský rozkaz dával na zvážení zatčení dalších osob, vypracoval Michna s Lichtensteinovým pověřením soupis dalších jedinců, kteří si s povstáním zadali. Tentokrát měl meč odplaty dopadnout nejen na veškeré úředníky a komisaře Fridrichovy vlády, ale i na důstojníky stavovské armády: „Poněvadž Jeho Milost Císařská poroučeti ráčí, aby i jiní byli do vězení dáni, posílám Vaši Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] poznamenaní soudců komorního, purkrabského, osazení komory komorníkův, všech komisařův a officířův vojenských a nyní se z nich vybírají ti, kteří více hřešili a tolikéž nebo vězením neb arřestem se opatřují.“³⁴⁰

Tou dobou už měl Lichtenstein a Michna v rukou i císařskou instrukci, jak má být proces veden.³⁴¹ Jednotlivá provinění neměla být z Ferdinandova rozkazu dokazována, protože se k nim jednotliví obvinění sami doznali a nadto byly jejich činy všeobecně známy. Proces se měl tedy omezit na slyšení obhajob. Pro tyto potřeby bylo ovšem nutno sestavit protokol, podle kterého se povedou jednotlivé výsledky. Tím byl pověřen císařský rada ve Vídni, Otto Melander, který měl také na starosti část procesu vedenou v němčině.³⁴² Melander svůj protokol založil na 135 artikulech, které se skládaly z 236 otázek, k nimž se měli obžalovaní vyjádřit. Konkrétní obsahové znění artikul pak dostal na starost Pavel Michna.³⁴³ Ten byl jakožto zběhlý právník a sekretář České kanceláře pověřen sebrat veškerý dostupný materiál, který se v úřadě k inkriminovaným letům stavovského povstání nacházel. Michna si na práci dal záležet, a proto mohl záhy informovat kancléře Lobkowicze: „V kanceláři těžké věci se našly, co jsou s Turkem praktikovali direktori. Bude na ně brzy vejpověď koncipována a Jeho Milosti Císařské odeslána.“³⁴⁴ Kromě arestem opatřených osob, zajímal se i Michna i o leníky koruny, kteří uznali Fridricha Falckého za českého krále a hodlali mu složit lenní sliby. Jakýkoliv jejich postih ze strany Ferdinanda II. nejevil se sice

³³⁸ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRÁ, sign. B/217, fol.27 (Praha 23.2. 1621).

³³⁹ Tamtéž.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ NA, ČDKM IV. M 3.

³⁴² A. GINDELY, Geschichte, s. 19.

³⁴³ M. VOLF, Obnovení, s. 18.

³⁴⁴ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRÁ, sign. B/217, fol. 41 (Praha, 27. 4. 1621).

příliš reálným, jednalo se však o politickou kartu, na níž císaři eminentně záleželo a která mohla vídeňské diplomacii přijít vhod. Michna proto nelenil, a spolu s nasbíranými podklady pro Melandera, zaslal císaři i jmenný seznam „zpronevřilých leníků.“³⁴⁵

Většina proskribovaných na císařově seznamu ze začátku února byla do konce měsíce pozatýkána, ale celý proces přesto začal nabírat zpoždění.³⁴⁶ V Praze byl netrpělivě očekáván příjezd některých soudců. Také Otto Melander si s vypracování artikul dával načas. Michna se proto obrátil na Lobkowicze, který však tou dobou dlel na Moravě, s prosbou, aby celá záležitost byla ku prospěchu věci uspíšena: „*Očekává se na resoluci Jeho Milosti Císařské a bylo by velmi dobře, aby páni soudcové tím dříveji přijeli a již k místu a konci ty věci vedli. Neb prodlívání velmi jest pro Jeho Milost Císařskou škodné.*“³⁴⁷ Tím ovšem Michnův podíl na celém exekučním řízení neskončil. Když se na jaře konečně sešla v plném složení exekuční komise, mohlo se započít s výslechy vězňů. Zápisy z jednotlivých výslechů pak byly předkládány Lichtensteinovi, jakožto předsedovi celé komise. Ten, po poradě s ostatními členy tribunálu nechával na základě shromážděných podkladů vyhotovovat návrhy na potrestání, jež byly obratem zasílány císaři do Vídně. Císařem a Českou kanceláří potvrzené rozsudky pak putovaly zpátky tentokrát do rukou Pavla Michny, který Lichtensteinovi s organizací celého procesu usilovně vypomáhal a připravoval náležitosti k samotné exekuci.³⁴⁸

XV. Musí se vyčkat, až ty osoby budou odsouzeny

Bylo již řečeno, že s prvním zabíráním majetků povstalců a kompromitovaných osob se začalo už v průběhu tažení, jež vyvrcholilo bělohorskou bitvou. Od osudné porážky bylo čím dál více zřejmé, že další zábory majetku budou v krátkém časovém horizontu následovat. Už v prosinci 1620 musel Lichtenstein důrazně odmítat veškeré spekulace o možných konfiskátech na statcích rebelů s odůvodněním, že ještě ani nebyly vyneseny rozsudky, které by konfiskaci jmění obsahovaly. Svůj eminentní zájem na celém konfiskačním procesu však měl i samotný Ferdinand II. a císařovu tlaku, který očekával z rozprodeje zabavených majetků výraznou finanční injekci do válečné pokladny, však nebylo možno dlouho vzdorovat.

³⁴⁵ Byli to braniborský kurfiřt, markrabí braniborskokolumbašský, vévoda würtemburský, hrabě Schwarzenburg, a hrabě Löwenstein. M. VOLF, *Obnovení*, s. 19.

³⁴⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 21 (Praha, 6. 3. 1621).

³⁴⁷ Tamtéž, fol. 19 (Praha, 12. 3. 1621).

³⁴⁸ Tamtéž, fol. 35 (Praha, 1. 6. 1621).

Počátkem ledna byl proto vydán patent, na jehož základě bylo možné poskytovat půjčku v hotových penězích pojištěnou na majetcích, jež v budoucnu propadnou konfiskaci. Půjčka tak de facto měla být pro věřitele zálohou na statek, o nějž se po jeho faktickém propadnutí koruně může ucházet.³⁴⁹ Tím se také otevřela cesta případným zájemcům, kteří si tak mohli začít vytipovávat statky, o něž by měli v budoucnu zájem. To bylo ovšem v přímém rozporu s nařízením, které zakazovalo na majetku obviněných uvazovat jakákoliv břemena a kníže Lichtenstein na to také císaře upozornil.³⁵⁰ Ferdinand ovšem zoufale potřeboval co nejdřív peníze na zaplacení dlužného žoldu. Pavlu Michnovi, který měl v Čechách otázku kontribucí stále na starosti, se sice stále ještě dařilo získávat na venkově a ve městech požadované částky, ovšem zdroje zdály se být pomalu vyčerpané. Císař proto pozornost obrátil ke svým komorním statkům. Navrhl knížeti možnost, aby taxa některého komorního statku byla anticipována, a stala se tak cenným papírem. Statkům měla být taxa vrácena ve chvíli, kdy bude možnost začít volně nakládat s konfiskáty. „Nuceným správcům“ dosazeným na panství obviněných nebo zběhlých rebelů tak bylo nařízeno, aby neprodleně zahájili taxaci svěřeného zboží. Mělo se tak dít v přítomnosti krajského komisaře nebo úředníka České komory.³⁵¹ Komisaři se neprodleně rozjeli do krajů, obhlédnout stav věcí a své závěry pak měli odevzdávat do rukou Pavla Michny, jenž ve spolupráci s prozatímně fungující Českou komorou a rentmistrovským úřadem celou akci koordinoval.³⁵²

Zároveň Lichtenstein vydal v únoru příkaz, aby pražské majetky všech těch, kteří mezitím ze země utekli, byly postaveny pod rychtářskou správu, tedy de facto konfiskovány. To bylo spojeno s neprodleným pořízením soupisu veškerého příslušenství, které se v těchto domech nacházelo, aby se mohlo přistoupit k taxaci a následnému úvěrování.³⁵³ Přestože rozsudek oznamující ztrátu hrdla a majetku všech těch, kteří ze země ušli, byl oznámen až 5. dubna, již od února, kdy císař rozhodl o taxaci komorních statků, jakož i těch, které brzy na komoru měly spadnout, začali se zcela v duchu lednové instrukce hlásit první zájemci.³⁵⁴ Můžeme předpokládat, že mezi těmito prvními zájemci o majetek uprchlíků byli převážně představitelé politických špiček království, ačkoliv ve většině případů konkrétní aktéry takového úvěrování neznáme.³⁵⁵ Ovšem až na jeden případ, který by byl vcelku banálním, kdyby ovšem dobře neodrážel situaci, která se kolem očekávaných konfiskátů vytvořila už na

³⁴⁹ M. VOLF, *Obnovení*, s. 21.

³⁵⁰ Tamtéž.

³⁵¹ Tamtéž.

³⁵² A. GINDELY, *Geschichte*, s. 17-18.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ T. BÍLEK, *Dějiny*, I, s. XXXIX.

³⁵⁵ M. VOLF, *Obnovení*, s. 25.

konci zimy, tedy ještě relativně dlouho před tím, než se oficiálně započalo operovat se zabavenými majetky, jež propadly při jarním exekučním řízení.

Hlavou celé operace byl opět kníže z Lichtensteina, který si od ní sliboval výtěžek 200.000 zlatých, které požadoval císař.³⁵⁶ Už na přelomu února a března se rozběhla jednání mezi Zdeňkem z Lobkowicz a Adamem mladším z Valdštejna o zahradu patřící kdysi malostranskému měšťanovi Isákovi Flamingovi, která sousedila s domy obou mužů.³⁵⁷ Celá záležitost byla do Vídně zprostředkována Pavlem Michnou, který byl v oněch transakcích prostředníkem na Lichtensteina, jenž jako jediný mohl celou věc ratifikovat. Úhelným kamenem byl opět Michna, jenž měl vzhledem ke své předcházející činnosti dobré povědomí o tom, co je a není v danou chvíli v Praze k mání. Michna tehdy v celé věci informoval Lobkowicze do Vídně: „*Pan hofmistr [Adam mladší z Valdštejna] nejvyšší vždy toho vyhledávání při Jeho Milostí Knížete [Karla z Lichtensteina], aby ta zahrada flaminovská na ratifikaci Jeho Milostí Knížete puštěna byla. S tím ohlášením, že ji chce zatím, aby dokonce k spuštění nepřišla, opatrovati a s Vaší Milostí [Zdeňkem z Lobkowicz] o to se umluvit. Jeho Milost Knížecí [Karel z Lichtensteina] pustil mu tu zahradu na ten způsob, jestli Vaše Milost [Zdeňk z Lobkowicz] potom ji ráčíte chtít ujít, abyste v tom před Jeho Milostí Nejvyšším hofmistrem [Adamem mladším z Valdštejna] ráčili předek míti a to dání, aby Vaší Milostí [Zdeňkovi z Lobkowicz] nic na ublížení nebylo.*“³⁵⁸ Podobně však nezůstal stranou ani Pavel Michna, který si takto nechal Lichtensteinem pojistit po uprchlém Smilu Hodějovském z Hodějova statek Tloskov, jenž se měl později stát základem jeho pozemkové domény ve vltavském kraji. „*Kníže zavřel se mnou té strany Tloskova za padesáte tisíc. Byl předešle čistý statek, ale mnoho od něho k druhým dílům přidáno, neb smyl u hotových penězích tím víceji vzal.*“³⁵⁹ Zarážející je i zmiňovaná výše finanční sumy, kterou byl Michna v tu chvíli na Tloskově schopen pojistit.

Nebyly to však jen majetky uprchlíků, které vyvolávaly zájem už před vynesením prvních rozsudků. Podobně mělo být naloženo i s veškerými statky rebelů, kteří zemřeli dříve, než na ně mohla být uplatněna císařova spravedlnost. V polovině března a znovu pak za necelý měsíc, 15. dubna, byli Lichtensteinem obesláni všichni dědicové zesnulých účastníků povstání před císařskou komisí, aby si vyslechli žalobu na své příbuzné.³⁶⁰ Královský prokurátor Příbík Jeníšek z Újezda pak ke všem shromážděným pronesl plamennou řeč: „[...]

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ NA, ČDKM IV. Čechy 14/1.

³⁵⁸ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 22 (Praha, 6. 3. 1621).

³⁵⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 16 (Praha, 24. 4. 1621).

³⁶⁰ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel Skála, díl V., s. 67-68.

*kerak proti rebellum zemřelým process práva zachován památka jejich zmařena, statky pak jejich komoře královské přisouzeny budou.*³⁶¹ Přestože celý proces započal už v dubnu, vynesení rozsudků císařskou komisí začalo nabírat zpoždění. Problémem bylo opět příliš pozvolné shromažďování důkazního materiálu, který bylo třeba nejprve vybrat z archivu někdejšího direktoria. Zároveň se čekalo, až budou dokončeny výsledky jednotlivých stavovských předáků, kteří tou dobu trávili trudné chvíle v Bílé věži Pražského hradu a jejichž výpovědi měly posloužit v procesu proti zemřelým povstalcům. Podle stále ještě platného zemského práva mohli být zesnulí odsouzeni ke ztrátě majetku a zmaření památky pouze za „*crimen laesae Majestatis*“, tedy za urážku panovnického majestátu, to ovšem bylo nutno konkrétně dokázat. Protože veškerá jiná provinění zemřelých stávala se jejich smrtí promlčená, nebylo možné tento dílčí proces uspišit tak, jako tomu bylo v případě žijících stavovských předáků, u nichž byl prostor pro možná obvinění daleko širší.³⁶² Jejich osud se proto mohl velmi záhy naplnit na Staroměstském náměstí. Všechny jmenované důvody pak vedly k tomu, že se pozůstalí a dědicové dočkali definitivního odsouzení svých příbuzných až takřka za rok, v dubnu roku 1622. Protahující se proces ovšem nijak nebránil tomu, aby se o majetky, které buď jak buď měly spadnout na komoru, nezačali ucházet první zájemci.

Tu se opět vynořuje Pavel Michna, který sice nebyl členem žádné z exekučních ani konfiskačních komisí, ale jeho hlavní podíl, jak již bylo řečeno, spočíval právě ve shromažďování důkazního materiálu. Zároveň, vzhledem ke své přítomnosti při Lichtensteinově místodržitelenském úřadě, stal se nedocenitelným zdrojem informací o tom, které statky by případně byly, či nebyly k mání, za jakou cenu a jakým způsobem by toho bylo možné docílit. Zejména nejvyšší kancléř a jeho paní Polyxena se rozhodli Michnových služeb bezezbytku využít. Nutno ovšem podotknout, že se nepochybně nejednalo o jednostranné Michново rozhodnutí lobkowiczkému páru pomoci a zároveň si je tím i zavázat. V pozadí celé transakce můžeme více než zřetelně vidět rýsující se postavu Karla z Lichtensteina. Ten ještě v roce 1621 Lobkowiczovu pomoc nutně potřeboval, protože celá konfiskační akce byla až do léta následujícího roku řízena z Vídně a Lichtenstein v ní vystupoval pouze jako jeden z hlavních expertů a zajišťoval uvádění vídeňských nařízení v život. Jeho služby Zdeňkovi a Polyxeně mu tak měly dopomoci k získání větších pravomocí, k čemuž nakonec i došlo.³⁶³ Zároveň Lichtenstein Lobkowiczovým prostřednictvím usiloval o potvrzení a upevnění svého postavení na Opavsku. Ve hře byla

³⁶¹ T. BÍLEK, Dějiny, I, s. XL.

³⁶² T. BÍLEK, Dějiny, I, s. XLII.

³⁶³ P. MAREK (ed.), Svědectví, s. 76.

panství na území opavského knížectví, jichž se Lichtenstein zmocnil z titulu tamního lenního pána.³⁶⁴ Ne nadarmo vstřícný tón opavského knížete Lichtensteina začíná zaznívat od momentu porážky jednoho z posledních významných slezských povstalců Jana Jiřího Krnovského a následné pacifikaci Slezska.³⁶⁵ Brzy poté, co Lichtenstein dosáhl u císaře svého a byla mu císařem ve správě království dána do značné míry volná ruka, jeho vztah k Lobkowiczovi značně ochladl.³⁶⁶ Můžeme sice jen spekulovat, do jaké míry se Michna na Lichtensteinově hře s nejvyšším kancléřem vědomě podílel, ale devótnost, s jakou Lichtenstein nabízel Michnovými ústy kancléři své služby, mluví za mnohé: „*Jeho Milost knížecí [Karel z Lichtensteina] Vaší Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] v svých věcech poručení se činí a zakazuje se vším, co v možnosti jeho jest a obzvláště, jestli ráčíte peněz potřebovati, že by rád pomýšlení Vaší Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] činil a tomu nejmenšímu Vaší Milosti sloužil.*“³⁶⁷

Kancléř a jeho žena se však nabízených služeb rozhodli využít.³⁶⁸ Jejich zájem se od počátku orientoval na panství Pětipeských, Nostitzců a Gryspeků. Bylo to zejména nelahozeveské panství posledně jmenovaného rodu, za nějž Zdeněk a Polyxena do velké míry vděčili Michnovi. Nešlo však jen o Nelahozeves. Michna Polyxenu vydatně podpořil i v jejím úsilí o získání Kosti, Nedrahovic, Obříství, Bosyně, Byšic a Odolené Vody a celé řady dalších panství.³⁶⁹

Věnujme proto těmto konkrétním případům více pozornosti. Právě na Nelahozevsi, je více než kde jinde patrné, jakým způsobem byl Michna schopen ovlivňovat konfiskační proces už od samotného jeho počátku.

Krátce po vynesení žaloby na zemřelé účastníky povstání, tedy ve chvíli, kdy ještě ze striktně právního hlediska nebylo možné na případné konfiskáty pomýšlet, jevil Lobkowicz eminentní zájem o několik panství, u kterých se očekávalo, že brzy „osiří.“ Obrátil se proto na Michnu s důvěrným dotazem, co by bylo možno v celé věci podniknout. Bylo však ještě příliš brzy, a pokud vídeňské kruhy i sám císař Ferdinand projevovaly jistou velkorysost v uplatňování zemského práva, byla to právě pražská skupina „politiků,“ která se naopak snažila dbát, aby se vše dělo, alespoň formálně, *de iure*. Michna proto kancléři jeho dotaz ochotně zodpověděl, ovšem zároveň jej musel vyzvat k trpělivosti: „*Ty statky, o které psáti ráčíte nejsou žádnému zastaveny ani prodány nebudou. Musí se vyčkati, až ty osoby budou*

³⁶⁴ T. KNOZ, Pobeňohorské, 429.

³⁶⁵ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 19-23.

³⁶⁶ P. MAREK (ed.), Svědectví, s. 76.

³⁶⁷ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 16 (Praha, 24. 4. 1621).

³⁶⁸ P. MAREK (ed.), Svědectví, s. 193.

*odsouzeny. Pošlu Vaší Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] taxu jich, bud' že je ráčíte chtíti dokonce koupiti nebo summu Jeho Milosti Císařské půjčenou na nich sobě ujistiti dáti.*³⁷⁰

Michnova pomoc a Lichtensteinova protekce se neminula účinkem. Tři dny před odesláním citovaného dopisu, bylo Polyxeně zvláštním Lichtensteinovým dekretem umožněno přednostní právo na koupi, či pojištění si císařské půjčky na statcích Gryspeků a Pětipeských.³⁷¹ Kauza s gryspeckým panstvím Nelahozeves se však začala komplikovat a nakonec se jednání o jeho koupi protáhla až hluboko do roku 1622.

Případ Nelahozevsi byl navíc specifický četnými majetkoprávními komplikacemi. Přestože majitel panství Blažej Gryspek z Gryspachu zemřel ještě v průběhu povstání a jeho jmění tedy mělo propadnout koruně, byl statek natolik přetížen dluhy, že byl zvláštní císařskou milostí ponechán Gryspekově vdově Žofii. Polyxena si však mezitím na Nelahozevsi pojistila svoji půjčku císaři. Michna byl proto Lobkowiczem vyzván, aby vstoupil do jednání s Žofíí Gryspekovou o majetkovém narovnání: „*Včera jsem Vaší Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] psal strany Nelahozevsi poněvadž jest již vše na místě postaveno a Paní vdova ráda na jiném statku přestati chce. Nepozůstává, než abyste ráčil bud' ouředníku svému roudnickému nebo někomu jinému, aby se toho statku ujal na místě Vaší Milosti [Zdeňka z Lobkowicz] a jej řídil a spravoval.*“³⁷² Michnovi se podařilo vše s vdovou zdárně vyjednat a Polyxena se tak mohla panství ujmout, ovšem zatím ještě ne jako právoplatný vlastník.

Obchodní transakce se totiž neodvíjela tak rychle, jak by si Lobkowicz a jeho žena představovali. Výrazná zdržení mělo na svědomí vyrovnávání dluhů, které na majetcích vážly. Přestože se Michna v Praze snažil celý proces ze své pozice urychlit, znovu musel kancléře vyzývat k trpělivosti: „*Trh se nemůže dobře zavřítí až všichni věřitelové dluhy své likvidovati budou, aby se vědělo, co Jeho Milosti Císařské a co věřitelům na témž statku náleží.*“³⁷³ Michna dobře věděl, o čem mluví. Byl to právě on, v jehož rukách se scházela dobrozdání komisařů, kteří vyšetřovali dluhy uvázané na konfiskátech. Na místě knížete z Lichtensteina proto až do konce srpna 1622 potvrzoval veškeré recesy na dluhy osob, které byly odsouzeny při exekuční komisi.³⁷⁴ Jednalo se sice o agendu, která spadala do kompetence České komory, ta však až do léta 1622 nefungovala tak, jak by měla. Místa jednotlivých komorních radů, kteří by její chod řídili, nebyla plně obsazena a její řádný

³⁶⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, P. MAREK. Svědectví, s.76-78.

³⁷⁰ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 16 (Praha, 24. 4. 1621)

³⁷¹ M. VOLF, Obnovení, s. 25.

³⁷² SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 31 (Praha, 16. 5. 1621).

³⁷³ Tamtéž, fol. 36 (Praha, 16. 9. 1621).

president Vilém Slavata pobýval stále ještě v Pasově, odkud neměl valné chuti k návratu do Prahy.³⁷⁵ Lichtenstein proto jmenoval zvláštní komisi, která měla provizorně komorní záležitosti spravovat. Jedním z jejích radů pak byl ustanoven i Michna, který knížete v mnoha záležitostech zastupoval.³⁷⁶ Lobkowicz proto mohl ve věci nákupu konfiskátů komunikovat přímo s Michnou, který jako komorní rada mohl kancléřovi záležitosti obratem vyřizovat.³⁷⁷

Mezitím konečně začalo oceňování celého panství, aby mohly být popláceny dluhy, které na něm věřitelé pojistili ještě před povstáním. Michna, který jednotlivé „šacovní“ komisaře organizoval, mohl záhy do Vídně odeslat povzbudivou zprávu: „*Komisaři k šacování Nelahozevse nařízení již se vrátili a jak toho zprávu mám dosti mírný šacuňk učinili.*“³⁷⁸ Můžeme pouze spekulovat, do jaké míry se Michna mohl snažit ovlivnit výši oceňovaných statků, ať už ve prospěch svůj nebo svých patronů. Je však všeobecně přijímanou skutečností, že nezanedbatelné množství konfiskátů bylo komorními komisaři notně podceněno, samozřejmě ke škodě královského fisku.³⁷⁹

Přes veškerou Michnovu snahu se koupě Nelahozevsi protáhla až do června roku 1622, kdy umírá Žofie Gryspeková, a její dcera Veronika, aby umožila veškeré dluhy a pohledávky, konečně celé panství po náležitém vyrovnání Polyxeně přenechala.³⁸⁰

Také koupě panství Nedrahovice a Kost spěla na podzim roku 1621 pozvolna ke svému konci.³⁸¹ Obě panství nebyly konfiskátem, a proto se muselo jednat s jejich právoplatnými majitelkami, Annou Černínovou z Chudenic a Marií Magdalenou Trčkovou z Lípy. Podobně jako v případě Nelahozevsi, spočívala celá transakce na Michnových bedrech. Uvolil se proto vstoupit v jednání s oběma ženami a slíbil, že udělá, co bude moci. V případě Anny Černínové prý navíc zná způsob, jak s ní celou záležitost vyřídit.³⁸² Podobně se Lobkowiczovi zaručil i za hladký průběh jednání s Marií Magdalenou Trčkovou: „*Co se Kosti dotejče, toliko jak pan Kořenskej [hejtman na Litomyšli] do Prahy přijede a vstatek peněz, o kteréž se dosti pilně staráme, před rukami bude, tehdy i v tom se pan Michna zavázal, že se k tomu přičiniti chce, aby takové panství co nejdříve k ruce Vaší Milosti postoupeno bejtí*

³⁷⁴ T. BÍLEK, Dějiny, I., s. LXXXVIII.

³⁷⁵ A. GINDELY, Geschichte, s. 14.

³⁷⁶ M. VOLF, Dvorská, s. 62-91, zde s. 66, A. GINDELY, Geschichte, s. 37.

³⁷⁷ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 36 (Praha, 16. 9. 1621).

³⁷⁸ Tamtéž, fol. 49 (Praha, 16. 3. 1622).

³⁷⁹ T. KNOZ, Pobělohorské, s. 603-611.

³⁸⁰ T. Bílek prodej datuje až k 23. červnu 1623, což se ovšem rozchází s Michnovou zprávou z 29. června 1622, kterou kancléři oznamuje koupi Nelahozevse. T. BÍLEK, Dějiny, I, s. 124-125, SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 54 (Praha, 29. 6. 1622).

³⁸¹ P. KOPIČKA, Deník roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 s 1625, Praha 2003, s. LXI-LXII.

³⁸² Tamtéž, s. LXI.

*mohlo*³⁸³ I v těchto případech se před novými vlastníky otvírala urgentní potřeba složit české komoře za nabyté majetky požadované částky. Také Michna opakovaně urgoval nejvyššího kancléře, aby co nejdříve složil dlužné částky za panství Kost a Nedrahovice, protože smlouva mezi jeho ženou a Marií Magdalenou Trčkovou už byla podepsána: „*Pavel Chlumecký [hejtman na Vysokém Chlumci] zde byl, tři tisíce složil na Nedrahovice, díl na obilí, díl na penězích. [...] ostatek ráčíte doplatiti nebo dílem dluhu, který za Jeho Milost Císařskou míti ráčíte.*“³⁸⁴

XVI. Račte mi zde něco poručiti

Dalším konglomerátem aktivit, v nichž Michna Lobkowiczovi prokázal v prvních polovině 20. let četné služby, byl dozor nad správou jeho panství ve chvílích, kdy Lobkowicz a zejména jeho žena pobývali ve Vídni. Neocenitelné služby jim Michna prokázal především období krátce po Bílé hoře, kdy byl prakticky jediný, který dlel v Praze a mohl se tedy o kancléřovy statky postarat a zároveň měl kancléřovu dostatečnou důvěru. Předně bylo nutné převzít Vysoký Chlumeč, Roudnici a Litomyšl z rukou Marie Trčkové z Lípy, které Polyxena v předtuše hrozících konfiskací v počátku stavovského povstání, na oko své statky postoupila. To je však před zabavením nakonec stejně neuchránilo.³⁸⁵ Ačkoliv se Michna při svém návratu do Čech při Buquoyově armádě pokusil chlumeckého panství ujmout, Vltavský kraj, kde se panství rozkládalo, však bylo tou dobou stále pod kontrolou nepřítele, a tak Michna skončil s nepořízenou.³⁸⁶ Situace se ale nezlepšovala ani po bělohorské bitvě. Polyxenino panství Roudnice nad Labem se sice pomalu zbavovalo tíživého jha pobytu vojenských jednotek, ne tak ovšem lobkowiczské rodové sídlo Vysoký Chlumeč. Stavovské oddíly pod vedením generála Mansfelda operovaly na Táborsku a v oblastech kolem Vltavy i nadále, což značně znepríjemňovalo správu panství. Přestože Michna hned zpočátku navázal kontakt s chlumeckým hejtmanem, nejevil příliš nadšení, aby se sám do nebezpečných končin vydal a osobně se ujal zařizování všeho potřebného: „*V Roudnici pomalu zase v řadu se šikují zhošlý lid, který tam ležel, dnes má odtáhnouti. Okolo Chlumce ještě jest nebezpečno, pro lid v Táboře zůstávající a Pavel [hejtman na Vysokém Chlumci] na větším díle zde pozůstávati musí.*“³⁸⁷ Přes původní optimistické předpoklady o brzkém ukončení české války se stále

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 36 (Praha, 16. 9. 1621).

³⁸⁵ P. MAREK, Svědectví, 66-67.

³⁸⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 12 (České Budějovice, 30. 9. 1620).

³⁸⁷ Tamtéž, fol. 21 (Praha, 6. 3. 1621)

nedářilo zbavit Čechy Mansfeldových vojáků. Situace na Chlumci nakonec nabrala takovou podobu, že jej musel dočasně opustit i jeho hejtman: „*Pavel [hejtman na Vysokém Chlumci] netoliko nemůže ještě dobytku na Chlumeck dáti, ale ani tam sám bezpečně zůstávati pro lid nepřátelský v Táboře zůstávající, který všecko bere.*“³⁸⁸ S nadšením však nebyli vítáni ani vojáci císařské strany, kteří si v místech svého pobytu v ničem nezadali s vojsky nepřátelskými. Michna se proto snažil, aby Lobkoviczova panství nemusela být zbytečně zatěžována vojenskými kontribucemi. Lobkovicz nepochybně choval jistou naději, že Michna jako proviant a kvartýr-mistr může v těchto věcech ledacos ovlivnit. Tentokrát však kancléři ani Michnovi jejich předpoklad nevyšel a vojenští velitelé si prosadili svou. Kancléřova panství tak na místo stavovských vojsk musela nabídnout svoji pohostinnost vojskům císařským.³⁸⁹ Oproti tomu na Roudnici panoval relativní klid. Michna se tak mohl chopit správy panství a podniknout první kroky k napravení všech válečných škod, začít s opravou pobořených hospodářských budov a vrátit tak život panství do starých kolejí.³⁹⁰ Jeho funkce se však neomezovala na záležitosti čistě hospodářské. Michna se musel začít angažovat i v disciplinaci lobkowiczských poddaných: „*Blažejovi [hejtman v Roudnici nad Labem] jest poručeno, aby Kochovce dal do želez. [...] Ten který jest tak ničemně a posměšně o Vaší Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] mluvil jest soused ze Slaného a z Litoměřic. Byl ve vězení, jest na dostatečných rukojmích až do Vaší Milosti příjezdu neb dalšího nařízení.*“³⁹¹

Po návratu Polyxeny z Vídně, kdy se manželka nejvyššího kancléře plně oddala obchodům se zabavenými majetky, vyvstala potřeba, aby někdo organizoval převzetí zakoupených statků. Volba tak padla opět na Michnu. Ten nelenil a jakmile mohl Lobkovicze informovat o úspěšné realizaci prvních nákupů, obratem jej také vyzýval: „*Nepozůstává než, než abyste ráčil buď ouředníku svému roudnickému nebo někomu jinému, aby se statku ujal na místě Vaší Milosti [Zdeňka z Lobkowicz] a jej řídil a spravoval. [...] Bude potřeby někoho k tomu na místě Vaší Milosti zmocniti.*“³⁹² Příliš nepřekvapí, že kancléř o několik dnů později apeluje do Prahy na svoji paní: „*[...] Napište Michnovi a dejte mu plnou moc. Stejně i hraběti z Vrtby a vůbec všem, o kom se domníváte, že to učiní a dosáhnou svého.*“³⁹³

Jak ubíhal jeden měsíc za druhým, začala se Pavlu Michnovi hromadit agenda věcí, jež si žádaly neodkladné vyřízení. Michna byl plně zaměstnán prací při zemských úřadech a správu kancléřových dominií už nemohl vykonávat s takovým osobním nasazením jako

³⁸⁸ Tamtéž, fol 19, (Praha, 15. 6. 1621)

³⁸⁹ Tamtéž, fol. 40 (Praha, 16. 5. 1621).

³⁹⁰ Tamtéž, fol 19. (Praha 15. 6. 1621)

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Tamtéž, fol. 31 (Praha 16. 5. 1621)

doposud. S postupným nárůstem počtu lobkowiczských panství vzrůstalo i pracovní zatížení kancléřových správců a úředníků. Situaci se dařilo zvládat jen s obtížemi. Nejen na venkovských sídlech, ale i v Praze se kupily věci, které bylo potřeba pro Lobkowicze zařídit. Navíc převážně písemný kontakt, který spolu Michna s kancléřem udržovali, přestával narůstající agendě vyhovovat. Byla potřeba řešit věci rychle a přímo na místě. Michna se tak opět musel chopit brku a apelovat do Vídně: „Zde míti neráčíte [Zdeněk z Lobkowicz] žádných, kteří by věci Vaší Milosti řídili, ježto toho větší potřeba jest než na panstvích. Mé zdání vždycky bylo a jest, abyste zde někoho správného ustavičně jmíti ráčil, který by sem i tam co potřeba solícíroval a řídil. Bude míti dost, co činiti a já mu rád ve všem nápomocen budu. Mnoho věcí nedají se ve psaní vyříditi.“³⁹⁴

Michna ovšem nebyl jediným, který hájil a zajišťoval lobkowiczské zájmy v Čechách. Praktickou stránku nákupů, zejména shánění peněz na jejich zaplacení koordinoval s hejtmany hlavních lobkowiczských panství Roudnice a Vysoký Chlumeč, na jejichž bedrech spočívala hlavní tíha shromáždit ze svěřených domén potřebné finanční obnosy.³⁹⁵ Byl to však Michna, který spolu s hrabětem Sezimou z Vrtby vykonával už od roku 1620 nad lobkowiczkými rodinnými statky hlavní dozor.³⁹⁶ Hejtmané nejvyššího kancléře se tak na jednu stranu sice zodpovídali přímo Lobkowiczovi, na stranu druhou však podléhali Michnovi a hraběti z Vrtby, kteří kancléři navrhovali konkrétní kroky ve správě jeho panství, jež pak hejtmani uváděli v život. Součinnost všech čtyř mužů se projevila právě při finálním aktu koupě Nelahozevsi, při které všichni figurovali a jednali jako plnomocníci kancléře a jeho ženy Polyxeny.³⁹⁷

XVII. Co se tý mince dotejče

Vzrůstající potřeba přítomnosti stálého kancléřova „residenta,“ po kterém tolik volal Pavel Michna, stoupala i v souvislosti se zmiňovanou měnovou katastrofou, která se na monarchii od roku 1622 začala nezadržitelně řídit v podobě znehodnocené mince.

Už v prvních měsících po porážce povstání, začínalo být čím dál tím více zřejmé, že původní optimistické předpovědi, které očekávaly rychlé ukončení válečného konfliktu, se jen

³⁹³ P. Marek, Svědectví 205.

³⁹⁴ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 45 (Praha, 13. 4. 1622).

³⁹⁵ Tamtéž, fol. 54 (Praha, 29. 6. 1622).

³⁹⁶ P. MAREK (ed.), Svědectví, s. 75.

³⁹⁷ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 54 (Praha, 29. 6. 1622), P. MAREK (ed.), Svědectví, s. 205.

tak nenaplní. Protahující se válka tak měla i nadále neúměrně zatěžovat panovnickou pokladnu, jejíž chronická prázdnota byla pověstná. Neustálý nedostatek peněz, zejména na výplaty dlužných žoldů, tak měl být z rozhodnutí císaře vyřešen zásahem do mincovní politiky. Celý proces, který nakonec vyústil až ve státní bankrot, dodnes nedává mnohým historikům spát. Snad ani ne pro svůj tragický rozměr, jako spíše pro těžko překonatelný háv nejasností, kterými je dosud obestřen.³⁹⁸ Naším cílem však nebude snaha celý proces finančního zhroucení ve střední Evropě popsat, či zhodnocovat. Zaměříme se na tématické okruhy, které se úzce dotýkají našeho Pavla Michny a pokusíme načrtnout (nebo spíše navrhnout) roli, kterou Michna v celé věci mohl sehrát.

První soubor problémů se bezprostředně odvíjí od fenoménu takzvané dlouhé mince, kterou razilo mezi léty 1622 a 1623 mincovní konsorcium. Právě v souvislosti s působením mincovního konsorcia vyvstává nezanedbatelné množství jen obtížně zodpověditelných otázek. Činnost konsorcia je podchycena v celé řadě studií, a mohlo by se proto zdát, že na tomto poli již není co nového dodat. Problémem však je, zda naše zažitá interpretace neulpívají v zajetí zjednodušujících soudů, které a priori předpokládají skutečnosti, jež nemáme pramenně doloženy.³⁹⁹ Konkrétně řečeno, bude nás zajímat role, kterou Pavel Michna v celém tomto mincovním podnikání sehrál. Zde právě tkví jistý kámen úrazu. Všeobecně se předpokládá, že Michna byl jedním z hlavních podílníků konsorcia. Takovéto tvrzení je však pouhým předpokladem, jak ještě bude rozvedeno. Michnův podíl na celém inflačním procesu se totiž jeví daleko komplikovanější, než jak bylo, zejména ve starší literatuře, podáváno.⁴⁰⁰ Dříve však než se pokusíme interpretaci Michnovy role v mincovním konsorciu problematizovat, musíme ve stručnosti a s notným zjednodušením shrnout základní fakta, která předcházela událostem, jež nás zajímají.

Jistým nedostatkem staršího bádání bylo chápání inflačního trendu 17. století jen v omezeném kontextu českých reálií.⁴⁰¹ To bylo ovšem zjevnou chybou. Kořeny celého procesu sahají až do přelomu 60. a 70. let 16. století, kdy byla odvolána mincovní reforma Ferdinanda I., která měla za cíl sjednotit hrubou minci na území celé Říše.⁴⁰² Pádem této reformy se de facto otevřel znovu prostor ke specifickému měnovému vývoji jednotlivých oblastí Říše, včetně Českého království, a tedy i k potenciální ražbě nehodnotné mince s nižším obsahem drahého kovu. Od počátku 80. let jak pak už snadno postižitelný trend

³⁹⁸ Viz příslušné citace v kapitole „Pavel Michna pohledem pramenů a literatury.“

³⁹⁹ Následující úvaha se opírá především o závěry A. Kostlána, Z. Kalisty a A. Ernstbergera.

⁴⁰⁰ Viz poznámka 150.

⁴⁰¹ O. OLIVA, Finanční, *passim*, J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 241-246, A. GINDELY, Geschichte

⁴⁰² A. KOSTLÁN, Dlouhá, s. 102.

vzrůstajících inflačních tendencí.⁴⁰³ Zároveň po celou sledovanou dobu až do třicetileté války byl jedním z hlavních zdrojů drahého kovu právě pagament mincovní. To platí zejména pro mincovny bez stálého přístupu k důlním revírům. Přesto byla česká mince po většinu 16. století charakteristická svojí kvalitou, tedy nadprůměrným podílem drahého kovu, což vyvolávalo snahy vyvážet ji za hranice. Do Čech pak naopak pronikala zahraniční, zlehčená mince. Takovéto obchodování s mincí však přirozeně vyvolávalo odezvu v oficiálních a opakovaných zákazech podobné činnosti. Nutno ovšem poznamenat, že zákazy se ve valné míře mýjely účinkem. Snaha zabránit odlivu mince pak byla také důvodem prvních úvah o zhoršení její jakosti, k čemuž došlo ve chvíli, kdy do království dorazila první vlna všeobecné inflace. V tom momentu začalo docházet ke zvyšování rozdílu mezi nominální a kurzovní hodnotou tolarové mince, a muselo se tedy přikročit ke srovnání obou relací navýšením nominální hodnoty. Zvýšení kursu tolaru však vedlo k výraznému rozdílu v množství drahého kovu v běžné a hrubé minci. Řešením se stalo znehodnocení zrna běžné mince.⁴⁰⁴ Ke stejnému východisku jak se vyrovnat s nedostatkem financí, přistoupila i stavovská vláda v průběhu povstání. Ta navíc znovu zavedla krejcarový systém, který výrobci lépe umožňoval manipulovat s nominální hodnotou. Jednoduchou změnou číslice nabyla mince novou, všeobecně uznávanou nominální hodnotu.⁴⁰⁵ Do této situace vpadly bělohorské události, které však ve svém konečném důsledku na celé situaci změnily jen pramálo a nastartovaný inflační trend pokračoval i pod mincovním dozorem Karla z Lichtenštejna. Ten s požehnáním Dvorské komory a Ferdinanda II. přikročil k dalšímu navyšování nominálu s paralelním snižováním jakosti mince. Lichtenstein se tak už od jara roku 1621 snažil reagovat na inflační vlnu šířící se v Říši, kde se české mince stále přijímaly ve větší hodnotě, než tomu bylo v domácím prostředí. Vrcholem se pak stal mincovní řád Ferdinanda II. ze září 1621, který měl oficiálně zlehčit minci ve všech dědičných zemích, který však v českých zemích nevstoupil Lichtensteinovým zásahem v plnou platnost.⁴⁰⁶ Za těchto nových okolností se Ferdinandovi II. a jeho finančním poradcům jevilo výhodným mincovní regál pronajmout. Měl tím být zajištěn rychlý přísun hotových peněz. Zároveň by i odpadly četné potíže se zajišťováním výroby mince. V poslední třetině roku 1621 se proto rozběhla jednání o pronájmu mince konsorciu vedené nizozemským kupcem usedlým v Praze Janem de Witte a židovským obchodníkem Jakubem Bassewim. Cestu oběma mužům

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ A. KOSTLÁN, Dlouhá, 104.

⁴⁰⁵ K. ČERMÁK, B. SRBĚK, Mince, s. 148-150.

⁴⁰⁶ A. KOSTLÁN, Dlouhá, 112.

prošlapával do kanceláře místodržícího Lichtensteina Pavel Michna.⁴⁰⁷ V listopadu de Witte a Bassewi předložili své podmínky Karlovi z Lichtensteina, který je koncem roku odvezl k posouzení do Vídně. Císař s podmínkami souhlasil a 18. ledna byla smlouva podepsána.⁴⁰⁸ Konsorciu bylo veškeré mincovnictví v Čechách, na Moravě a v Rakousích pronajato na jeden rok. Zároveň jim byl zaručen monopol na nákup pagamentu a stříbra za roční pronájem 6 miliónu zlatých.⁴⁰⁹ Mincovní společnost tedy v duchu uzavřené smlouvy snížila hodnotu běžných nominálů o 26% a u hrubé mince o 31%. Zde se tedy jedná o míru inflace realizovanou normativně. Literatura zabývající se konsorciem však nadto obvykle předpokládala, že společnost při výrobě mince přistoupila k dalšímu, tentokrát již nelegálnímu snížení váhy mince a tím i obsahu stříbra. Na základě posouzení váhových parametrů dlouhé mince však A. Ernstberger a A. Kostlán prokázali, že se její váha snížila oproti předcházejícímu stavu jen o zanedbatelná procenta, která odpovídají koeficientu hmotnostního úbytku způsobeného oběhem mince.⁴¹⁰ Také otázka jakosti mince zdá se být v rozporu s všeobecně přijímaným názorem. Smlouva stanovovala konsorciu zachovávat jakost 320 tisícín. Zkoušky jakosti mince, které byly později provedené v souvislosti s vyšetřováním mincovní společnosti, dokazují, že si dlouhá mince v celém období své ražby zachovávala předem stanovenou jakost.⁴¹¹

Celá tato v hrubých rysech nastíněná problematika nás tedy přivádí k otázce, zda je oprávněné obviňovat mincovní konsorcium a jeho domnělé členy ze zlehčování mince a tím vyvolané hyperinflace. Zdá se, že de Witte s Bassewim se po celou dobu snažili úzkostlivě dodržet sjednané normy. Neměli bychom tedy kořeny finančního úpadku monarchie hledat jinde? Naznačili jsme, že trend zlehčování mince má mnohem hlubší základy, které se týkají celého středoevropského prostoru a rozhodně tedy nebyl svévolným nápadem několika kořistníků. Ostatně ani zisk jednotlivých podílníků konsorcia nebyl patrně zdaleka tak oslňující, jak bývá uváděno. Tím se dostáváme i k tomu pro nás nejpodstatnějšímu, k ziskům, jež členové konsorcia z celého podniku vyzískali. Jedním z předpokládaných podílníků by totiž měl být i Pavel Michna.

Jeho hypotetické členství se primárně odvozuje od předpokládaných zisků, které měly Michnovi, Lichtensteinovi a Valdštejnovi kynout z nadhodnocených dodávek stříbra do pražské mincovny (jedním z hlavních předpokladů fungování mincovního konsorcia byl jeho

⁴⁰⁷ A. GINDELY, *Geschichte*, s. 332.

⁴⁰⁸ O. OLIVA, *Finanční*, s. 39.

⁴⁰⁹ A. GINDELY, *Geschichte*, s. 329-333.

⁴¹⁰ A. KOSTLÁN, *Dlouhá*, s. 115.

⁴¹¹ *Tamtéž*, s. 116.

úplný monopol na výkup pagamentu). Cena za jednu hřivnu stříbra totiž u jednotlivých mužů dalece překračovala povolený výnos z pražské hřivny (79 zl.). Pro lepší orientaci nám poslouží již notoricky známá tabulka, založená na údajích Antonína Gindelyho.⁴¹²

	množství odprodaného stříbra (v pražských hřivnách)	Zaplaceno za 1 hřivnu (ve zl.)	zaplaceno celkem (ve zl.)
Lichtenstein	797	569	453 185
Valdštejn	5 787	123	617 249
Michna	2 932	248	725 186
neznámé osoby	4 848	440	2 134 680
de Witte	402 653	78	31 350 544
Bassewi	143 353	46	6 759 389

Z údajů v tabulce pak bývá vyvozováno, že Lichtenstein, Valdštejn a Michna museli být přímo členy konsorcia, vzhledem k tomu, jakou nadhodnocenou sumou jim bylo za jednu hřivnu pražskou zaplaceno. O jejich účasti v celém podniku spekulovali už někteří jejich současníci.⁴¹³ Lichtensteinovo domnělé členství se dokonce stalo i předmětem vyšetřování, které po jeho smrti bylo s Lichtensteinovými dědici zahájeno. Ovšem ani tehdy se jejich členství nepodařilo prokázat.⁴¹⁴ Podíl zmíněných osob v mincovním konsorciu je proto více než problematický a z písemných materiálů je nemůže vyčíst ani teď. Celý předpoklad se opírá o značně vágní tvrzení Jakuba Bassewiho o 15 členech konsorcia.⁴¹⁵ Do tohoto počtu pak historikové zahrnuly osoby, jež se v jejich očích zdály být dostatečně bezcharakterní kořistníci, tedy Valdštejna, Michnu a Lichtensteina. To ovšem není zcela relevantní argument. O dalších členech se pak jen spekulovalo.⁴¹⁶ Motivací k účasti v konsorciu, měly tedy být astronomické zisky, které oněm třem tajným podílníkům plynuly. Svévolné zlehčování mince pak mělo být přímým důsledkem jejich kořistnické snahy.

Předně jsme již naznačili, že otázka ilegálních zásahů do vnitřní a nominální hodnoty mince je přinejmenším velmi sporná. Zároveň se ukazuje, že přílišné zisky z celého mincovního podnikání v konečném důsledku neplynuly. Mimo to se naskytá i otázka, proč by mincovní společnost takto proplácela své vlastní členy? Navíc se tak muselo dít opět v dlouhé

⁴¹² A. GINDELY, *Geschichte*, s. 355., Oliva,

⁴¹³ K. TRIEFUNK, Pavel, s. 208.

⁴¹⁴ O. OLIVA, *Finanční s. 44.*, A. GINDELY, *Geschichte*, s. 354.

⁴¹⁵ A. KOSTLÁN, *Dlouhá*, s. 120.

⁴¹⁶ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 243, M. VOLF, *Dvorská*, 74.

minci. Jednotliví podílníci by tak kumulovali nehodnotnou minci. Proti této výtce bývá argumentováno fenoménem konfiskací. Jednotliví členové konsorcia se měli inflační mince zbavovat tím, že ji vrhli do nákupu konfiskátů. To můžeme předpokládat u Lichtensteina nebo Valdštejna, ovšem v případě Michny je takové tvrzení více než problematické, jak uvidíme v následující kapitole. Nejednalo se proto spíše o úplatky, snahu konsorcia na své činnosti zainteresovat vlivné osoby, které by nad ní držely ochranou ruku? I v soukromé korespondenci zůstává Michna vždy jen prostředníkem mezi konsorciem a císařem. Podobně pak Lichtenstein představuje konsorcium nadřízený orgán, nikoliv tedy přímého člena. K tomuto předpokladu by naváděly i reálné zisky, jež zainteresovaným mužům mohly z činnosti konsorcia plynout. Dalším problémem je totiž možný rozdíl reálných a nominálních zisků, které jsou v tabulce uvedeny. Jedná se o astronomické sumy, které by se zákonitě musely někde projevit. De Witte ani Bassewi však nebyli pohádkovými boháči a naopak se brzy ocitají v hospodářském úpadku.⁴¹⁷ Navíc musíme mít na zřeteli, že veškeré výnosy z prodeje jim plynuly v dlouhé, inflační minci. Dále je třeba počítat s inflací stříbra a jeho reálným kurzem. Přes výhradní monopol na nákup pagamentu se ho v posledních měsících mincování začalo konsorcium zoufale nedostávat, což jen posílilo rychlé navýšení ceny stříbra oproti její deklarované hodnotě. Cena za jednu pražskou hřivnu čistého stříbra se ale zvyšovala už od počátku stavovského povstání. Lichtenstein ji patentem z 15. října 1621 stanovil na 1 320 krejcarů, 26. srpna už na 1 590 krejcarů a ve smlouvě s konsorciem byla cena stanovena na 1 920 krejcarů, aby v únoru byla znovu navýšena na 2 040 krejcarů.⁴¹⁸ To byla i částka, za niž konsorcium nakupovalo stříbro po většinu své existence. Doklady, že by konsorcium tuto povolenou normu překračovalo, nikde nemáme. Až teprve poslední měsíce roku 1622 přinesly prudký vzestup cen stříbra.⁴¹⁹ K tomu přistupuje fakt, že konsorcium vyvíjelo nejvyšší aktivitu v prvních dvou měsících své existence, na zbytek období připadá pouhá čtvrtina mincovní produkce.⁴²⁰ Je tedy možné, že rozdíly cen za vykupovanou hřivnu mezi Lichtensteinem, Valdštejnem, Michnou, de Wittem a Bassewim souvisí se změnou reálného kurzu drahého kovu, za něž zmiňované osoby stříbro původně nakoupili? Buď jak buď, zvyšující se ceny stříbra by se tak promítaly i do zisků konsorcia. Tomu by pak odpovídal i fakt, že zájem konsorcia na pokračování činnosti se na přelomu let 1622 a 1623 rapidně snižoval a na jaře 1623 pak de Witte s Bassewim odmítli možnost prodloužení

⁴¹⁷ A. ERNSTBERGER, Hans, *passim*.

⁴¹⁸ A. KOSTLÁN, Dlouhá, s. 122.

⁴¹⁹ Tamtéž.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 121.

smlouvy pro snižující se ziskovost celé akce.⁴²¹ Předpokládejme, že za zvyšující se ceny stříbra se z jedné hřivny opravdu dle Lichtensteinem deklarované normy vyrazilo oněch 79 zl. Při odečtení ražebních nákladů ve výši přibližně 5 zl. byly rozdíly mezi tím, co bylo do podniku vloženo a tím, co z něj bylo získáno, překvapivě malé.⁴²²

Na závěr je dlužno zmínit, že celá tato nebezpečná „hra“ se znehodnocováním mince nemohla skončit jinak než státním bankrotem. Patentem ze 14. prosince 1623 (v Čechách ale zveřejněným až 28. prosince) nařídil císař snížení nominální hodnoty jednotlivých mincí o 86,87% až 91,89%. Toto opatření vstoupilo do dějin pod svým španělským názvem kalada.⁴²³

Celá situace okolo dlouhé mince je však značně komplikovanější, než zde bylo nastíněno a pro potvrzení či vyvrácení předkládaných hypotéz bude potřeba dalších specializovaných studií. Zejména ve způsobu výpočtu zisků konsorcia je příliš mnoho proměnných a neznámých. Bohužel je proto stále na místě povzdech A. Gindelyho: „*Man wird aus diesen widerstreitenden Angaben nicht klug.*“⁴²⁴

XVIII. Ty peníze je ještě dostanou do nesnázi

Vraťme se od účetních stolů zpět ke každodennímu životu. Problémy s mincí působily značné problémy většině obyvatel království, bez ohledu na jejich postavení. V souvislosti s ražením nové, nehodnotné mince stávalo se čím dál větším problémem nakládání s mincí starou a tou, která k nám přicházela z ciziny. Kníže z Lichtensteina totiž nařídil nucený oběh nehodnotné mince spojený s přísným zákazem používání mince staré, či zahraniční.⁴²⁵ Zároveň do krajů vyrazili faktoři, kteří neplatné oběživo vykupovali: „*Skrze kterouž záповěd' vzešel v Čechách takový dav a svízel lidu za příčinou mince staré, že člověk nemající té mince v nově bité, ani za peníz chleba neb piva sobě koupiti nemohl. Pročež jmenovaní mincmistři Pražští vyslali sem i tam po krajích faktory a náhončí své s mnoha tisíci kopami plechářů namincovaných, aby vyměňovali za ně od lidí minci a groše staré.*“⁴²⁶ Také nejvyšší kancléř se ocitl v zapeklité situaci, kterou bylo nutno neprodleně řešit. Kdo jiný mu měl pomoci než muž, o němž si celá Praha šuškala, že drží nad mincovními pachtýři ochranou ruku. Michna tak musel načas přestat vyšlapávat cestičky Polyxeniným nákupům a napnout všechny své

⁴²¹ Tamtéž, s. 122.

⁴²² A. ERNSTBERGER, Hans, 120-122.

⁴²³ A. KOSTLÁN, Finanční, s. 265-316,

⁴²⁴ A. GINDELY, Geschichte, s. 355.

⁴²⁵ A. KOSTLÁN, Dlouhá, s. 118.

⁴²⁶ L. TRIEFUNK (ed.), Skála, s. 208.

síly pro kancléře. Na začátku roku 1622 se zdálo, že situace se starou mincí má jen dvojitě řešení. Pokud se jí nepodařilo směnit za nové platidlo, mohla jen být jako mincovní pagament odevzdána konsorciu k novému zmincování. První možnost se však den ze dne stávala obtížnější a obtížnější. I Polyxena v Praze se začínala dostávat do překerní situace a zoufale proto psala Zdeňkovi do Innsbrucku: „*Můj živote, [...] peníze jsem, jak jste mi nařídil, odevzdala Židovi [Jakub Bassewi]. Stejně tak i vše ostatní. [...] Nevím, kdo by měl mít s námi soucit, jedině Bůh, zkusila jsem za Vámi poslat Juana [nejvyšší komorník Zdeňka z Lobkowicz] z kanceláře s trochou dukátů. Nikdo mi nechce vyměnit stříbrňáky. [...] Pomáhej nám Bůh, neboť nikdo jiný nám nepomůže.*“⁴²⁷ Podstoupit mince konsorciu však bylo značně nevýhodné a nepřekvapí proto, že obyvatelstvo začalo starou mincí thesaurovat.⁴²⁸ Pavel Michna si o tom kancléři povzdechl: „*Patenty o záповědi mince před odjezdem Jeho Milosti Knížecí [Karel z Lichtensteina] dvakrát publikovány byly a ještě před vyjitím termínu šest neděl znova skrze patenty malý v Praze i všude po krajích roznesený a lidé byli napomináni, aby takovou mincí vybili. Abych byl nejmenší věc věděl, že také vím, že tak mnoho před raženo jest, snadno toho [nově vyražené mince] mohlo opatřeno býti, ale co spočteného v truhlách zůstává, kdo o tom věděti může.*“⁴²⁹ Když se kancléř nakonec obrátil na Michnu o radu, bylo mu důrazně doporučeno, aby minciřům neodevzdával ani krejcar, nechce-li na tom tratit: „*Nyní velmi těžko jest Vaší Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] odtud pomoci neb ani po 2 krejčarcích nechť bráti a do mince dáti byla by ještě větší škoda.*“⁴³⁰ Situace si ovšem žádala řešení. Lobkowicz a jeho žena disponovali nezanedbatelnými částkami dílem ve staré minci, dílem v cizích ražbách, které ale měly zakázaný oběh. Bylo proto potřeba výhodně se všeho zbavit, ovšem tak, aby výměnou za minci novou nedošlo k velkým ztrátám. Úkolu se Michna ochotně ujal, ostatně kancléř spoléhal na jeho konexe u Bassewiho a de Witta. Kdo jiný by mohl vyjednat více, než muž který byl konsorciem uplácen, aby nad ním držel ochrannou ruku. Veškeré neberní mince musely být nejprve z lobkowiczských statků shromážděny v Praze, aby se vše mohlo odehrát rychle a najednou: „*Račte [Zdeňk z Lobkowicz] sem někoho poslati, kdo by takový peníze všeckny k sobě přijal. Všeckny možné prostředky k tomu obrátiti chci. Abyste té škody veliké míti neráčil. Než račte to tím dřívěji učinit nebo potom času nebude. Něco těch peněz jest v Praze, něco na Litomyšli a něco na Roudnici. Musí být všeckny pospolu. I také dukáty, které tu jsou.*“⁴³¹ Peníze se scházely pomalu, nakonec jich

⁴²⁷ P. MAREK, Svědectví, s. 196-197.

⁴²⁸ A. KOSTLÁN, Dlouhá, s. 118.

⁴²⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 45 (Praha, 13. 4. 1622).

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 45 (Praha, 13. 4. 1622).

bylo více jak patnáct tisíc a Michna ve chvíli, kdy je měl všechny pohromadě, navrhl kancléři způsob, jak se jich co nejefektivněji zbavit. Mezitím však předjímaje Lobkowiczovo rozhodnutí, vstoupil do jednání s de Wittem, zda by od kancléře nevykoupili mincovní pagament za lepší sazbu. Michna měl ovšem velmi odůvodněnou obavu, že podílníci konsorcia nebudou k takovému obchodu svolní. V předtuše, že celá jednání nakonec skončí krachem, učinil Michna několik předběžných opatření, aby zajistil i alternativní řešení situace: „*V pravdě není tak snadno beze škody jich [neberní mince] odbýti. Oznámil jsem panu Kořenskému [hejtman na Litomyšli] tři prostředky. Jeden aby se za ně v Bavořích soli nakoupilo a z té příčiny posílá se zejtra bohdá osoba jedna z puchhalterie do Straubinku. Pokud cesta půjde, tehdy Vaší Milosti [Zdeňkovi z Lobkowicz] beze škody od těch peněz pomohu. Druhá byla, aby do mince vzaty ty český groše a abyste jim k tomu ráčil dáti dukáty, co jich zde jest po 6 zl. 45 kr. Ale nechťi toho mincovní tajemníci ujíti, pravíce, že by několik tisíc na tom škodovali. Třetí cesta byla podána tímž nájemníkům, aby je za úplna vzali, že jim ráčíte pak té summy bez úroků čekat, ale ani to jim líbezné nebylo. Takže nepozůstává než tu první cestu.*“⁴³² Obchod se solí se obecně jevil, jako dobrá cesta, jak se na jednu stranu zbavit nehodnotné mince a na stranu druhou zúročit minci kvalitní, tak aby při směně byly všechny ztráty co nejvíce minimalizovány. Michnova „solná cesta“ se nakonec ukázala úspěšnou. Když se o několik týdnů situace zopakovala, Lobkowicz už věděl, co dělat. Ve chvíli, kdy si roudnický hejtman Blažej z Weisenberku nevěděl rady, co si počít s neberní mincí, která byla sice kvalitnější než stará, ale měla zakázaný oběh, požádal Lobkowicz opět Michnu o pomoc při jednání s de Wittem: „*Strany té zlé mince a záповědem hled' [hejtman na Roudnici], aby mohla sůl za ni koupěna bejti neb vyměněna beze škody. Ačkoliv jest zastavena u Jana de Witte, však pan Michna může to při něm sjednati, aby on k tomu dovolil, aby se tam mohla odeslat, kde se sůl kupuje v Bavořích na hranicích českých, a tak hned Jan de Witte dostává za sůl potom dobrou minci. Hled', abys to spravil, já [Zdeněk z Lobkowicz] také o tom píši panu Michnovi, ty solicituj.*“⁴³³ Lobkowicz si byl však vědom, jaká úskalí mohou mít podobné finanční obchody. Čím více se situace zhoršovala, čím blíže měla monarchie k bankrotu, tím více byl kancléř znepokojen. Půl roku před kaladou už dával zcela otevřeně najevo nesouhlas se stavem věcí a kritice se nevyhnul ani jeho věrný spojenec: „*Záležitosti týkající se oněch Židů je velmi špatná a špatný bude každý den, kdy budou chtít peníze. Ještě se setkáme s mnohými věcmi. Ten, kdo má málo, bude mít hodně, a ten kdo hodně, málo. Jestliže na tom*

⁴³² Tamtéž, fol. 51 (Praha, 23. 4. 1622).

⁴³³ P. KOPIČKA, Deník, s. LXII.

Tabaleon [Pavel Michna] *získá, jindy ho mohou obrat do poslední košile.*⁴³⁴ Michnu nakonec prorokovaná katastrofa nepostihla, přesto už tehdy nikdo nepochyboval o Michnově „dobrodružné povaze“ a ochotě riskovat. Lobkowicz si toho byl více než dobře vědom a vlastně i trochu počítal, že si Michna musí dřívě, či později spálit někde prsty: „*Ohledně peněz bude, myslím, dobré učinit to, co jste mi napsala* [Polyxena z Pernštejna]. *Jan de Witte nás bude jednou možná potřebovat. Stejně tak i Michna.*“⁴³⁵

XIX. Pro svý partikulární interese

Další okruh otázek, jež nás bude zajímat, bezprostředně vyrůstá z Michnových vazeb na konsorcium. Připustíme-li tedy předpoklad o relativně nízké ziskovosti celého podniku i hypotézu, která by Michnovi a ostatním upírala přímé podílnictví na činnosti konsorcia, zůstává otázka, co bylo motivací k jejich obchodům s nájemci mince de Wittem a Bassewim. Na prvním místě se jako odpověď nabízejí konfiskace.

Proplácení konfiskovaných statků v inflační minci, byla-li odhadní cena stanovena ve minci staré, by bylo skutečně velmi výhodnou transakcí. V případě Pavla Michny, však tento argument ob stojí jen částečně.⁴³⁶ Při letmém přehlednutí statků, jež Michna získal v letech 1622 a 1623, tedy do kalady (ve stejném roce zároveň konfiskační komise načas ukončila svoji činnost),⁴³⁷ zjistíme, že jako konfiskát koupil pouze části panství patřící kdysi Hodějovským z Hodějova.⁴³⁸ Ve stejné roce přikoupil ještě vinice v Košířích, u Kartouzské brány a na Újezdě. O rok později, tedy 1623, několik vsí po Pavlu Kaplíři Vosterském a dům na Ungeltě.⁴³⁹ Mimo tuto skupinu stojí komplex panství Chotouň, Libeň a Dolní Břežany, který Michna sice získal od komory, ale až roku 1627.⁴⁴⁰ V případě Hodějovských statků Tloskov, Maršovice a Vlksice na nich Michna navíc pojistil půjčku císaři v hodnotě 50 000 zl.

⁴³⁴ P. MAREK, *Svědectví*, s. 254.

⁴³⁵ *Tamtéž*, s. 217.

⁴³⁶ Přehled statků získaných Michnou od roku 1622 až do jeho smrti roku 1632 kromě příslušných zápisů v Deskách zemských (viz následující poznámky) podává T. BÍLEK, *Dějiny*, I, II., *passim*. Celou problematiku pak přehledně systematizovala, byť s některými nepřesnostmi, K. NĚMCOVÁ, *Pobělohorský*, 2. příloha.

⁴³⁷ M. VOLF, *Obnovení*, s. 29.

⁴³⁸ T. BÍLEK, *Dějiny*, II., s. 155; Tloskov: NA, DZV, 69 D30, Maršovice: NA, DZV, 12 B11, Vlksice, NA, DZV, 128 C21, C23, F30; NA, DZV 141 A3, 149 A4.

⁴³⁹ T. BÍLEK: *Dějiny*, I, II., s. 11, 247, 504, 582, 983. Branišovice, Hněvanice, Záluží, NA DZV 292; dům na Ungeltě NA, DZV, 144 A23, G21; zahrady v Košířích, NA, DZV, 193 G17; vinice na Újezdě NA, DZV, C215, S87.

⁴⁴⁰ V tomto případě situaci komplikuje dvojitá skutečnost. Výše zmíněné majetky patřili původně Gabrielu Želínskému ze Sebužína a z trestu mu byly proměněny v lenní držbu. Na komoru tedy spadly až po Želínského smrti, kdy je také Michna koupil. Druhým problémem je doba jejich nákupu. Transakce se odehrává až roku

už v roce 1621.⁴⁴¹ Navíc ve všech ostatních případech nerealizoval Michna své nákupy s komorou, nýbrž s původním, či novým vlastníkem.

Problematické jsou pak i celkové počty. T. Bílek sečetl, že Michna nakoupil konfiskované statky za celkovou sumu 461 920 zl., z nichž mu pak byly císařskými milostmi strhávány určité sumy.⁴⁴² Bílek ovšem nerozlišuje mezi statky, jež Michna získal od komory jako konfiskát (majetek propadlý panovníkovi zcela nebo na určitém svém dílu) a mezi těmi, jež koupil od fyzických osob (primárních i sekundárních nabyvatelů konfiskátů). Bílek tak sečetl veškeré majetky, které s konfiskačním procesem měly kdy „něco společného,“ a které zároveň prošly rukama Pavla Michny. To je ovšem jen stěží udržitelný přístup a konečné sumy takto vyčíslené mají o Michnově podílu na celém konfiskačním procesu jen malou vypovídací hodnotu. Navíc není možno od Bílkem stanovené finální částky paušálně odečíst finančně vyjádřené milosti císaře a nejrůznější pohledávky, které na statcích vázly a výsledné číslo považovat za cifru, o niž Michna měl komoru ošidit. Zdroje případných machinací je totiž nutno hledat jinde.

Než začneme naše úvahy dále řetězit, musíme stanovit celkové sumy, z nichž budeme vycházet. Michna přímo od komory vyzískal v letech 1622 a 1623 majetek za 72 167 zl., což je částka, od které se budou odvíjet naše další úvahy o případné spekulaci s dlouhou mincí.⁴⁴³ Celkem pak, od roku 1620 až do své smrti 1632, koupil Michna pouze od královské komory konfiskáty za 113 667 zl.⁴⁴⁴ Veškeré ostatní nákupy pak byly realizovány, buď jako sekundární nebo terciální obchod s konfiskáty. Navíc nesmíme zapomínat, že paralelně k tomu, Michna nakupoval i statky, které s konfiskačním procesem neměly nic společného.⁴⁴⁵ Takto vypočtené sumy ovšem výrazně mění pohled na Michnu jako „kořistníka.“ Na jednu stranu je sice nepopíratelným faktem, že se Michna stal díky samotnému konfiskačnímu procesu jedním z předních pozemkových magnátů v Čechách. Druhou stránkou mince je však skutečnost, že toho bylo v převažujícím procentu případů docíleno obchodními transakcemi

1627, tedy po kaladě a měnové reformě. Tato panství, proto nemohou být zahrnuta do Michnových případných spekulací s dlouhou mincí. T. BÍLEK, *Dějiny*, s. 945; NA DZV, 142 M15, M16, 294 E5.

⁴⁴¹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 16 (Praha, 24. 4. 1621).

⁴⁴² T. BÍLEK, II. s. CXXVIII.

⁴⁴³ Jedná se o 50.000 zl. za koupi Tloskova, Maršovic a Vlksic, 2 601 zl. za vesnice Branišovice, Záluží a Hněvanovice, 10. 000 zl. za dům na Ungeltě, 6 183 zl. zahrady v Košířích, 10. 000, vinice na Újezde 1 050 zl., Příslušné odkazy viz. poznámka 438.

⁴⁴⁴ K sumě 72 167 zl. je připočteno zmiňované panství Chotouň a Libeň zakoupené za 41 500 zl. jako odúmrt' po Gabrielu Želinském ze Sebusína. Viz poznámka 442.

⁴⁴⁵ Jednalo se o nákup statků Smíchov a Hlubočepy F. RUTH, *Kronika*, I., s. 240, 366; Řeporyje, tamtéž, s. 912; Knovíz, Žiželice, Bílenec. A. SEDLÁČEK, *Hrady*, XV., s. 274, 408; NA, DZV 295. Od sester z Března Voděrad, A. SEDLÁČEK, *Hrady*, XIV., s. 274. Ves Kamenice od Václava Eusebia z Lobkowicz, A. SEDLÁČEK, *Hrady*, XV., s. 214. Další nákupy pak byly realizovány v souvislosti s odchodem nekatolické

až s novými nabyvateli konfiskátů. Budeme-li tedy brát v potaz jen nákupy realizované s komorou, Michna se v pomyslném žebříčku neaktivnějších kupujících ocitne hluboko pod svými současníky, kteří v nakupování konfiskátů jeví mnohem větší činnost.⁴⁴⁶ Otázkou nicméně zůstává ona druhá skupina majetku, kterou Michna nakoupil od prvotních nabyvatelů konfiskátů. Tu ale prozatím ponechme stranou.

Když jsme takto rozdělili a revidovali způsoby a výši Michnových pozemkových zisků, bylo by chybou domnívat se, že se tím zužuje prostor pro případné a předpokládané Michnovy finanční a majetkové spekulace. Výchozím argumentem, na jehož základě můžeme předpokládat určité machinace s majetkem, je soudní spor, který byl v této věci veden s Michnovými dědici.⁴⁴⁷ Tehdejší komise sestavená k vyšetření zisku, který královské pokladně ušel v souvislosti s prodejem konfiskátů, pohnala syna Pavla Michny, Václava, k vyrovnání pohledávek, o které jeho otec královskou pokladnu zkrátil na platbách v dlouhé minci a kvůli nesrovnalostem ve věcech zajišťování proviantu armádě.

V čem tedy ony machinace spočívaly? Jak bylo řečeno, nakoupil Michna přímých konfiskátů v době dlouhé mince za 72 167 zl. To ovšem představuje hodnotu vyjádřenou v minci staré, neinflační. Víme ale, že 50 000 zl. za panství Tloskov, Maršovice a Tloskov, složil Michna už roku 1621.⁴⁴⁸ K platbě v dlouhé minci tak zbývá 12 167 zl. Když vezmeme v úvahu výši inflace, která se těsně před kaladou pohybovala na úrovni 1 200 kr. za 1 zl. (obvyklá sazba byla přibližně 60 kr.),⁴⁴⁹ bude výsledná suma oslnivá. Vezmeme-li ale v úvahu Lichtensteinem stanovená a vymáhaná cenová maxima a srovnáme-li částku s jinými nabyvateli konfiskátů, jejichž nákupy se běžně pohybovaly ve statisícových řádech, není Michnův případ nijak zvlášť extrémní. Navíc by na takové činnosti nebylo nic trestného. Dlouhá mince měla nařízený, nucený oběh a musely v ní být uskutečňovány veškeré platební operace daného období. Je proto potřeba hledat jinde.

šlechty ze země po vydání Obnoveného zřízení zemského: od Jana Habarta Kostomlatského z Vřesovic tak koupil dům v Praze a komplex panství Blažim, Nehasice a Postoloprty, A. SEDLÁČEK, Hrad, XIV., 417.

⁴⁴⁶ Z nejvýznamnějších pro Čechy i Moravu: Albrecht z Valdštejna (2 258 278 zl.), Marie Magdalena Trčková z Lípy (458 484 zl.), Jan Oldřich z Egenberga (365 685 zl.), Polyxena z Pernštejna (358 687 zl.), Karel z Lichtenštejna (333 059) Jaroslav Bořita z Martinic (246 048 zl.), Kryštof Thun (228 387 zl.), Vilém Vřesovec z Vřesovic (157 095 zl.), (František z Ditrichsteina (150 000 zl.). Propočítané sumy se vztahují pouze na nákupy vlastních konfiskátů v období dlouhé mince. A. KOSTLÁN, Dlouhá, s. 119.

⁴⁴⁷ Primárním pramenem pro soudní proces se synem Pavla Michny Václavem je souhrnná komorní zpráva z roku 1649: SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, RA Nostitz-Rieneck (Falknov), sign. SS4, inv. č. 634, Kurze information in der Provinatsache. Ta se však bohužel věnuje pouze záležitostem obchodu s proviantem, nikoliv dlužným konfiskačním platům. Dále zmínky v T. BÍLEK, Dějiny, I. s. CXXI, CXXVIII, A. REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1648), Praha 1980, s. 239, CH. d'ELVERT, Beiträge, s. 159, 161.

⁴⁴⁸ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 16 (Praha, 24. 4. 1621).

⁴⁴⁹ A. KOSTLÁN, Dlouhá, s. 117.

Druhou možnou rovinou, kde se otvíral prostor k možným machinacím, proces samotného oceňování statků. „Šacovní“ komisaři, kteří prováděli oceňování majetků, platů a pohledávek in locō, museli svá dobrozdání a výsledné protokoly předkládat místodržiteli dané země ke schválení.⁴⁵⁰ Teprve s jeho podpisem pak putovaly přes Českou komoru k rukám vídeňských komorních radů. Vzhledem k Michnově postavení při Lichtensteinově místodržitelství se nabízí domněnka účelové manipulace s výší taxace. Ta mohla být snižována prostým poukazem na zmenšení hodnoty statku vinou válečných událostí.⁴⁵¹ To by se ostatně netýkalo jen Michny. Na takto upravené taxy mohli mít hypoteticky zájem i jiní kupující. Podobnou změnu odhadní hodnoty máme však pro Michnu doložen jen nepřímo na jediném případě.⁴⁵² Jinou variantou jak konfiskační proces obejít, bylo odkoupit majetek ještě před jeho konfiskováním. To bylo sice císařskými a Lichtensteinovými patenty striktně zapovězeno, existovaly ovšem výjimky, jako právě v případě Pavla Michny. Opět se ale jedná o jev zcela izolovaný.⁴⁵³

Nejvíce prostoru pro případné finanční posuny však nabízely platy a pohledávky, které byly na kupovaném zboží uvázány. Pokud totiž věřitelem byla osoba, na niž se konfiskace vztahovaly, propadly komoře i její pohledávky. Nový vlastník, který majetek přebíral i se všemi vázajícími dluhy, musel tyto dlužné částky komoře zapravit.⁴⁵⁴ Další variantou bylo, že zaplacení dluhů ležících na konfiskátech na sebe převzala sama císařská komora. Šlo o dluhy, které nepropadly při konfiskační komisi, nebo byly na majetek vázané jako vdovské či sirotčí jistiny.⁴⁵⁵ V Michnově případě bohužel nejsme dostatečně zpraveni o jednotlivých věřitelích, ani o konkrétní povaze dluhů, k nimž se při nákupu uvázal. Situaci pak komplikuje i nám již známá skutečnost, že v drtivé většině nakupoval Michna statky druhotně. Není proto jasné, které majetky kupoval Michna už purifikované, a u kterých se uvazoval i v původní dluhy. Druhá možnost by se zdála pravděpodobnou v případech, kdy jej původní nabyvatel prodal Michnovi takřka obratem ruky, jako tomu bylo u Albrechta z Valdštejna.⁴⁵⁶ Přijmeme-li tuto hypotézu, pak by veškeré dluhy byly propláceny v dlouhé

⁴⁵⁰ T. KNOZ, Pobělohorské, s. 605.

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 607.

⁴⁵² Bílek uvádí, že hodnota panství Tloskov, Maršovice a Vlksice přesahovala cenu 10 000 kop míšeňských grošů, ovšem Michnovi byla prodána za necelou polovinu, aniž by komora provedla náležitou taxaci.

⁴⁵³ Příbík Netvorský z Břízy takto prodal Michnovi statek Břežany za 16 916 zl.. Přestože měl být prodej jako neplatný zrušen, císař Michnovi statek zvláštní milostí ponechal. T. BÍLEK, Dějiny, I., s. 391; NA, DZV, 193 G28, 140 J29.

⁴⁵⁴ T. KNOZ, Pobělohorské, s. 616.

⁴⁵⁵ Tamtéž, 742-749.

⁴⁵⁶ Jedná se o majetky zabavené bratrům Hodějovským z Hodějova, jež se staly základem Michnovy pozemkové držby. Byla to panství Konopiště, Nedvězí, Bynice, Pnětluky, Týnec nad Sázavou, Osečany a město Benešov. T. BÍLEK, I., s. 150, 153, 482; NA, DZV, 141 B19, 194 C24, D7; Býnice DZV I K9; Konopiště, Býnice, Benešov,

minci, tedy k velmi výrazné škodě královské komory. Přestože tuto složku máme nejméně pramenně doloženou, zdá se, že právě zde se Michnovi především otvírala cesta k poškození panovnické poklady. Víme totiž, že po kaladě, kdy rentovní úřad pořizoval soupis svých věřitelů v dlouhé minci, bylo Michnovi zapsáno právě na dlužních listech 136 110 zl.⁴⁵⁷ Celou věc však problematizují i panovnické milosti, na jejichž základě byly Michnovy poskytnuty jisté úlevy. T. Bílek uvádí několik známých položek, jež měl Michna komoře uhradit, a které mu byly následně císařem prominuty.⁴⁵⁸ Bohužel však není jasné která částka byla na co vázána. Na základě Bílkem uváděné sumy v celkovém úhrnu 179 034 zl., jež obsahuje i částky prominuté právě na dlužích, bychom mohli jen spekulovat o výši pohledávek, k nimž se Michna svými nákupy uvázal. Hledáme-li však cestu, která v polovině 17. století vedla až k vyšetřování Michnových operací post mortem, varianta neumořovaných dluhů či jejich proplácení v dlouhé minci, se jeví jako hypotéza nejpravděpodobnější.

Pokud připustíme hypotézu podobného zkracování královského fisku na jeho příjmech z konfiskátů, stále se nám bude vtírat jedna nezodpovězená otázka. Ať už Michna nakupoval konfiskáty od kohokoliv, jak je možné, že se mu podařilo nashromáždit tak horentní sumy na jejich zaplacení. I když budeme brát v úvahu možnost, že některé kupní částky v plné výši nemusel nikdy složit, hodnota získaných panství je oslnivá, takřka půl milionu zlatých.⁴⁵⁹ Argument dlouhou mincí zde příliš neobstojí. V minulé kapitole jsme rozebrali, že výdělky, které Michna měl z nadsazených cen za výkup stříbra, nebyly nikterak oslnivé. Navíc Michna rozšiřuje své državy i po kaladě. Takřka polovinu svých nákupů realizoval až po roce 1623.⁴⁶⁰ Z čeho mu tedy plynuly příjmy v takovém rozsahu, aby si mohl dovolit vytvořit mezi Vltavou a Sázavou vlastní, rozsáhlou, majetkovou doménu?

XX. V brzkém čase tak vysoce se vyzdvihl

Dostáváme se tak k Michnově strategii zakupování majetku. Jedním z prvních panství, jež Michna pořídil, byly statky s tvrzemi Tloskov a Maršovice ve Vltavském kraji.⁴⁶¹ Ty tvořily základ budoucí domény a jména zdejších sídel získal Michna i do své titulatury. Roku

Týnec nad Vltavou, NA, DZV, 263 N10; Pnětluky; NA, DZV 141 B18; Nedvězí, Benešov, NA, DZV 141 B14; Osečany, NA, DZV 141 B15, B19.

⁴⁵⁷ M. VOLF, *Obnovení*, s. 37.

⁴⁵⁸ T. BÍLEK, *Dějiny*, I., s. CXXVIII.

⁴⁵⁹ Jedná se celkovou sumu uváděnou Bílkem. Tedy součet všech nákupů, bez ohledu na charakter původního vlastníka a na skutečnost, zda šlo o konfiskát nebo ne. T. BÍLEK, *Dějiny*, s. CXXVII.

⁴⁶⁰ T. BÍLEK, *Dějiny*, I., II., *passim*. Všechny Michnovy nákupy sumarizuje K. NĚMCOVÁ, *Pobělohorský*, příloha 2.

1623 pak od Albrechta z Valdštejna zakoupil v několika vlnách panství Konopiště s městem Benešov, Nedvězí, Býnice, Pnětluky a Osečany z větší části jako konfiskát bratrů Hodějovských z Hodějova.⁴⁶² V pozdějších letech pak celou državu zaokrouhlil zejména na severu přikoupením Chotouně od královské komory a Dolních Břežan, jež byly v majetku Kateřiny Donínové.⁴⁶³ Už dříve se mu navíc podařilo získat majetky v bezprostředním okolí Prahy, Cholupice, Lochkov, Hlubočepy, Jinonice a Butovice a rozlehlé vinice v Košířích.⁴⁶⁴ Problematické bylo získání Smíchova, kterého se muselo v Michnův prospěch vzdát Staré město pražské.

Michna původně získal Smíchov jako zástavu. Staroměstští byli roku 1622 povinováni odvést eráru na kontribucích větší, blíže neurčené, množství ovsa, jehož se jim ale nedostávalo. Obrátili se proto na Michnu, který disponoval vlastními, dostatečnými zásobami obilí, aby jim 700 strychů půjčil. Zástavou mi pak byl podstoupen právě Smíchov.⁴⁶⁵ Když ale o rok později chtěli zástavu vyrovnat, Smíchov už zpět nezískali. Vyšlo totiž najevo, že při vkladu zástavy byl Michnovi Smíchov zapsán v „úplné vlastnictví“ a Staroměstští: „žádného práva sobě nepozůstavili.“⁴⁶⁶ Michna ujímaje se zástavy zavázal se tehdy: „*Nejsouce toho žádostiv, aby obec Starého Města Pražského v důchodech svých hynula, v tom se i budoucí dědice své tímto mým listem zapisují, že ty všechny platy a požitky kterékoliv jim z toho dědictví vycházeli, jim chci a jsem povinen vykázati a zase tolik platu ujistiti a to tak opatřiti, na čem by každého času dobře přestati a toho bezpečně užívati mohli*“⁴⁶⁷ Staroměstská obec tak měla od Michny dostávat 150 kop míšeňských. Když ale mělo dojít na vyrovnání dluhu a navrácení zástavy, argumentoval Michna dluhem 3000 kop míšeňských, který měl být mezitím navýšen o roční úroky 80 kop míšeňských za oněch 700 strychů ovsa. Požádal proto Českou komoru o zrušení svého závazku. Celý spor se táhl velmi dlouho, aby bylo nakonec komorou dáno za pravdu Michnovi a Smíchov mu tak mohl být definitivně připsán.⁴⁶⁸

Michnovi se tak podařilo vytvořit rozsáhlou doménu na jih od Prahy, rozkládající se na území Vltavského a Kouřimského kraje. Schématicky můžeme celou državu opsat velkým trojúhelníkem. Samotný vrchol tvoří Michnovský palác na malostranském Újezdě. Zahrady a vinice, jež ho obklopovaly, plynule přecházely až ke Smíchovu. Levé rameno trojúhelníku

⁴⁶¹ Viz poznámka 438.

⁴⁶² Viz poznámka 456.

⁴⁶³ T. BÍLEK, Dějiny, II., s. 945; NA, DZV, 142 M15, M16; 294 E5.

⁴⁶⁴ Jinonice, Butovice T. BÍLEK, Dějiny, I., s. 433; Hlubočepy F. RUTH, Kronika I., II., s. 240, 366, NA, DZV 141; Cholupice viz poznámka 203; zahrady v Košířích a na Újezdě viz poznámka 180.

⁴⁶⁵ F. RUTH, Kronika, II., 961.

⁴⁶⁶ Tamtéž.

⁴⁶⁷ Tamtéž.

⁴⁶⁸ Tamtéž.

pak pokračovalo podél pravého břehu Vltavy přes Jinonice, Butovice, Hlubočepy hluboko na jih až takřka k Sedlčanům, které už byly lobkowiczské. Pravé rameno pak procházelo přes Dolní Břežany a Chotouň až k Týnci nad Sázavou a dále na jih k Benešovu.

Toto jádro bylo následně doplněno o menší enklávu nedaleko Milevska.⁴⁶⁹ V závěru svého života uskutečnil ještě rozsáhlý nákup panství na sever a severovýchod od Žatce, kde vznikla v podstatě druhá michnovská doména.⁴⁷⁰

Vraťme se ale k obchodům, které mezi sebou Valdštejn a Michna smluvili. Kolem celé transakce totiž panuje mnoho nejasností. Výše jmenovaná panství, která Michna koupil, pořídil Valdštejn o rok dříve, v prosinci 1622 za celkovou sumu 215 281 zl.⁴⁷¹ Už v únoru 1623 je ale podstoupil za nezměněnou cenu Michnovi.⁴⁷²

Proč Michna nakupoval ony statky takto zprostředkovaně? Neměl přece žádný důvod, proč by se o vyhlídnutá panství nemohl u císaře ucházet přímo, jak už to ostatně před tím jednou učinil. Valdštejn naopak na celém rozsáhlém obchodě nic nevyzískal. Podobný obchod, jaký Valdštejn s Michnou provedl, však nebyl ojedinělým. Podobně budoucí frýdlantský pán podstoupil nakoupené konfiskáty radovi Dvorské komory Vincenci Muschingerovi z Gumpendorfu.⁴⁷³ Ani v tomto případě nenavýšil prodejní cenu o vlastní zisk. Další nejasností je, proč Michna získal obecně přímo od královské komory takové minimum konfiskátů. Podobné přesuny majetku bývají většinou zdůvodňovány nezájmem Valdštejna o daná panství. Valdštejn cílevědomě budoval své dominium na severu, proto byl ochoten vzdát se držav příliš odlehlých od frýdlantského centra.⁴⁷⁴ To by ale nevysvětlovalo, proč v prosinci 1622 Valdštejn zmiňovaná Hodějovská panství zakoupil. Tou dobou už započal s budováním své severočeské domény. O dědictví Smiřických se sice ještě jednalo, ale u císaře je měl zatím pojištěné pro sebe.⁴⁷⁵ Do konce roku mu ale do klína spadly majetky Redernů, Budovce, Thurna a Berků z Dubé, vše v severních a severovýchodních Čechách.⁴⁷⁶ Proč by tedy plýtlval silami na nákup rozsáhlého dominia na opačné straně země, které navíc přesně za měsíc bez jakéhokoliv zisku zase prodal, když ve stejné době zcela účelově sceluje svá panství jinde?

Josef Janáček svého času přišel s jinou, poněkud konspirativní teorií. Michna měl být podle něj jedním z hlavních protagonistů Valdštejnova plánu na jakési „konsorcium

⁴⁶⁹ Statky Branišovice, Hněvanice, Záluží. Viz poznámka 439.

⁴⁷⁰ Jednalo se o komplex panství Voděrady, Kamenice, Blažim, Nehasice, Postoloprty. Viz poznámka 445.

⁴⁷¹ Konopiště 65 600 zl., Nedvězí, Bynice, Pnětluky 63 000 tl. , Týnec nad Sázavou 37 500 zl., Osečany 28 000 zl. Viz poznámka 456.

⁴⁷² J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 267

⁴⁷³ Tamtéž, s. 267-268.

⁴⁷⁴ Tamtéž.

⁴⁷⁵ Tamtéž, s. 250.

⁴⁷⁶ POLIŠENKSKÝ, KOLLMANN, Valdštejn, s. 70.

s konfiskáty.“ V prosinci 1622 se Valdštejn obrátil na Lichtensteina s nabídkou, že se svými společníky skoupí zabavené statky v hodnotě tři a půl miliónu zlatých. Celá transakce s největší pravděpodobností předpokládala rychlé vržení takto nakoupených statků zpět na trh za ceny, které by si určovali oni sami a patrně i za lepší minci (což ovšem neodpovídá normativně vyžadovanému, povinnému oběhu dlouhé mince). Lichtenstein Valdštejnovu nabídku sice ve Vídni předložil, ale k jejímu projednání nedošlo, protože byla mezitím mezi oběma muži uzavřena dohoda jiná. Nemluví se zde už o společnicích, ale obsah byl velmi podobný. Valdštejn chtěl nakoupit statky v hodnotě dvou miliónu zlatých. Bezprostředně po uzavření smlouvy investoval Valdštejn vysoké sumy do nákupu konfiskátů, až se rychle přiblížil stanoveným dvou miliónům a nutno zdůraznit, že jeho aktivita vrcholí právě mezi prosincem 1622 a lednem 1623. Otázka položená Josefem Janáčkem tedy zněla, zda by Valdštejn byl schopen shromáždit takto vysoké sumy sám a bez cizí pomoci v relativně krátkém čase. Přestože o jeho případných, tichých společnicích nejsou žádné zmínky, je možné, že jedním z nich byl i Pavel Michna. Připravovala-li se opravdu obchodní společnost pod Valdštejnovým vedením, počítalo se nepochybně s kapitálově silnými jednotlivci z Čech i vídeňského dvora.⁴⁷⁷ Je-li nastíněná hypotéza pravdivá, snažil se Valdštejn prodejem zmiňovaných panství získat hotové peníze a krom toho, vydělat na spekulaci s inflační mincí, prodejem statků a očekávaným státním bankrotem. Celá teorie má ale celou řadu trhlin. Prvním jejím problémem je skutečnost, že kromě Michny a císařského rady Muschingera se na Valdštejnových nákupech z prosince 1622 prokazatelně nikdo další nepodílel.⁴⁷⁸ Příliš nosná není ani úvaha o dlouhé minci. Jak už bylo několikrát řečeno, v dlouhé minci byly konfiskáty sice nakupovány, ale až do kalady by v ní musely být i prodávány. Spekulace na státní bankrot už v prosinci 1622 se také nezdá příliš pravděpodobná. O měnové devalvaci se začíná uvažovat až mnohem později, navíc císař ještě na jaře 1623 chtěl konsorciu smlouvu prodloužit a i potom byla vyvíjena snaha odložit kaladu co nejdále.⁴⁷⁹ V celém plánu by tak figurovalo příliš mnoho proměnných s velmi nejistým výsledkem.

Zkusme se nad celou věcí zamyslet z jiné strany. Stále jsme zatím na onen podivný obchod bez zisku nahlíželi z pozice Albrechta z Valdštejna. Vraťme se proto k otázce, proč Michna nerealizoval své nákupy přímo s komorou, ale zprostředkovaně.

Mimo praktické finanční transakce s konfiskáty získalo po porážce povstání na mohutnosti ještě jedno svého druhu „obchodování,“ a to obchod s císařovými milostmi.

⁴⁷⁷ J. JANČEK, Valdštejn, s. 268.

⁴⁷⁸ Tamtéž.

⁴⁷⁹ A. KOSTLÁN, Dlouhá, s. 122.

Všeobecně se očekávalo, že císař po bělohorském vítězství odmění všechny své věrné. Všechny ty, kteří Ferdinandovi v těžkých chvílích, kdy se s ním otrásal svatováclavský trůn, půjčovali horentní sumy na udržování armády, zachovávali mu věrnost a museli proto snášet nejedno příkoří a těžkost, bylo teď třeba náležitě ocenit. Císařský vděk však mohl nabývat rozličných podob. Ve chvíli, kdy se začala roztáčet kola „velkého výprodeje,“ byli nesčetní šlechtici a šlechtičny za své postoje a služby Koruně oceněni právě postoupením vybraného majetku. Pokud byly jejich zásluhy obzvláště cenné, mohl se císař uvolit snížit jim, či zcela odpustit částku, již by měli jinak zaplatit. Čerpání panovnických milostí ale nebylo bez konce a kdo je toužil užívat, musel Ferdinanda o své loajalitě i nadále přesvědčovat, nejlépe v podobě vydatných půjček. Vše muselo probíhat podle vzoru něco za něco. Kde byly tresty, byly i odměny. Kde byly odměny, byly i projevy loajality. Jak podobné zákonitosti fungovaly v praxi, je nejlépe vidět na lobkowiczském páru.⁴⁸⁰ Byla to manželka nejvyššího kancléře Polyxena z Pernštejna, která císaři za povstání i po něm půjčovala nezanedbatelné částky, a proto také mohla realizovat nezanedbatelné množství nákupů. Velké rozšíření lobkowiczských statků je nutno přičíst na vrub právě Polyxeně. Byla to ona, které byl císař zavázán a jako projev svého díku jí proto postupoval zkonfiskovaná panství. Nejvyšší kancléř oproti tomu žádné koupě neuskutečňoval. I jemu byl Ferdinand II. za mnohé zavázán, kancléř ovšem vyčkával. Dříve či později se mu za jeho služby musel císař odvděčit a Lobkowicz očekával projev panovníkova vděku ve zcela jiné podobě než v pouhém prodeji zabaveného zboží. Nakonec se dočkal. Byl jako jeden z prvních českých šlechticů povýšen Ferdinandem do knížecího stavu.

Využijeme-li této analogie, nabízí se nám podobný vzorec chování i u Pavla Michny. Ten měl tu nevýhodu, že po jeho boku nestála schopná, inteligentní a podnikavá žena, jakou byla kancléřovi paní z Pernštejna. Ve skutečnosti tou dobou nestála po Michnově boku žádná manželka, Michna byl už léta vdovcem.⁴⁸¹ Musel se přesto nějakou cestou vyrovnat s obdobným problémem jako lobkowiczský pár. Rád by díky nákupu konfiskátů položil základ rodovým državám, ale zároveň toužil povznést sebe i svůj rod společensky. Zatím byl příslušníkem rytířského stavu, jeho aspirace však mířily mnohem výš.⁴⁸² Císařovi sice prokázal mnohé služby svojí prací pro Habsburský dům, loajalitou i půjčkami, a mohl se proto nadít Ferdinandova vděku. Nemohl ale očekávat, že by mu panovník umožnil vytvořit

⁴⁸⁰ Celou problematiku lobkowiczských nákupů zpracovává P. MAREK, Svědectví, s. 78.

⁴⁸¹ Podle Michnovy lékařské anamnézy, kterou Matyáš Borbonius sestavoval v roce 1625, byl Michna už 7 nebo 8 let vdovcem. G. GELLNER, Životopis, s. 173.

⁴⁸² Michna byl spolu se svým bratrem Jiřím Vilémem povýšen ze stavu vladycckého do rytířského 12. října 1617. J. SIEBMACHERS, IV/9-10, Michna von Waitzenhofen.

jeden z největších pozemkových komplexů v Čechách a zároveň povýšil jeho, člověka, jenž se narodil do kolébky řezníka z Budyně nad Ohří, do starožitného panského stavu. Nabízí se proto hypotéza, která by mohla vysvětlit, přinejmenším neobvyklý způsob, kterým Michna pozemkový majetek nabýval. V minulé kapitole bylo podrobně rozebráno, jak relativně malé procento ze všech jeho panství bylo pořízeno od královské komory, tedy postoupeno Michnovi Ferdinandovou milostí. Je tedy na místě zvážit, zda se nejednalo o cílenou Michnovu strategii. Tím, že císařovu milost „nevypotřeboval“ v konfiskačním boji jako jiní, mohl tak Ferdinanda de facto tlačit ke svému povýšení. Jeho zdrženlivost nakonec přinesla své plody. Už 30. srpna 1622 jej Ferdinand povznesl do panského stavu.⁴⁸³ Půl roku nato kupuje od Valdštejna jádro svého budoucího dominia. Michna, díky svému postavení při místodržitelství nepochybně věděl, že jsou hodějovská panství k mání. Koneckonců na jaře 1622 pořídil v jejich těsném sousedství Tloskov. Nabízí se tedy k úvaze hypotetický obchod, který Valdštejn a Michna spolu uzavřeli. Michnovi by se nepochybně zamlouvala představa zaokrouhlit své tloskovské panství, ale očekával své povýšení. Valdštejn oproti tomu potřeboval hotové peníze na proplacení ohromných nákupů, které ten rok uskutečnil. Císař mu byl zavázán více než dost a mnohými milostmi ho ještě měl obdařit. Pro Valdštejna proto nebyl velký problém sáhnout i po statecích na břehu Vltavy, o něž neměl valný zájem, a zároveň si tím zavázat vlivnou Lichtensteinovu a Lobkoviczovu pravou ruku.

XXI. Lid vojenský chlebem a pivem opatřen bude

Obraťme teď naši pozornost zdánlivě jiným směrem. Bylo zmíněno, že Michnův syn Václav se musel zodpovídat nejenom z otcových spekulací s konfiskáty, ale i z nejasností v účetnictví komisaře pro zásobování vojska.⁴⁸⁴ Pavel Michna by viněn především ze dvou věcí. První tkvěla ve způsobu účtování pohledávek za poskytnutý proviant. Účty, které měly být k proplácení předkládány komoře dvorské, uplatňoval Michna u komory české a jejího rentmistra. Byl to proto kníže Lichtenstein, který Michnovy účty ke každému kalendářnímu měsíci potvrzoval a obratem nechával proplácet. Byla to právě Lichtensteinova role v celé věci, která vyvolávala u současníků silné podezření. Zároveň mu byly placeny pohledávky, které podle zdání vyšetřovací komise buď vůbec neexistovaly, nebo do České komory nikdy nedorazily. I podoba Michnových vyúčtování vzbuzovala pochybnosti. Nejednalo se totiž ve

⁴⁸³ NA, Saalbuchy, sign. 32a/168-171.

⁴⁸⁴ Následující text je založen na dobrozdání České kanceláře z roku 1648 SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, RA Nostitz-Rieneck (Falknov), sign. SS4, inv. č. 634, Kurze information in der Provinatsache.

většinou případů o řádné vyúčtování jako takové, ale o pouhý „extrakt“ z účetních knih. Hlavní výtky však směřovala k výši účtovaného proviantu. Zdá se, že Michna jednotlivé položky značně nadsazoval, ve srovnání se soudobou cenovou hladinou mnohdy i několikanásobně. S tím souvisela i jeho povinnost organizovat kontribuce na vojenské výlohy v českých městech, opět s nejasným účetnictvím. Navíc si účtoval proviant odvedený jednotkám, na něž se jeho působnost podle smlouveného kontraktu vůbec nevztahovala. Jaké výše tak jeho pohledávky vůči císaři nabyly, se můžeme jen dohadovat. Celková suma není v dobrozdání České komory vyjádřena. Vyčíslil ji ale Tomáš Bílek. Kromě 36 000 zl., které byly Michnovi za dodávání proviantu strženy z pohledávek, jež vůči komoře měl, mu nadto mělo být vyplaceno neuvěřitelných 901 966 zl. Původní císařova pohledávka za proviant však činila 500 000 zl.⁴⁸⁵ Bohužel není jasné, jak k podobným cifrám Bílek dospěl, je tedy třeba zacházet s oněmi astronomickými částkami opatrně.

Z opačné strany pak o Michnových četných aktivitách ve věcech proviantu vypovídají údaje shromážděné V. Lívou, opět však bohužel bez konkrétních cifer.⁴⁸⁶ Na základě rozboru Lívovy edice je zřejmé, že se Michnovi, zejména po jeho jmenování komorním radou, scházely v rukách veškeré účty vojenských pluků, které právě operovaly v Čechách. Zároveň pak potvrdil vyúčtování jednotlivých vrchností, které musely na svých panstvích poskytnout vojákům ubytování a stravu. Byl to on, kdo potvrdil a revidoval vojenské pohledávky, jež přicházely do Prahy, dříve než se dostaly k očím Lichtensteinovým či prezidenta České komory.⁴⁸⁷

Co tedy z předešlých řádků vyplývá? Zdá se, že je to právě válečné podnikání, které by mohlo být odpovědí a klíčem ke konglomerátu otázek minulých kapitol.

Přirozeně se teď nabízí příklad Albrechta z Valdštejna a jeho válečného podnikání.⁴⁸⁸ Srovnání tohoto charakteru je však těžko udržitelné. Michnovy obchodní vazby k vojenskému eráru byly založeny na zcela odlišných kvalitativních a kvantitativních vztazích. Předně, Michna v dodávkách, které zajišťoval pro pluky pobývajících na území království nevystupoval jako soukromá osoba, ale jako císařský pověřenec při pražském místodržitelství.⁴⁸⁹ Navíc Michna na rozdíl od Valdštejna nikdy, pokud víme, nestavěl vlastní pluky. Jeho role se omezovala na čistě administrativní a logistické aspekty. Nemůžeme proto

⁴⁸⁵ T. BÍLEK, *Dějiny*, I., s. CXXVIII.

⁴⁸⁶ V. LÍVA, *Prameny*, III., IV. *passim*.

⁴⁸⁷ *Tamtéž*, s. 396.

⁴⁸⁸ Starší práce zabývající se Albrechtem z Valdštejna a jeho finančními, hospodářkos-vojenskými aktivitami sumarizoval J. PÁNEK, *Proměny obrazu Albrechta z Valdštejna (Evropská témata v české perspektivě sedmí desetiletí: 1934-2007)*. In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.) *Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?*, Praha 2007, s. 23-37. Z nejnovějších studií o Valdštejnově podnikání. A. KOSTLÁN, *Albrecht*, s. 38-61.

v jeho případě mluvit o vojenském podnikání ve stejném slova smyslu jako u Valdštejna. Na druhou stranu měli ale oba mužové ve svých aktivitách lecco společného. O jistou analogii se proto pokusme. Nepůjde však o srovnání, které by mezi aktivity obou šlechticů kladlo rovnítko. Jejich vztah by se dal charakterizovat spíše jako vertikální, než horizontální. Půjde nám o určité analogie v chování a přístupu k těm věcem, jež měli oba muži společné. Valdštejnovy osudy nám totiž mohou posloužit jako úhelný kámen k činnostem Michnovým. Rozdělme si proto Michnovy aktivity do tří hlavních úseků ve vztahu právě k Valdštejnovi. Prvním úsekem je období po roce 1622, kdy Valdštejn zastává funkci pražského plukovníka. Druhý úsek představuje počátek Valdštejnova prvního generalátu, tedy rok 1625 a 1626. Závěrečnou fází doby druhého Valdštejnova generalátu pak ukončuje Michnova smrt v roce 1632.

Čechy se ve 20. letech stály velkou „noclehárnou“ rozličných císařských pluků. Bylo proto třeba centrálně organizovat jejich průtahy zemí a určovat místa k pobytu. K tomu přistupovala i nutnost takto „kvartýrovaným“ vojákům zajistit výživu. Takováto povinnost spočívala povětšinou na bedrech obyvatel té oblasti, která byla vojákům vykázána k pobytu. Vrchnost či městská rada pak do Prahy předložila vyúčtování, které jim v ideálním případě mělo být proplaceno. Že se tak zhusta nedělo a pobyt zvlčilé soldatesky byl jednou z nejhorších ran, která mohla na obyvatelstvo dopadnout, je už věcí další. Od počátku Lichtensteinovy správy byla přirozená snaha veškeré tyto aktivity řídit centrálně z Prahy a z Vídně. Od momentu, kdy se kníže z Lichtensteina ujal po bavorském vévodovi svých funkcí, musel svoji pozornost věnovat i této agendě.⁴⁹⁰ Vykonávat ji měl společně s Albrechtem z Valdštejna, který byl v lednu 1622 jmenován pražským plukovníkem.⁴⁹¹ Valdštejn se sice v obdobné funkci ocitl už o rok dříve, tou dobou však jeho pravomoci nad Prahou vyplývaly z reality obsazeného města. Valdštejn byl tehdy v Praze jediný, kdo disponoval po odchodu ligistické armády vojenskou mocí. Tentokrát byla situace jiná. Valdštejn byl jmenován oficiálně a navíc se jeho pravomoc neomezovala jen na Prahu, ale na celé Čechy. Stal se tak de facto zemským velitelem a kvartýrmistrem s povinností dohledu nad vojenskými záležitostmi v celé zemi. Ve svých pravomocích byl ovšem podřízen dohledu místodržitele Lichtensteina.⁴⁹²

Oběma mužům už od samého počátku zdatně asistoval Pavel Michna, který v samém počátku hraje roli jednoho z komisařů, jenž opatřuje nejen proviant, ale i ekvipáž

⁴⁸⁹ Nesčetné příklady shromáždil V. LÍVA, *Prameny*, III., *passim*.

⁴⁹⁰ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 235.

⁴⁹¹ *Tamtéž*.

a tolik potřebný žold získávaný z pravidelných kontribucí, které rovněž patřily do jeho „pracovní náplně.“ Tak jak stoupala Michnova role při místodržitelství, můžeme sledovat i navyšování jeho povinností v těchto věcech. Lichtenstein na Michnu zjevně delegoval větší část praktických stránek organizace zásobování. Velmi záhy pak Michna zasahuje i do „kvartýrování“ vojska a Lichtenstein do značné míry pouze plní role poslední instance, která Michnova rozhodnutí musí schválit.⁴⁹³ Ten už od počátku roku 1621 nakupoval ve velkých objemech obilí pro armádu, které si následně nechával rentmistrovským úřadem proplácet.⁴⁹⁴ To byl i jeden z momentů, pro něž byl Michna posmrtně obviněn. Do celé situace pak na přelomu let 1621 a 1622 vstupuje Valdštejn. Prvním úkolem nového pražského plukovníka bylo obstarat finanční prostředky, z nichž se mělo opatřit vše potřebné pro pluky v Čechách.⁴⁹⁵ Nařízení vydal Lichtenstein, který se na počátku roku 1622 zotavoval ve Vídni z nemoci a svým zastupováním pověřil právě Albrechta z Valdštejna spolu s jeho strýcem Adamem mladším z Valdštejna.⁴⁹⁶ Podstatné ovšem je, že většinu aspektů finančního zabezpečení vojska řešil Albrecht z Valdštejna s Pavlem Michnou.⁴⁹⁷ Když bylo jasné, že z Dvorské komory žádné peníze pro přibývající pluky nedorazí, navrhli Michna s Valdštejnem rozsáhlý obchod s Hansem de Witte,⁴⁹⁸ Jednalo se o nákup zbraní, munice a obilí. V postavě de Wittta se v pozadí rýsuje válečné podnikání, jež Valdštejn tou dobou začínal uvádět do chodu. To bylo do velké míry založeno na úvěrech, jejichž opatřování se ujal Valdštejnův „osobní bankéř,“ de Witte.⁴⁹⁹ Připomeňme si znovu souběh událostí. Ve stejné době zahajuje svoji činnost mincovní konsorcium. Ferdinandem II. byl vyhlášen generální pardon, který zahájil druhou velkou vlnu konfiskací. Té se Valdštejn velmi aktivně účastní a zprostředkovaně i Michna, který o rok později pak od Valdštejna kupuje komplex panství, jež se stala centrem Michnovy pozemkové držby. Podobně v létě 1622 se Valdštejn konečně zmocňuje dědictví Smiřických a začíná budovat základy pozdějšího frýdlantského vévodství, které se pak stává hospodářskou základnou pro jeho válečné podnikání. Ve Valdštejnově případě dodnes napanuje zcela jistota, jakým způsobem byl schopen shromáždit ony astronomické částky na zaplacení ohromného souboru nakoupených konfiskátů. Bereme-li v potaz nejrůznější úlevy, které císař Valdštejnovi poskytl, jakož i proplácení dlužných částek

⁴⁹² Tamtéž.

⁴⁹³ V. LÍVA, *Prameny*, III., s. 154, *passim*.

⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 178.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 234.

⁴⁹⁶ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 234.

⁴⁹⁷ V. LÍVA, *Prameny*, III, s. 234-237.

⁴⁹⁸ Tamtéž.

⁴⁹⁹ J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMANN, *Valdštejn* s. 71.

právě na konfiskátech, celková suma zůstává stále velmi vysoká.⁵⁰⁰ Podobně i u Michny není jasné, kde se mu podařilo získat prostředky na koupi konfiskátů.⁵⁰¹ K tomu musíme připočít, že Michna byl pro nesrovnalosti v „proviantním účetnictví“ viněn právě pro léta 1621 až 1623.⁵⁰² Navíc byl na počátku roku 1623 pověřen proplácet zásobování některých pluků z vlastních peněz, tedy ne z pozice oficiálního císařského proviantmistra. Císařská pokladna tehdy opět zela úplnou prázdnotou a Michna se proto zavázal vzít finanční břemeno na svá bedra s tím, že tak bude anticipovat pozdější císařovu platbu.⁵⁰³ Opět se tedy musíme ptát, jak byl Michna schopen nashromáždit potřebný obnos pro podnik takových rozměrů?

Hledáme-li prostor, kde mohlo být docíleno profitu z dlouhé mince, nabízí se právě obchodování s proviantem a ekvipáží. Ceny obilí v té době dosáhly závratných výšin a oba šlechtici tak z dané situace mohli, i přes opakované oficiální reglementace obilního obchodu, úspěšně profitovat.⁵⁰⁴ Tomu by pak odpovídalo i jejich zainteresování na činnosti konsorcia, ať už byli jeho členové, nebo měli jen zájem celý podnik podporovat. I když necháme inflační minci stranou (oba mužové se ostatně „obchodování“ s armádními zakázkami věnovali i po kaladě, až do své smrti), stále zůstával dostatek prostoru pro možné spekulace s proviantem, ke kterým v Michnově případě nepochybně docházelo. I předpokládané sumy, o něž měl komoru zkrátit, by tuto možnost potvrzovaly. Michna sice nestavěl celé pluky ani nedisponoval hospodářským zázemím jako Valdštejn, přesto takto mohl shromáždit částky, které nám scházejí ve výsledných počtech s konfiskáty. Ve Valdštejnově případě na obdobnou situaci upozornil svého času už Z. Kalista a po něm i jiní.⁵⁰⁵ Zdá se však, že i Michnu je potřeba vnímat v obdobném kontextu.

Celá situace má ještě jeden rozměr. V létě 1622 byl Michna potvrzen ve funkci rady obnovené České komory a o rok později jej Lichtenstein po dobu své další nepřítomnosti jmenoval spolu s dalšími zastupujícími místodržícími.⁵⁰⁶ Michna tak mohl díky svému postavení krýt ve svých obchodech sám sebe, z čehož byl také později obviněn.⁵⁰⁷

Druhá fáze Michnova „podnikání s proviantem,“ tedy období počátku Valdštejnova prvního generalátu, je pak charakteristické dvěma faktory. Prvním z nich se stalo obnovení

⁵⁰⁰ J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 267.

⁵⁰¹ Viz poznámka 200.

⁵⁰² SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, RA Nostitz-Rieneck (Falknov), sign. SS4, inv. č. 634, Kurze information in der Provinatsache.

⁵⁰³ V. LÍVA, Prameny, III., s. 393.

⁵⁰⁴ O. OLIVA, Finanční, 66-67.

⁵⁰⁵ Z. KALISTA, Valdštejn, s. 115. J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 269.

⁵⁰⁶ Blíže v kapitole „Vaší milosti poslušný služebník,“ tam i příslušné odkazy.

⁵⁰⁷ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, RA Nostitz-Rieneck (Falknov), sign. SS4, inv. č. 634, Kurze information in der Provinatsache.

sboru místodržících. Císař už roku 1624 pod tlakem části české šlechty vyzval Lichtensteina, aby si přibral k poradám některé z nejvyšších zemských úředníků a přisedících zemského soudu. Z nich se pak rekrutoval i obnovený sbor místodržících, který o rok později Lichtensteina v jeho pravomocích zcela zastoupil, když kníže dlouhodobě pobýval ve Vídni. Místodržitelství se tak počínaje rokem 1625 začíná opět pravidelně scházet. Definitivní tečkou za správním provizoriem první poloviny 20. let byla však až smrt knížete Lichtensteina roku 1627. Jeho funkce faktického „diktátora“ v českých zemích již nebyla znovu obsazena. Císař se rozhodl vrátit se natrvalo k staršímu správnímu modelu Čech a místodržitelství, který do té doby Lichtensteina pouze zastupoval oficiálně, postavil do čela zemské správy.⁵⁰⁸ Tou dobou se už nikdo nemohl divit, že na jednom z místodržitelství postů zasedla i někdejší Lichtensteinova pravá ruka, Pavel Michna. Druhým faktorem byla chvíle, kdy se Pavel Michna stal inspektorem zásobování.⁵⁰⁹ V roce 1625 se ještě Valdštejn nemohl plně spoléhat na „samozásobování“ ze svých panství, armáda proto byla i nadále závislá na dodávkách zvenčí.⁵¹⁰ Michna v součinnosti s tehdejší generálním komisařem pro zásobování Heřmanem Černínem pomáhá vyjednávat s jednotlivými dodavateli nákup obilí v říši, které bylo následně dopravováno na místa mustruňku. Celá operace si vyžádala značné úsilí, jednalo se o několik tisíc strychů. Významnou roli v organizaci nákupu a přepravy obilí proto sehrávala Praha, konkrétně Michna a Černín.⁵¹¹ Páteří celé přepravy se čím dál více stávaly vodní cesty. Ne nadarmo se ve stejné době začalo opět mluvit o starém projektu splavnění Vltavy a Labe. Roku 1628 se celá věc objevila i v instrukcích pro zasedání zemského sněmu, který po vleklých jednáních nakonec uvolnil peníze potřebné pro zahájení prací. Nepřekvapí, že jedním z komisařů, kteří celý projekt splavnění obou řek měli na starosti, byl za panský stav zvolený, Pavel Michna.⁵¹²

Michnova role v zásobování se ovšem omezovala pouze na území Českého království. Byl to on, který organizoval přesuny pluků do zimních kvartýrů, obstarával pro ně výživu a ekvipáž, kterou pomocí nákupčích zajišťoval za hranicemi a vyměřoval válečné kontribuce. Vše se ale odehrávalo pouze na území království. Ve chvíli, kdy vojáci opustili své habitury a vytáhli do pole, nebylo již Michnových služeb zapotřebí. To se však mělo brzy změnit.

⁵⁰⁸ F. ROUBÍK, *Místodržitelství*, s. 541.

⁵⁰⁹ M. TOEGEL (ed.), *Documenta*, IV., *Krieglisten*.

⁵¹⁰ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, 307.

⁵¹¹ M. TOEGEL (ed.), *Documenta*, IV., s. 236, 244, 250, 260. V. LÍVA, *Prameny*, IV., s. 60.

⁵¹² C. STRAKA, *Svatojánské proudy a splavnění horní Vltavy*, *Rozpravy České akademie věd a umění*, třída I., č. 68, Praha 1924, s. 10.

Závěrečné období Michnovy spolupráce s armádou se počíná ve chvíli, kdy Valdštejn přijal svůj druhý generalát. Léta Michnovy spolupráce s Albrechtem z Valdštejna tak začala přinášet další konkrétní plody. Vše souviselo s Valdštejnovou neomezenou pravomocí nad armádou, jíž ho císař pod tlakem válečných událostí vybavil. Generalissimus proto bez okolků povolal po svůj bok všechny ty, jejichž schopnosti se mu v předešlých letech mnohokrát osvědčily. Za zvuku vojenských bubnů a rachotu děl tak Pavel Michna z Vacínova nastoupil svou poslední, osudovou cestu.

Na konci října 1631 se začaly Prahou šířit znepokojivé zvěsti, že se na Čechy valí armáda saského kurfiřta. Před pražskými šlechtickými paláci se začaly objevovat vozy naložené cennostmi, a kdo mohl, nakvap z hlavního města odjížděl. Jakmile se rozneslo, že se městské brány zavřely i za některými místodržícími, kteří uprchli i s hromadou písemností České kanceláře a komory, začala se ulicemi šířit panika. Valdštejn, Michna a Marradas sice ještě 10. listopadu ubezpečovali delegaci pražských radních o svém odhodlání setrvat v ohroženém městě, ve stejnou chvíli však už jejich služebnictvo připravovalo noční úprk.⁵¹³ Michna ještě stačil bezradnému primátorovi Starého města, který sledoval odjezd posledních zemských úředníků a vojenských generálů, předat podmínky, za nichž se mají Pražané Sasům vzdát a zůstal za ním jen oblak prachu.⁵¹⁴ Pět dní po odjezdu posledních představitelů zemské vlády odevzdali zástupci pražských měst do rukou saského generála Armina svoji kapitulaci.⁵¹⁵

Hlasy, které už několik měsíců volaly po Valdštejnově návratu do čela armád, nabývaly na síle. Zákulisní jednání o přijetí jeho druhého generalátu probíhala sice už od léta, ke zdárnému konci se je podařilo dovést až před Vánocemi.⁵¹⁶ Staronový císařský generalissimus zvolil za sídlo hlavního štábu Znojmo, odkud se do všech světových stran rozjížděli verbíři, aby do císařských barev oblékli 40 000 vojáků.⁵¹⁷ Do Znojma se za Valdštejnem odebral i Michna, který se mezitím z generalissimovy vůle stal generálním válečným komisařem spolu s Alexandrem Haugwiczem a Sezimou z Vrtby.⁵¹⁸ Tentokrát do jeho pravomocí spadala úplná starost o armádu, její vybavení, verbování nových posil a početný „personál,“ jenž musel vojáky doprovázet.⁵¹⁹ V rukách se mu scházely i četné

⁵¹³ A. REZEK, *Dějiny saského vpádu do Čech (1631-1632)*, Praha 1889, s. 77-81.

⁵¹⁴ O. KORTUS, *Sasové v Čechách v letech 1631-1632*, disertační práce, FF UK, Praha 2007, s. 82.

⁵¹⁵ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, 400.

⁵¹⁶ J. PEKAŘ, *Valdštejn, II.*, s. 80.

⁵¹⁷ O přesných počtech vojáků, kterými Valdštejn za svého druhého generalátu disponoval, nepanuje dosud shoda. M. PFAFFENBICHLER, *Valdštejn jako vojenský podnikatel*. In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), *Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?*, Praha 2007, 263-270, zde s. 268.

⁵¹⁸ M. TOEGEL (ed.), *Documenta, V., Krieglisten*.

⁵¹⁹ J. PEKAŘ, *Valdštejn, II.*, s. 167

kontribuce, kterými mu byly zpětně propláceny jeho pohledávky vůči armádě.⁵²⁰ Ne nadarmo si tehdy Karel starší ze Žerotína povzdechl, že Michna uložil na království tak vysoké kontribuce, až si poddanský lid zoufal.⁵²¹

V dubnu vyrazila početná Valdštejnova armáda ze Znojma vyrvat ze saské moci Prahu. Velké obléhání se ale nekonalo. Saská armáda před blížícím se ohromným kolosem císařské armády raději zavelela k ústupu, a tak Valdštejn dorazivší v květnu do Prahy, našel tu jen nepočetnou saskou posádku.⁵²² 25. května tak nad městem opět zavlály císařské prapory. Michnův život jako by se otočil v kruhu. Už podruhé ve svém životě musel uprchnout z Prahy. Možná si tehdy vzpomněl, jak si za vlády císaře Matyáše jen taktak zachránil život, před rozběsněnými stavy a otevřenými okny. Tehdy jej květnové počasí vyprovázelo na cestě do nedobrovolného exilu. Osud tomu chtěl, aby jej o čtrnáct let později, při návratu z druhého nechtěného vyhnanství, tatáž květnová Praha vítala zpět.

Dlouhý odpočinek mu však v jeho malostranském paláci, beztak vyrabovaném saskými vojáky, nebyl dopřán.⁵²³ Do Bavorska postupovalo švédské vojsko pod velením krále Gustava Adolfa, ligistický generál Tilly byl mrtev a císařův spojenec, bavorský kurfiřt Maxmilián, zoufale volal o pomoc. Valdštejn proto po několika dnech oddechu v Praze vyrazil do Chebu, kde mělo být dojednáno spojení se zbytkem ligistické armády. Tam za ním přijel i Pavel Michna, který mezitím zajišťoval vše potřebné pro hladký přesun armády.⁵²⁴ Cheb se nakonec stal Michnovým útočištěm až do června, protože Valdštejn chtěl vyčkat dalších kroků nepřítele a nejevil přílišné nadšení pro zbrklý postup na jih, vstříc švédským vojům.⁵²⁵ Nakonec generalissimus svoji pozornost upřel na říšské město Norimberk, kde Gustav Adolf rozvinul své ležení. Valdštejn, který se snažil otevřeným střetnutím s nepřítelem vyhýbat, už neměl na vybranou. Armáda se dala znovu do pohybu. Michna tehdy nemohl tušit, že se po nepohodlných franských cestách ubírá v ústrety svému osudu. Ještě než po dlouhém vyčkávání stačil Gustav Adolf vydat povel k útoku, Pavla Michnu z Vacínova, hraběte na Tloskově, Konopišti a Maršovicích navštívila ve stanu vojenského tábora smrt. Přišla nečekaně, v podobě bolestivé úplavice. Psal se 26. srpen roku 1632, a několik dní poté měl švédský král okusit hořkou pachut' porážky.⁵²⁶

⁵²⁰ V. LÍVA, *Prameny*, IV., s. 96, 327.

⁵²¹ F. HRUBÝ, *Moravské korespondence a akta z let 1620-1636*, II, Brno 1937, s. 358-361.

⁵²² J. JANÁČEK, *Valdštejn* 405.

⁵²³ G. CARRAI, *Architektura a diplomacie: Giovanni Pieronni, medicéjský zpravodaj u Valdštejna*. In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), *Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?*, Praha 2007, s. 312-319, zde s. 319.

⁵²⁴ M. TOEGEL (ed.), *Documenta*, V., s. 255.

⁵²⁵ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 407.

⁵²⁶ AAV, *Pozůstalost Augusta Sedláčka, kartotékové heslo: Michna*; C. STRAKA, *Albrecht*, s. 99.

XXII. Závěr

Ačkoliv jsme životní příběh Pavla Michny z Vacínova dovedli až do okamžiku jeho smrti, bylo by domýšlivé domnívat se, že se nám podařilo proniknout do všech zákrut a zšeřelých koutů Michnových osudů. Stále se před námi otvírají četná témata, kterým nebyla věnována pozornost. Naším primárním úkolem totiž bylo pokusit se vysledovat linii událostí a momentů, které z řadového sekretáře, jenž v přítomnosti kanceláře jednoho z mnoha zemských úřadů, učinily nepřehlédnutelnou osobnost české historie. Mohla by vzniknout pochybnost, zda takto pojímané dějiny „jednoho hrdiny“ mají v dnešní době ještě nějaké oprávnění. Do polemiky s podobným tvrzením se však pouštět nemusíme. Nám totiž o hrdinské, velké vyprávění nešlo. Michnův život se všemi jeho aspekty je nutné vnímat v jistém smyslu jako modelový příklad. Samozřejmě si neustále musíme být vědomi vši individuální specifičnosti, jež je každému člověku vlastní. Přesto je Michna jistým příkladem. Příkladem člověka v transformující se společnosti. Společenské změny, o kterých mluvíme, se pochopitelně neodehrály v jednom zlomovém okamžiku, ze dne na den. Stojíme před dlouhodobým procesem, který má své kořeny hluboko v minulosti. Události a důsledky stavovského povstání však v mnohých aspektech tento proces uspíšily. Starý svět nezadržitelně mizel za zvuků třicetileté války. Český král a jeho dvůr natrvalo opustil Caput Regni. Moc stavů byla výrazně omezena. Katoličtí kněží nezadržitelně šířili staronovou víru. Mnohé rody upadly do bezvýznamnosti, aby své místo uvolnily jiným. Českou krajinou po dlouhé roky táhla jedna armáda za druhou. Když se pak monarchie z válečného snu probudila, hleděla už do tváře jiné země, než jakou kdysi znávala. U základů většiny z oněch změn pak stál Pavel Michna. Nebyl samozřejmě jediným. V prostředí pobělohorských Čech bychom našli celou řadu jemu podobných. Snad ani netřeba zmiňovat vzestup a pád Albrechta z Valdštejna. Michnův případ však lze do jisté míry zobecnit. Nejprve se zapojuje do klientských sítí, získává kontakty (ale i nepřátele) a upozorňuje na sebe panovnický dvůr. Prokáže dost odvahy, aby setrval na vytyčených pozicích a je za to také náležitě odměněn. Zakládá rozsáhlou rodovou majetkovou držbu a povznáší sebe i své potomky na vyšší stupně společenského žebříčku. Nejedná se už o šlechtice, který svoji „obživu“ spatřuje jen v užívání viktuálií, jež mu plynou z jeho majetků či případně z živobytí na úvěr. Nezatížen stereotypy šlechtického života, nečiní mu problém vrhnout se do finančních spekulací, do sfér, v nichž bychom starou šlechtu hledali jen obtížně. Třicetiletá válka, jako ostatně každá doba, přála v mnohém připraveným a zisky, které mohly

plynout z kumpanií žoldáků křižujících Evropou, byly nesmírné. Hlavní zdroj Michnova bohatství je proto potřeba vidět ve válečném podnikání. Nikoliv vlastní hospodářství, beztak neustále plundrované vojáky, ale investice do armády, byl jedním hlavních faktorů, které Michnu katapultovaly do čela „nové“ české šlechty. Druhou stránkou Michnovy tváře je systematicky budovaná úřednická kariéra. Chceme-li mluvit o nějaké Michnově specifčnosti, musíme se zamýšlet právě nad tímto spojením všech jmenovaných faktorů. Kariéra úřednicko-politická, kariéra vojenského podnikatele (či lépe investora nebo spekulanta, chceme-li použít dnešní terminologie), která je však organicky včleněná do dobového systému klientským sítí vzájemného prospěchu. Jedná se však o něco ryze specifického? Nenalezli bychom podobnou strategii i u jiných Michnových současníků? Není Michnův vzestup spíše věcí doby, která k podobnému způsobu smýšlení a chování otvírala dveře? Studium „dějin bělohorských vítězů“ je zatím příliš omezené, než aby v potřebné šíři dovolovalo s čistým svědomím na podobné otázky odpovědět.

S propojením několika typů Michnovy kariérní strategie však souvisí ještě jedna věc. Sledujeme-li nit Michnova života, dříve či později nás zákonitě udiví jistá pozoruhodná skutečnost. Je jí šíře aktivit, jimž věnoval svůj čas a síly. Pavel Michna byl takřka u všeho, co bylo v danou chvíli nějak podstatné. Úřady, armáda, náboženství, konfiskace, trestání poražených, správa vlastních panství. Tu v Praze, tu ve Vídni, chvílemi na panstvích nebo v krajích. Těžko bychom ve dvacátých letech 17. století hledali skulinu, o níž Michna alespoň nezavadil. Koneckonců už jeho nepřátelé dlouho před defenestrací upozorňovali na tento jeho povahový rys: „*všetečně se do všeho vtíral*,” jak praví Pavel Skála.⁵²⁷ Na úplný závěr proto nezbyvá než si položit, možná poněkud prozaickou, otázku: „Jak bylo vůbec možné tíhu takového množství povinností unést?” Patrně bylo. K Michnově obdivuhodnému pracovnímu nasazení se ostatně kriticky vyjádřil i jeho osobní lékař Matyáš Borbonius: „*Pan baron [Pavel Michna] má blízko do čtyřicítky a je už sedm, až osm let vdovcem. V této době žil naprosto cudně. Svým temperamentem se chýlí k melancholii, nikdy se nepřejídal, nikdy nepřepíjel. Mnoho času trávil četbou knih právnických a dějepisných. Denně věnoval mnoho hodin službě, práci politické a hospodářské. Několik let sloužil u vojska a jako jezdec snášel nepřítel počasí a vykonal v sedle dlouhé cesty mnoho mil.*“⁵²⁸ Vpravdě tedy dokonalá „*os et lingua et dextera Ferdinandi Caesaris.*“⁵²⁹

⁵²⁷ K. TRIEFUNK (ed.), Pavel, II., s. 154.

⁵²⁸ G. GELLNER, Životopis, s. 173.

⁵²⁹ J. STEINMETZIUS, Melos trochaicum illustri et generoso domino D. Paulo Michnae in Wazinhoffen libero baroni in Tloskov et Marschowitz etc. Sacrae Caesar majestati a consiliis camera bohemicae etc. Domino suo multum gratioso, Praga 1623.

XXIII. Seznam zkratek

AAV	Archiv Akademie věd
APA	Archiv pražského arcibiskupství
AUC	Acta Universitatis Carolinae
AUK	Archiv Univerzity Karlovy
ČČH	Český časopis historický
ČDK	Česká dvorská kancelář
ČDKM	České oddělení dvorské komory
DZV	Desky zemské větší
FHB	Folia historica bohemica
KK	Komorní knihy
LRRA	Lobkovicové roudničtí – Rodinný archiv
MZA	Moravský zemský archiv
NA	Národní archiv
PSH	Pražský sborník historický
RDA	Rodinný archiv Ditrichsteinové (Mikulov)
SM	Stará manipulace
SAMV	Sborník Archivu ministerstva vnitra
SAP	Sborník archivních prací
SH	Sborník historický
SNM	Sborník Národního muzea
SOA	Státní oblastní archiv
SPDMP	Sborník příspěvků k dějinám Hlavního města Prahy
SSH	Středočeský sborník historický

XXIV. Prameny a literatura

Prameny nevydané:

Národní archiv

Archiv pražského arcibiskupství

sign. B41/2, inv. č. 1726

inv. č. 5360

Emanata 1616-1632

Česká dvorská kancelář:

sign. IVD1, inv.č. 752

sign. IIIA4, inv. č. 648

České oddělení dvorské komory:

sign. IV. Čechy 7/12, 13/3, 14/1,

sign. IV M 3

sign. IV D 7

Památná kniha č. 79

Desky zemské větší:

sign. 27, 141-144, 193, 292-298, 393

Komorní knihy:

č. 73, 74, 79, 346, 1173

Saalbuchy:

sign. 44/617-20, 32a/168-171

Stará Manipulace:

sign. M13/1-19, Michnové z Vacínova

Archiv Univerzity Karlovy

Rukopisy A

inv. č. A14b

Moravský zemský archiv

Rodinný archiv Dittriechsteinové Mikulov (1222 - 1944): sign. 199

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Lovosice,

A. Janda 1866-1932. Pozůstalost

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Žitenice

Lobkovicové Roudničtí-Rodinný archiv: sign. B/212

Státní oblastní archiv Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku

Rodinný Archiv Nostitz-Rieneck (Falknov), sign. SS4

Státní oblastní archiv Praha

Rodinný archiv Valdštejnové: sign. AII/263

Archiv Akademie věd

Pozůstalost Augusta Sedláčka

Staré tisky

J. SCHMIDL, *Historiae societatis Jesu provinciae Bohemiae, pars III., liber II-VI*, Praga 1749

J. STEINMETZIUS, *Melos trochaicum illustri et generoso domino D. Paulo Michnae in Wazinhoffen libero baroni in Tloskov et Marschowitz etc. Sacrae Caesar majestati a consiliis camera bohemicae etc. Domino suo multum gratioso*, Praga 1623

Edice pramenů

V. BRANDL(ed.), *Karel st. ze Žerotína. Listové psaní jazykem českým I-II*, Praha 1873

E. ČÁŇOVÁ (ed.), *Nejstarší zповědní seznamy 1570-1666, I.-II.*, Praha 1973

F. DVORSKÝ(ed.), *Dopisy Karla staršího ze Žerotína 1591-1610*, *Archiv český* 27, Praha 1904

M. DVOŘÁK(ed.), *Dva deníky Dra Matiaše Borbonia z Borbenheimu*, *Hist. archiv* č. 9., Praha 1896

H. HALLWICH, *Briefe und Akten zur Geschichte Wallenstein I-IV, Fontes rerum austriacarum II, 63-66*, Wien 1912

F. HRUBÝ, *Moravské korespondence a akta z let 1620-1636 I. II*, Brno 1934-1937

J. JIREČEK (ed.), *Paměti Viléma harběte Slavaty, nejvyššího kancléře království českého I-II*, Praha 1866-1868

- F. KAMENÍČEK(ed.), *Zemské sněmy a sjezdy moravské*, 1-3, Brno 1900-1905
- Z. KAMPER (ed.), *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná*, Mladá Boleslav, 1935
- M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA(edd.), *Deník rudolfínského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1603-1633*, Praha 1997
- I. KOLLMANN (ed.), *Acta sacrae congregationis de propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia*, Tomus 1. pars 1. 1622-1623, Praha 1923
- P. KOPIČKA (ed.), *Deník roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625*, Praha 2003
- V. LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare archívu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, III-IV, Praha 1951-1955
- P. MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005
- Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti*, Praha 1996
- A. PODLAHA (ed.), *Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627-1629*, Praha 1908
- N. REJCHRTOVÁ (ed.), *Karel starší ze Žerotína. Z korespondence*, Praha 1982
- A. REZEK (ed.), *Jan Beckovský. Poselkyně starých příběhův českých*, díl II, svazek 1-3, Praha 1878.
- A. REZEK (ed.), *Zápisky Viléma Slavaty z let 1601-1603*, Praha 1887
- V. SCHULZ (ed.), *Korespondence jesuitů provincie české z let 1548-1770*, Praha 1900
- C. STRAKA (ed.), *Albrecht z Valdštejna a jeho doba. Na základě korespondence opata strahovského kláštera Kašpara z Questenberka*, Praha 1911
- V. ŠUBRT (ed.), *Apologie druhá stavův království Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí spůsobou přijímajících.*, Praha 1862
- M. TOEGEL (ed.), *Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia I-V*, Praha 1972-1977
- K. TRIEFUNK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká od r. 1602 do r. 1623*, I-V, Praha 1865-1870
- M. TRUC (ed.), *Album academiae pragensis societatis Iesu*, Praha 1968

Literatura

- J. BAČKOVSKÝ, *Bývala šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*, díl 1., Praha 1948,
- J. BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých*, Praha 1879, díl 2.

- T. BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I.II, Praha 1882-1883
- T. BÍLEK, Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště, Brno 1897
- T. BÍLEK, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské, Praha 1892
- T. BÍLEK, Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů a bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených Praha 1893
- K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia, Praha 2006
- J. BOROVIČKA, Počátky kancléřování Zdeňka z Lobkovic. Diplomatický rozbor roudnických rukopisů, Sborník prací věnovaných prof. Dr. G. Fridrichovi k 60. narozeninám, Praha 1931, s. 435-455
- G. CARRAI, Architektura a diplomacie: Giovanni Pieronni, mediceský zpravodaj u Valdštejna. In E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?, Praha 2007, s. 312-319
- A. CATALANO, Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách, Praha 2008
- E. ČÁŇOVÁ, Počátky rekatolizace ve Středočeském kraji, SSH 7, Praha 1972, s. 61-75
- E. ČÁŇOVÁ, Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilní rekatolizace Čech (1620-1671), SAP 35, 1985, s. 486-557
- M. ČERNÁ, Studenti ze zemí českých na universitě v Orléansu a na některých jiných francouzských univerzitách, ČČH 3, s. 548-564.
- K. ČERMÁK, B. SRBEK, Mince království českého za panování rodu Habsburského od roku 1526, díl I., Pardubice 1891.
- P. ČORNEJ, O. FELCMANN, Vliv pobělohorských konfiskací na skladbu feudální třídy, AUC. Philosophica et Historica I. Studia historica 14, 1976, s. 165-194.
- I. ČORNEJOVÁ, Správní a institucionální vývoj pražské univerzity. In: F. KAVKA, J. PETRÁŇ (edd.) Dějiny Univerzity Karlovy II, s. 23-56
- I. ČORNEJOVÁ, Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách, Praha 1995
- E. DENIS, Čechy po Bílé hoře, I., II., Praha 1911
- E. DENIS, Konec samostatnosti české, II., Praha 1909
- A. DOERR, Der Adel der Bömischen Kronländer. Ein Verzeichnis derjenigen Wappenbriefe und Adelsdiplome, Prague 1900.
- F. DVORSKÝ, Albrecht z Valdštejna až na konec roku 1621. In: Rozpravy České

- akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, třída I., ročník 1., Praha 1982, s. 368-584
- CH. d'ELVERT, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation des dreisigjährigen Krieges und der Neugestaltung Mährens in siebzehnten Jahrhundert, Brünn 1867
- CH. d'ELVERT, Die Bestrafung der böhmischen Rebellion, Brünn 1867
- A. ERNSTBERGER, Hans Witte. Finanzmann Wallensteins, Wiesbaden 1954
- O. FELCMAN, Majetkové poměry feudální třídy v druhé polovině 17. století. In: Proměny feudální třídy v Čechách, Praha 1976, s. 195-228
- T. FELLNER, Die österreichische Zentralverwaltung, I Abteilung, Band I, Wien 1907
- J. FORBELSKÝ, Španělé, Říše a Čechy, Praha 2006
- G. GELLNER, Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků, Praha 1938
- A. GINDELY, Dějiny českého povstání léta 1618 I-III, Praha 1870-1878
- A. GINDELY, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen, Leipzig 1894
- J. GLÜCKLICH, O defensorech a české povstání, ČČH 1-2, 1921, s. 63-93
- J. GÜCKLICH, Majestát Rudolfa II. z roku 1608 o nekonfiskování statků. In: Od pravěku k dnešku – Pekařův sborník. II., Praha 1930
- A. HAAS, Soupis privilegií měst a městeček ve Středočeském kraji od roku 1526, SSH 6, Praha 1971, s. 125-161
- F. HRUBÝ, Počátek českého povstání na Moravě roku 1620, ČČH 1923, s. 71-110
- F. HRUBÝ, Ladislav Velen ze Žerotína, Praha 1930
- B. CHUDOBA, Španělé na Bílé hoře, Praha 1945
- J. JANÁČEK, Valdštejn a jeho doba, Praha 1978
- A. JANDA, Dějiny města Budyně nad Ohří, Roudnice 1930
- A. JANDA, Výňatek z dějin města Budyně nad Ohří, Budyně nad Ohří 1930
- J. JIREČEK, H. JIREČEK, Rozpravy z oboru Historie, filosofie a literatury, roč. 1, Vídeň 1860
- J. JIREČEK, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, Praha 1876
- Z. KALISTA, Valdštejn. Historie odcizení a snu, Praha 2002
- J. KILIÁN, Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohnefallu. Život, rod a dílo defenestrováného sekretáře, České Budějovice 2005
- J. KILIÁN, Zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci, Praha 2007
- T. KNOZ, Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře, Brno 2001
- T. KNOZ, Pobělohorské konfiskace, Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty, Brno 2006 Brno 2006

- J. KOLLMANN, K. BERÁNEK, Česká dvorská kancelář 1523-1749, Praha 1966
- J. A. KOMENSKÝ, Historie o těžkých protivenstvích církve české, Praha 1952
- J. KOŘÁN, A. REZEK, Dějiny Čech a Moravy od roku 1620 do 1648, Praha 1891
- A. KOSTLÁN, Albrecht z Valdštejna jako investor do svého vlastního osudu. In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), Albrecht z Valdštejna. *inter arma silent musae?*, Praha 2007, s. 38-61.
- A. KOSTLÁN, Dlouhá mince v Čechách, AUC. Philosophica et Historica I-Studia Historica 34, 1989, s. 101-127
- A. KOSTLÁN, Finanční zhroucení ve střední Evropě na počátku třicetileté války, FHB 8, Praha 1985, s. 265-316
- O. KORTUS, Sasové v Čechách v letech 1631-1632, disertační práce, FF UK, Praha 2007
- A. KRÁL von DOBRA VODA, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schleisien, Praha 1904
- F. KRÁSL, Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský, Praha 1886
- A. KROESS, Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu, II Abteilung I., II., Wien 1927
- K. KROFTA, Dějiny selského stavu, Praha 1949
- J. P. KUČERA, Stavovská opozice v Čechách a volba Ferdinanda Štýrského českým králem, Studia Comeniana et Historica 14/28, 1984
- V. LÍVA, Jan Arnošt Platejs z Platenštejna. Příspěvek k dějinám pobělohorské protireformace, ČMM 54, 1930, s. 15-78
- V. LÍVA, Studie o Praze pobělohorské I. Emigrace, SPDMP 6, Praha 1930, s. 357-415.
- V. LÍVA, Studie o Praze pobělohorské II. Rekatolizace, SPDMP 7, Praha 1933, s. 1-120
- Václav LÍVA, Studie o Praze pobělohorské III. Změny v domovním majetku a konfiskace, SPDMP 9, Praha 1935
- P. MAŤA, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004
- J. MIKULEC, Pobělohorská rekatolizace v českých zemích, Praha 1992
- J. MIKULEC, Rekatolizace šlechty v Čechách, Praha 2005
- K. NĚMCOVÁ, Pobělohorský zbohatlík Pavel Michna z Vacínova. Příspěvek k problematice české šlechty v době pobělohorské, bakalářská práce PF UJEP, Ústí nad Labem 1999
- E. NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ. Dlouhá mince v Čechách v letech 1621-1623, Numismatické listy I, 1945-1946
- O. ODLOŽÍK, Karel st. ze Žerotína 1564-1636, Praha 1936
- O. OLIVA, Finanční politika v Čechách po Bílé hoře do kalády r. 1623, Praha 1925,

- H. OPOČENSKÝ, Protireformace v Čechách po bitvě na Bílé hoře, Praha 1921
- H. OPOČENSKÝ, Zajatí a vyšetřování Františka Tengnagla roku 1611, Praha 1910
- Ottův slovník naučný, XVII., Praha 1999, s. 286, heslo Michnové z Vacinova
- F. PALACKÝ, Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků zemských. In: J. CHARVÁT (ed.), Dílo Františka Palackého I., Praha 1941, s. 321-417
- J. PÁNEK, Proměny obrazu Albrechta z Valdštejna (Evropská témata v české perspektivě sedmi desetiletí: 1934-2007). In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?, Praha 2007, s. 23-37
- E. PÁVOVÁ, Pražané v boji proti pasovským. Kniha o Praze, Praha 1960
- J. PEKAŘ, Postavy a problémy českých dějin, Praha 1990
- M. PFAFFENBICHLER, Valdštejn jako vojenský podnikatel. In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?, Praha 2007, s. 263-270
- J. PEKAŘ, Valdštejn 1630-1634 (Dějiny valdštejnského spiknutí) I-II, Praha 1933-1934
- J. PETRÁŇ, Benešovsko-Podblanicko, Praha 1985
- J. PETRÁŇ, Matouš Ulický a poddanské povstání na Kouřimsku a Čáslavsku roku 1627. In: AUC. Philologica et historica, 1954, svazek 7, s. 43-65
- J. PETRÁŇ, Staroměstská exekuce, Praha 2004
- J. PETRÁŇ, Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha 1964
- V. PEŠÁK, Protokoly České dvorské kanceláře od polovice XVI. století do Bílé hory, SAMV 2, 1929, s. 91-113
- POLIŠENSKÝ, Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století, ČČH 20, 1970
- J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMAN, Valdštejn. Ani císař ani král, Praha 1995
- E. PROCHÁZKOVÁ, M. CHROMÝ, Benešov, Benešov 1998
- A. REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1648), Praha 1980
- A. REZEK, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách, Praha 1887
- F. ROUBÍK, Královští hejtmani, Sborník prací k dějinám Hlavního města Prahy 7, 1933
- F. ROUBÍK, Královští rychtáři v pražských i jiných městech 1547-1783, SPDMP 6, Praha 1930, s. 121-188
- F. ROUBÍK, Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749, SAP 17, 1967, s. 539-603.
- M. RYANTOVÁ, Proměny lobkovické rezidence na Vysokém Chlumci v 16. a 17. století. In: V. BŮŽEK (ed.), Rezidence a dvory v raném novověku, Opera historica 7, České Budějovice 1999, s. 223-244
- F. RUTH, Kronika královské Prahy a obcí sousedních I-III, Praha 1995-1996

- A. SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV, Praha 1882-1927
- J. SIEBMACHERS, Grosses und allgemeines Wappenbuch, Norimberk 1854-1961, Band IV/9-10, Michna von Waitzenhofen
- K. STLOUKAL, Česká dvorská kancelář 1599-1608, Praha 1931
- A. STÖGMANN, Karel z Lichtenštejna, Albrecht z Valdštejna a převratné změny v Čechách po bitvě na Bílé hoře (1620-1627). In: In: E. FUČÍKOVÁ, L. ČEPIČKA (edd.), Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?, Praha 2007, s. 295-311
- C. STRAKA, Svatojánské proudy a splavnění horní Vltavy, Rozpravy České akademie věd a umění, třída I., č. 68, Praha 1924
- P. SUVANTO, Wallenstein und seine Anhänger am Wiener Hof zur Zeit des zweiten Generalats 1631-1634, Helsinki 1931
- J. ŠIMEK, Česká mince v prvních desetiletích 17. století. SNM 31, řada A-Historie 1977, č. 4, s 201-272
- M. ŠRONĚK, J. HAUSENBLASOVÁ, Gloria et miseria 1618-1648. Praha v době třicetileté války, Praha 1986
- F. ŠTĚDRÝ, Znovuzřízení katolické duchovní správy po r. 1620, Sborník historického kroužku 1925, roč. XXVI s. 34-46
- V. V. TOMEK, Geschichte der Prager Universität, Prag, 1849
- K. TUREK, Náboženské poměry na Benešovsku, Benešov 1923
- J. TYWONIAK, Benešov a Konopiště v minulosti, Benešov 1992
- J. TYWONIAK, Panství Konopiště v 17. století, SSH 15, 1980, 197-244
- J. VANČURA, Dějiny někdejšího královského města Klatov I-V, Klatovy 1927-1934
- V. VAŠKŮ, Česká (královská) kancelář a kancelářská zařízení jiných stěžejních institucí státní (zeměpanské) správy v l. 1526-1848. In: J. ŠEBÁNEK, Z. FIALA, Z. HLEDÍKOVÁ (edd.), Česká diplomatika do roku 1848, Praha 1984, s. 204-251
- J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína nad Labem, Praha 1888
- J. VÁVRA, Počátky reformace katolické, Praha 1894
- A. VLASÁK, Okres Benešovský, Praha 1874
- A. N. VLASÁK, Okres Neveklovský, Praha 1875
- M. VOLF, Bořita z Martinic po defenestraci, SSH 7, 1972, s. 76-90
- M. VOLF, Čtrnáct dnů kolem Bílé Hory, PSH 6., 1971, s. 114-144
- M. VOLF, Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640), SAP 30, 1980, s. 62-109
- M. VOLF, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře, SAP 27, 1977, s. 3-52

P. VOREL, Od pražského groše ke koruně české 1300-2000. Průvodce dějinami peněz v českých zemích, Praha 2000

T. WINKELBAUER, Österreichische Geschichte 1522-1699, Ständeferheit und Fürstenmacht, II., Wien 2003

Z. WINTER, Děje vysokých škol Pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy Bělohorské, Praha 1897

Z. WINTER, O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. Kulturní obraz XV. A XVI. Století, Praha 1899

Z. WINTER, Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století II., Praha 1896.

XV. Resumé (česká verze)

Existuje jen málo prací týkajících se českého raného novověku, kde by nefigurovalo jméno Pavla Michny z Vacínova. Muže, kterému se podařilo překonat omezení daná jeho měšťanským původem a učinit ze sebe nepostradatelného rádce nejvyšších politických představitelů Království českého i samotného císaře Ferdinanda II a na konci svého života dosáhnout povýšení do stavů říšských hrabat.

Michna, syn řezníka z Budyně nad Ohří, se díky protekci nejvyššího kancléře království Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkowicz stal na počátku 17. století sekretářem České dvorské kanceláře a posílil tak řady katolických radikálů, kteří nejvyšší správní úřad království začali postupně využívat k prosazení vlastního vlivu na úkor protestantské většiny. Přestože Michna podepsal Majestát císaře Rudolfa II., který zaručoval všem obyvatelům království svobodu náboženského vyznání, sám se protestanty po celou dobu svého působení v České dvorské kanceláři snažil v těchto jejich právech všemožně omezovat.

Nenávist protestantů vůči Michnově osobě vyvrcholila 23. května 1618, kdy se měl stát jednou z obětí třetí pražské defenestrace. Včas se ale o plánech spiklenců dozvěděl a zachránil se útekem do Vídně k císařskému dvoru. Odtud se jako oddaný stoupenec císaře Ferdinanda II. podílel na přípravách vojenské odvety proti stavovským rebelům. V polovině roku 1620 se jako jeden z prvních katolických šlechticů vrací s vojsky generála Bouqoye zpět do Čech a účastní se osudné bitvy na Bílé hoře, která znamenala definitivní porážku stavovského povstání. Po vítězství císařských armád nad povstalými stavy pomáhá Michna prozatímnímu komisaři a správci země Karlovi z Lichtensteina s uklidněním poměrů v království. Michna je jmenován císařským generálním komisařem a českým místodržícím a roku 1622 je povýšen do stavu svobodných pánů a později dokonce do stavu říšských hrabat.

Ve dvacátých letech 17. století se mu navíc podařilo získat ohromný pozemkový majetek, který z převážné části tvořily statky zabavené rebelům. Spolu s Albrechtem z Valdštejna pak se s nimi za dosud neobjasněných okolností spekulovali. Ve stejné době se stává významným členem tzv. mincovního konsorcia, které v rozporu se smlouvami uzavřenými s císařem nechávalo razit nekvalitní mince s nízkým obsahem drahého kovu, což vyvolalo nevídanou inflaci, která nakonec vedla až ke státnímu bankrotu.

Přesto všechno Michna umírá jako vážený a mocný muž roku 1632 ve vojenském ležení Albrechta z Valdštejna nedaleko Norimberku.

XVI. Abstract

There are only a few works available dealing with the Czech Early New Times and not mentioning the name of Pavel Michna z Vacínova. The man who succeeded in overcoming barriers of his middle class origin and making himself an indispensable advisor to top representatives of the Czech Kingdom and even Emperor Ferdinand II and to manage elevation to Imperial Earldom towards the end of his life.

Michna, a butcher's son from Budyně nad Ohří, became thanks to patronage of the High Chancellor of the Czech Kingdom Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkowitz in the early part of the 17th century the Czech Kingdom Court Office Secretary and reinforced a group of catholic militants who gradually started to exploit the Czech Kingdom Court Office for the benefit of their own influence at the expense of Protestant majority.

Even though Michna had signed the Imperial Charter of Rudolf II that guaranteed all subjects in the Kingdom freedom of worship, he alone prosecuted Protestants during his office period in the Czech Kingdom Court Office and was aiming to restrict their rights.

The hate of Protestants against Michna culminated on May 23, 1618, when he should have been one of the victims of the Defenestration of Prague. He had learned of plans of the plotters on time and rescued himself fleeing to Vienna to the Imperial Court. As a loyal supporter of Emperor Ferdinand II he takes part in preparations of a military retaliation against the Estate rebels. As one of the first Catholic nobles he comes back with the troops of General Buquoye in the mid of 1620 to the Czech lands and participates in the fateful Bílá Hora battle which ended in the final defeat of the Protestant revolt. After the victory of Imperial armies Michna assists the caretaker Commissioner and Administrator of the Czech Lands Karel z Lichtensteina in calming down the situation in the Kingdom. Michna was appointed Imperial General Commissioner and Governor and was given a baron title in 1622 and later elevated even to Imperial earldom.

More over, he managed to acquire huge land property in the in the 1720s that consisted mostly in estate confiscated from rebels. He was involved together with Albrecht z Valdštejna in many up to now unexplained speculations. He became an important member of the so called Office of the Mint at the same time that contrary to agreements made with the Emperor allowed coining low-quality mints containing very low amount of precious metal resulting in unprecedented inflation that brought about insolvency of the state.

Nevertheless, Michna dies as an honourable and powerful man in the military camp of Albrecht z Valdštejna not far from Nuremberg in 1632.